

Οι Ελληνο-Ισραηλινές σχέσεις στον 21^ο αιώνα: Από την αδράνεια στη στρατηγική προσέγγιση

Γιάννης Πήλιουρας Α.Μ. 1214Μ084

Επιβλέπων Καθηγητής: Χαράλαμπος Παπασωτηρίου

Αθήνα 2015

*Αφιερωμένο σ' αυτούς που χρωστώ ευγνωμοσύνη:
στους νεκρούς προγόνους, στους γονείς και στους εμπνευσμένους
Δασκάλους που με έμαθαν να ψάχνω διαρκώς την αιτία*

Περιεχόμενα

	Σελ.
Εισαγωγή.....	5
Κεφάλαιο 1 Θεωρία & Συμμαχίες.....	6
1.1 Η ανάγκη θεωρητικής προσέγγισης.....	6
1.2 Οι Βασικές Αρχές του Ρεαλιστικού Παραδείγματος (Realist Paradigm).....	7
1.3 Ισχύς (Power).....	9
1.4 Ο ρόλος του κράτους στο διεθνές στερέωμα.....	10
1.5 Η Περίπτωση των Συμμαχιών (Alliances).....	11
1.6 Οι λόγοι δημιουργίας των Συμμαχιών.....	11
1.7 Χαρακτηριστικά της Συμμαχίας.....	13
1.8 Γιατί διατηρούνται & γιατί διαλύονται οι συμμαχίες.....	14
1.9 Είναι συμμαχική η σχέση Ελλάδος – Ισραήλ;.....	15
 Κεφάλαιο 2 Στρατηγική.....	17
2.1 Ορισμός της έννοιας “Στρατηγική”	17
2.2 Η υψηλή στρατηγική: Θεωρητικό Πλαίσιο & Διαστάσεις.....	17
2.3 Ο Υδάτινος Γεωγραφικός Χώρος της Ανατολικής Μεσογείου.....	18
 Κεφάλαιο 3 Το Στρατηγικό Προφίλ της Ελλάδας.....	20
3.1 Προσδιοριστικοί Παράγοντες	20
3.2 Διεθνές Περιβάλλον.....	20
3.3 Οι βασικές στρατηγικές επιλογές της Ελλάδας.....	22
3.4 Το μέτωπο των Βαλκανίων.....	24
3.5 Η Τουρκία ως απειλή.....	24
3.6 Άλλα πεδία κινδύνου.....	26
 Κεφάλαιο 4 Το Στρατηγικό Προφίλ του Ισραήλ.....	27
4.1 Στρατηγικές Στοχεύσεις Ισραήλ.....	27
4.2 Περιφερειακή Πολιτική (Peripheral Strategy) του Ισραήλ στον 21 ^ο αιώνα.....	28
4.3 Το Ισραηλινό Λόμπι ως Παράγοντας Ισχύος.....	29

Κεφάλαιο 5 Ο Παράγοντας Τουρκία.....	30
5.1 Γεωγραφική Αξία της Τουρκίας.....	30
5.2 Σχέσεις Τουρκίας – Ισραήλ.....	30
5.3 Η Σημασία των Τουρκο-Ισραηλινών Σχέσεων.....	31
5.4 Η Άνοδος του Ερντογάν στην Τουρκία.....	34
5.5 Η Στρατηγική των «μηδενικών προβλημάτων» & το Στρατηγικό Βάθος....	36
5.6 Από την ένταξη στην Ε.Ε. στη στροφή προς Ανατολάς.....	37
5.7 Επίδραση της τουρκικής πολιτικής σε Ελλάδα και Ισραήλ.....	37
 Κεφάλαιο 6 Το Χρονικό Προσέγγισης Ελλάδας – Ισραήλ.....	39
6.1 Η ψυχροπολεμική σχέση Ελλάδας – Ισραήλ.....	39
6.2 Συμπεράσματα για την ψυχροπολεμική σχέση	44
6.3 Η Δεκαετία του 1990	45
6.4 Οι λόγοι αλλαγής στάσης της ελληνικής πλευράς.....	46
6.5 Αμυντική Συμφωνία Ελλάδας – Ισραήλ (1994).....	46
6.6 Ανησυχία της Ελλάδας για το ρόλο του Ισραήλ στα Ελληνοτουρκικά.....	47
6.7 Ο Κατευνασμός της τουρκικής απειλής και τα νέα δεδομένα.....	48
6.8 Ελληνοϊσραηλινές σχέσεις στην αυγή του 21 ^{ου} αιώνα (2000-2004).....	50
6.9 Αναβαθμισμένη Ελληνοϊσραηλινή συνεργασία (2004-2009)	51
6.10 Η Στρατηγική Στροφή των Ισραηλινών στην Ελλάδα (2010-2011).....	53
6.11 Εμβάθυνση της Στρατηγικής Σχέσης Ελλάδος - Ισραήλ (2012-2014).....	56
6.12 Ελληνοϊσραηλινές επαφές σε νέο πολιτικό περιβάλλον (2015).....	58
 Κεφάλαιο 7 Η Ενέργεια ως παράγοντας ενδυνάμωσης της ελληνοϊσραηλινής σχέσης.....	61
7.1 Η Σημασία της Ενέργειας Παγκοσμίως.....	61
7.2 Ενεργειακά Δεδομένα για την Ευρώπη.....	61
7.3 Η Ελληνική Θέση στον Ενεργειακό Χάρτη.....	62
7.4 Προβλήματα οριοθέτησης ΑΟΖ.....	63
7.5 Ο Ρόλος της Κύπρου στην ενεργειακή σύνδεση Ελλάδος – Ισραήλ.....	64
7.6 Το Ενεργειακό Προφίλ Ισραήλ.....	65
7.7 Ενεργειακές Επιλογές Ισραήλ.....	65
7.8 Τα Νέα Δεδομένα & οι Προκλήσεις.....	67
 Κεφάλαιο 8 Οι Ελληνο-ισραηλινές σχέσεις στο μέλλον.....	69
 Κεφάλαιο 9 Σύνοψη των Πλεονεκτημάτων της Ελληνο-Ισραηλινής Προσέγγισης.....	71
 Βιβλιογραφία.....	73
Αναλύσεις.....	77

Εισαγωγή

Το αντικείμενο της παρούσας διπλωματικής εργασίας θα αποτελέσουν οι ελληνο-ισραηλινές σχέσεις στον 21^ο αιώνα. Ο υπότιτλος της εργασίας “από την αδράνεια στη στρατηγική προσέγγιση” υποδηλώνει την χρονική κλίμακα που θα παρουσιαστεί αυτή η σχέση μεταξύ Ελλάδος και Ισραήλ.

Η επιλογή του θέματος προκύπτει από το ενδιαφέρον που υπάρχει σχετικά με την σύγχρονη εξέλιξη των διμερών σχέσεων των δυο χωρών μέσα σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον, στην ευρύτερη γεωγραφική περιοχή στην οποία ανήκουν. Πρόκειται για δυο χώρες που έρχονται αντιμέτωπες με σοβαρές απειλές, διαθέτουν γεωγραφική εγγύτητα, τεράστιο ιστορικό υπόβαθρο και σαφείς στόχους στο διεθνές σύστημα. Τόσο η Ελλάδα όσο και το Ισραήλ διαθέτουν τα χαρακτηριστικά δυνάμεων αποτροπής και η σύγχρονη εξέλιξη τους δημιουργεί ενδιαφέρον για τον μελετητή.

Φυσικά, λόγω της επικαιρότητας και των εξελίξεων που επηρεάζουν σταδιακά τη διμερή σχέση των δύο χωρών, δημιουργούνται κίνδυνοι στην προσπάθεια ανάλυσης του θέματος καθώς οι υπερεκτιμημένες αξιολογήσεις από αναλυτές σε γεγονότα που συντελούνται εκείνη τη στιγμή δημιουργούν λανθασμένα συμπεράσματα. Επιπλέον, δεν υπάρχει επαρκής βιβλιογραφική εξέταση τόσο των παλαιότερων όσο και των νεότερων εξελίξεων στη διμερή σχέση Ελλάδος – Ισραήλ, αφού η πολιτική της Ελλάδας στην περιοχή είχε ως προτεραιότητα μέχρι πρόσφατα τον Αραβικό Κόσμο ως σύνολο. Εξίσου προβληματική θεωρείται και η καταγραφή των πρωτογενών πηγών από τους ερευνητές, όσον αφορά την ισραηλινή πλευρά, με εγγενείς δυσκολίες όπως η γλώσσα και το ενδιαφέρον Ισραηλινών ερευνητών να προσεγγίσουν το θέμα προς εξέταση.

Η δομή της εργασίας είναι απλή. Αρχικά, παρουσιάζεται με συνοπτικό τρόπο η θεωρητική θεμελίωση και προσέγγιση που θα χρησιμοποιηθεί. Η ρεαλιστική σχολή προσέγγισης θεωρήθηκε η πιο πρόσφορη χωρίς όμως να αποκλείονται έτερες θεωρητικές αναφορές όπου αυτό κρίθηκε απαραίτητο, προκειμένου να υπάρξει μια σφαιρική εικόνα του θέματος. Μέσα στο θεωρητικό πλαίσιο εντάσσεται και η εξήγηση της συμμαχικής διάστασης στις σχέσεις των δυο χωρών και αν προκύπτει κάτι τέτοιο στην περίπτωση που εξετάζουμε, καθώς η ορολογία που χρησιμοποιείται ευρέως τονίζει τον όρο Συμμαχία στις σχέσεις Ελλάδος-Ισραήλ.

Στη συνέχεια, σκιαγραφείται η στρατηγική ως έννοια προτού παρουσιαστεί η στρατηγική των κρατών στο σύγχρονο διεθνές περιβάλλον. Τοποθετούνται οι βασικές προτεραιότητες Ελλάδος και Ισραήλ και ακολούθως οι παράγοντες που διαμορφώνουν την μεταξύ τους προσέγγιση μέσα σε ένα χρονικό πλαίσιο που καλύπτει τον 20^ο αιώνα και φτάνει ως τις μέρες μας. Η αναγκαία χρονική κάλυψη των πρότερων φάσεων της διμερούς σχέσης Ελλάδος-Ισραήλ κρίθηκε απαραίτητη καθώς με αυτό τον τρόπο δημιουργείται μια σαφέστερη εικόνα της μεταβολής των ελληνικών κυρίως προσεγγίσεων όσον αφορά το Ισραήλ. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται στις τουρκο-ισραηλινές σχέσεις, καθώς και στην Ενέργεια ως καθοριστικοί παράγοντες στην εξέλιξη των σχέσεων των δυο μερών.

Η εργασία καταλήγει σε μια ψηλάφηση των επιλογών των δύο πλευρών, βασισμένη πάντοτε στα ρεαλιστικά υποδείγματα και τις ρεαλιστικές προσεγγίσεις ενώ συνοπτικά εμφανίζονται τα πλεονεκτήματα της εξέλιξης των διμερών σχέσεων.

Κεφάλαιο 1 Θεωρία & Συμμαχίες

1.1. Η ανάγκη θεωρητικής προσέγγισης

Η ανάλυση των σχέσεων δυο κρατών, ενταγμένη στο διεθνές περιβάλλον, προϋποθέτει ένα σαφή μέσο προσέγγισης, όπως συμβαίνει και για κάθε ζήτημα των διεθνών σχέσεων¹. Η θεωρητική προσέγγιση επιτελεί αυτή τη λειτουργία, διευκολύνοντας τον ερευνητή και τον αναγνώστη στην προσπάθεια τους να συσχετίσουν τις μεταβλητές και να εξηγήσουν πειστικά τα διεθνή γεγονότα².

Στην παρούσα ανάλυση η θεωρητική μας βάση θα προέλθει από τα ρεαλιστικά αξιώματα, όπως αυτά παρουσιάζονται μέσα από τα κλασικά έργα της διεθνολογικής βιβλιογραφίας. Η ρεαλιστική σχολή σκέψης, με τις διάφορες εκδοχές της, αποτελεί άλλωστε την πιο διαδεδομένη βάση ανάλυσης στον ακαδημαϊκό χώρο, όσον αφορά τις διεθνείς σχέσεις³. Μέσω των ρεαλιστικών αξιωμάτων, μας παρέχεται η δυνατότητα να εξηγήσουμε πειστικά το παρελθόν, βοηθώντας μας παράλληλα να κοιτάξουμε προς τα εμπρός και να καταλήξουμε σε ορισμένες υποθέσεις σχετικά με το μέλλον⁴.

Εξαιτίας του γεγονότος ότι τα κυρίαρχα χαρακτηριστικά του διεθνούς συστήματος παραμένουν αναλλοίωτα στο χρόνο, βασιζόμαστε στη ρεαλιστική θεωρία των Διεθνών Σχέσεων⁵ και όχι σε κάποια άλλη προσέγγιση που τίθεται υπό αίρεση ανάλογα με τις συνθήκες ή τις προϋποθέσεις που θέτει. Έτσι, μπορούμε να απαντήσουμε πειστικά στα κυρίαρχα ερωτήματα που αφορούν την παρούσα ανάλυση σχετικά με τη δομή του διεθνούς συστήματος τον 21^ο αιώνα, τα αίτια συμπεριφοράς των κυρίαρχων δρώντων στην Ανατολική Μεσόγειο καθώς και την αναλυτική επεξεργασία των συνθηκών προκειμένου να επικρατήσει η συνεργασία μεταξύ των δρώντων ή να μην

¹ Η. Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, Στ' έκδ., Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2010, σ. 17

² Είναι χαρακτηριστική η παρομοίωση του Κ. Waltz: "Το να προχωρά κανείς αναζητώντας συσχετισμούς, χωρίς τουλάχιστον μια αμυδρή παρουσία θεωρίας, είναι σαν να ρίχνει με ένα όπλο προς τη γενική κατεύθυνση ενός αόρατου στόχου. Όχι μόνο θα ξοδεύονταν πολλά πυρομαχικά, προτού ο στόχος χτυπηθεί, αλλά επίσης ακόμα και αν είχαμε χτυπήσει κέντρο κανείς δεν θα το ήξερε!" Κ. Ν. Waltz, *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2011, σ.63

³ Κ. Ν. Waltz, *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2011, σ.10

⁴ J. J Mearsheimer, *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2006

⁵ R. Jackson – G. Sorensen, *Θεωρία και Μεθοδολογία των Διεθνών Σχέσεων*, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 2006, σ.113

ευδοκιμήσουν οι συνθήκες συμμαχικής συμπόρευσης μεταξύ της Ελλάδος και του Ισραήλ.

1.2 Οι Βασικές Αρχές του Ρεαλιστικού Παραδείγματος (Realist Paradigm)

Ο **ρεαλισμός** (realism), διακρίνεται ως η κυρίαρχη προσέγγιση ανάλυσης των διεθνών σχέσεων. «Πατέρας» του ρεαλισμού θεωρείται ο ιστορικός του Πελοποννησιακού πολέμου Θουκυδίδης⁶. Η διεισδυτική του ματιά στους συσχετισμούς ισχύος⁷, κατέστησε το έργο του πρωτοπόρο και πηγή έμπνευσης για όλους τους διανοητές του πολιτικού ρεαλισμού (από τον Morgenthau μέχρι τον Mearsheimer).

Οι κεντρικές παραδοχές του ρεαλισμού συνοψίζονται ως εξής⁸:

- Το διεθνές σύστημα είναι άναρχο (anarchic world system). Σε αντίθεση με το εσωτερικό πεδίο διακυβέρνησης, όπου παρατηρείται ιεραρχική δομή διακυβέρνησης, με την ύπαρξη κεντρικής εξουσίας και κατασταλτικών μηχανισμών για την επιβολή της τάξης, στο διεθνές πεδίο παρατηρείται απουσία κεντρικής εξουσίας. Έτσι το διεθνές σύστημα χαρακτηρίζεται άναρχο.
- Βασικός δρών ή μονάδα (unit) είναι το κράτος (κρατικοκεντρικό διεθνές σύστημα). Ο συσχετισμός ισχύος μεταξύ των κρατών παρουσιάζει μεγάλη σημασία στη διεθνή πολιτική. Βεβαίως, οι ρεαλιστές δεν αποφεύγουν να αναφερθούν και σε άλλους δρώντες (διεθνείς οργανισμοί, πολυεθνικές, ΜΚΟ), χωρίς όμως να δίνουν την ίδια βαρύτητα⁹. Οι μη κρατικοί δρώντες, για τους ρεαλιστές, σχετίζονται με τους κρατικούς δρώντες που επηρεάζουν άμεσα το διεθνές σύστημα.

⁶ Αθ. Πλατιάς, *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Εκδόσεις Εστία, Αθήνα 2000, σ.11

⁷ R. Gilpin, *Πόλεμος και Αλλαγή στη Διεθνή Πολιτική*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2004

⁸ Οι δέκα βασικές αρχές του πολιτικού ρεαλισμού αναλύονται με κατανοητό τρόπο από τον καθηγητή Αθ. Πλατιά στην εισαγωγή της μετάφρασης του κλασικού πονήματος Κ. Ν. Waltz, *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2011, σ. 10-25

⁹ B. Arts, M. Noortmann, B. Reinalda [Ed], *Non State Actors in International Relations*, Ashgate, London 2001, p 146

- Στο άναρχο διεθνές σύστημα, δημιουργείται ανταγωνισμός μεταξύ των δρώντων με τον πόλεμο να αποτελεί ένα πιθανό αποτέλεσμα (ανταγωνιστικό διεθνές σύστημα).
- Τα κράτη αποτελούν ορθολογικούς δρώντες λειτουργώντας με προσήλωση στο εθνικό τους συμφέρον¹⁰, όπως αυτό προκύπτει από τον υπολογισμό κόστους – οφέλους για κάθε τους επιλογή¹¹.
- Στόχος του κράτους θεωρείται η κατοχύρωση της εθνικής ασφάλειας και η εξασφάλιση της μέγιστης ανεξαρτησίας¹².
- Η ισχύς (power) αποτελεί την επιδίωξη των κρατικών δρώντων¹³ ώστε να εξασφαλίσουν την ικανοποίηση των εθνικών τους συμφερόντων. Για τους ρεαλιστές υπάρχει μια ιδιότυπη «ιεραρχία ισχύος», η οποία βασίζεται στη παραδοχή του γεγονότος ότι ο ανταγωνισμός των μεγάλων δυνάμεων για ισχύ βρίσκεται στο επίκεντρο των αναλύσεων στις διεθνείς σχέσεις¹⁴.
- Οι κρατικοί δρώντες μεριμνούν μόνοι τους για την ασφάλειά τους στα πλαίσια του άναρχου και ανταγωνιστικού διεθνούς συστήματος. Είναι η λεγόμενη αρχή της αυτοβοήθειας (self help system). Πάνω σε αυτή την αρχή βασίζεται η συνεχής προσπάθεια των δρώντων για ισορροπία δυνάμεων προκειμένου να αυξήσουν την ασφάλειά τους (αρχή της ισορροπίας της ισχύος).
- Ο ανταγωνισμός των δρώντων για την μεγιστοποίηση της ασφάλειας και η επιδίωξη για ισχύ δημιουργεί το δίλημμα ασφάλειας (security dilemma). Η εξασφάλιση της ειρήνης δεν μπορεί να θεωρείται κατά τον ρεαλισμό σε καμία περίπτωση δεδομένη αφού τα μέτρα ασφάλειας του ενός δρώντος μειώνουν την ασφάλεια των άλλων. Ο φόβος, αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό της ανασφάλειας που προκαλεί το άναρχο διεθνές σύστημα.

¹⁰ “Γιατί αρχίσαμε τον μεταξύ μας πόλεμο επιδιώκοντας ο καθένας μας να ικανοποιήσει το συμφέρον της πόλης του” Θουκυδίδου Ιστορίαι, Δ, 115, Εκδόσεις Εστία, Αθήνα

¹¹ St. Walt, *The Origins of Alliances*, Cornell University Press, Ithaca 1987

¹² Αθ, Γ. Πλατιάς, *Το Νέο Διεθνές Σύστημα – Ρεαλιστική Προσέγγιση Διεθνών Σχέσεων*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1995 σ. 28

¹³ Κατά τον Morgenthau, «η επιθυμία να συγκεντρώνει κανείς το μέγιστο της ισχύος είναι γενικευμένη μεταξύ των κρατών», H. Morgenthau, *Politics Among Nations*, Alfred A. Knopf, New York, 1972 Chapter 4, p.36

¹⁴ R. Jackson – G. Sorensen, *Θεωρία και Μεθοδολογία των Διεθνών Σχέσεων*, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 2006, σ. 111

Η απαισιόδοξη εικόνα που παρουσιάζει το διεθνές σύστημα (άναρχο, ανταγωνιστικό, αδιάκοπη πάλη για επιβίωση και ισχύ), συμβαδίζει με την ερμηνεία που δίνεται για την ανθρώπινη φύση από τον Hans Morgenthau¹⁵, επιβεβαιώνοντας την απουσία προόδου που παρουσιάζει το διεθνές σύστημα.

Βεβαίως οι παραπάνω παραδοχές παρουσιάζουν διαφορές στις επιμέρους προσεγγίσεις του ρεαλισμού παρουσιάζοντας διάκριση διαφορετικών ειδών ρεαλισμού (κλασικός, δομικός, νεοκλασικός ρεαλισμός κ.α.)¹⁶.

Η ανάγκη για την πληρέστερη κατανόηση και σύνδεση του θεωρητικού μας πλαισίου με την στρατηγική πραγματικότητα, επιβάλλει την περαιτέρω ανάλυση βασικών εννοιών –αξιωμάτων του ρεαλιστικού παραδείγματος προκειμένου να εισαχθούμε στην κυρίως ανάλυση των δρώντων.

1.3 Ισχύς (Power)

Ο Hans J. Morgenthau, παρουσιάζει την πολιτική ως την πάλη για ισχύ¹⁷. Η ισχύς ως όρος παρουσιάζει πληθώρα ορισμών καθώς πρόκειται για ένα δυναμικό όρο με πολλαπλές εκφάνσεις.

Στον παραπάνω προβληματισμό, θα υιοθετήσουμε την αντίληψη που θέλει την ισχύ να σημαίνει κατοχή πόρων, βασισμένοι στα θεωρητικά πορίσματα του Waltz και του Mearsheimer¹⁸.

Η ισχύς αποτελεί το βασικότερο στοιχείο διαφοροποίησης μεταξύ των δρώντων στο άναρχο διεθνές σύστημα. Στόχος κάθε δρώντος στο διεθνές σύστημα είναι η μεγιστοποίηση της ισχύος του προκειμένου να εξασφαλίσει την ασφάλεια του.

¹⁵ Βλέπε Κεφ. 7 Ιδιοτέλεια και Δίψα για Εξουσία στο H. Morgenthau, *Επιστήμη και Πολιτική της Ισχύος*, Εκδόσεις Τουρίκη, Αθήνα 2011, σ. 176-181

¹⁶ J. Baylis, St. Smith [Ed], *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής, Μια εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, Εκδόσεις Επίκεντρο, Αθήνα 2007 σ. 234

¹⁷ H. J. Morgenthau, *Politics among Nations*, N. York Knopf, p. 25-26

¹⁸ Χ. Παπασωτηρίου, *Η διεθνής πολιτική τον 21^ο αιώνα*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2009, σ.39

Η κατηγοριοποίηση της ισχύος μπορεί να πάρει πολλές μορφές. Μια από τις επαρκέστερες κατηγοριοποιήσεις που μπορεί να χρησιμοποιηθεί είναι¹⁹ :

α) οι υλικοί (ή αντικειμενικοί) συντελεστές ισχύος που εμπεριέχουν στοιχεία όπως η γεωγραφία, ο πληθυσμός, οι πηγές πλούτου (κατοχή πόρων) αλλά και οι ένοπλες δυνάμεις (στρατιωτική ισχύς).

β) οι λειτουργικοί συντελεστές ισχύος στους οποίους ενυπάρχουν οι παράγοντες του εσωτερικού πεδίου λειτουργίας των δρώντων όπως το πολιτικό σύστημα, η διοίκησή του, η θέση του στο διεθνές σύστημα κ.α.

γ) οι υποκειμενικοί συντελεστές ισχύος αφορούν τα πρόσωπα που κατέχουν την ηγεσία και το διεθνές κύρος του κράτους.

1.4 Ο ρόλος του κράτους στο διεθνές στερέωμα

Το κράτος ως βασικός δρών στο άναρχο διεθνές σύστημα βρίσκεται στο επίκεντρο της ανάλυσης στο διεθνολογικό περιβάλλον. Στόχος του κράτους αποτελεί η συγκέντρωση ισχύος²⁰ προκειμένου αρχικά να επιβιώσει και ως τελικό επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, να κυριαρχήσει έναντι των άλλων δρώντων (hegemony).

Η ανασφάλεια και ο φόβος που προκαλούνται από τη φύση του διεθνούς συστήματος επηρεάζουν άμεσα τις επιλογές των κρατικών δρώντων όσον αφορά τη συμπεριφορά τους, στον αγώνα τους για την εξασφάλιση της πολυπόθητης ασφάλειας. Συγκεκριμένα, δημιουργείται μια κατάσταση μηδενικού αθροίσματος, όπου τα μέτρα του ενός δρώντος που επιδιώκει την μεγιστοποίηση της ασφάλειάς του, ταυτόχρονα μειώνουν την ασφάλεια των άλλων δρώντων (security dilemma).²¹

¹⁹ Η. Ι. Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2010, σ.148

²⁰ Κατά τον J. Mearsheimer, “η ισχύς είναι το νόμισμα της πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων, και τα κράτη ανταγωνίζονται μεταξύ τους γι’ αυτή”, στο J.J. Mearsheimer, *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2007, σ.41-42

²¹ J.J. Mearsheimer, *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2007, σ. 90

Συνεπώς, τα κράτη επενδύουν στη δική τους ασφάλεια, μέσω της αρχής της αυτοβοήθειας (self-help), η οποία κατά τον Waltz είναι “κατ’ ανάγκην η αρχή της δράσης σε μία άναρχη τάξη”.²²

1.5 Η περίπτωση των Συμμαχιών (Alliances)

Εφόσον οι κύριοι δρώντες, τα κράτη, δρουν με στόχο την απόκτηση ισχύος, η αναζήτηση συμμάχων δίνει την ευκαιρία στους δρώντες να αυξήσουν τα οικονομικά τους οφέλη και την στρατιωτική τους ισχύ.²³

Ο Stephen Walt ορίζει ότι «η Συμμαχία (*alliance*) είναι μια επίσημη ή ανεπίσημη σχέση συνεργασίας για την ασφάλεια μεταξύ δυο ή περισσότερων κυρίαρχων κρατών»²⁴.

Δυστυχώς, η ανάπτυξη συνεργειών μεταξύ των δρώντων και οι διακρατικές σχέσεις που εξελίσσονται καθημερινά στο διεθνές πεδίο δεν οδηγούν σε κοινά αποδεκτούς ορισμούς της έννοιας της συμμαχίας. Ξέχωρα από τη τυπική διαμόρφωση μιας συνεργασίας με στόχο την ασφάλεια, υπάρχουν στάδια συνεργασίας που δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ως συμμαχίες, χρησιμοποιώντας έτσι άλλους όρους όπως άξονας (axis), στρατηγική σχέση (strategic relations) κ.α.

1.6 Οι λόγοι δημιουργίας των Συμμαχιών

Η ίδια η φύση του διεθνούς συστήματος, ότι δηλαδή είναι άναρχο και ανισομερές στην ισχύ που συγκεντρώνεται μεταξύ των δρώντων, υποχρεώνει τα κράτη να αναπτύσσουν συμμαχίες μεταξύ τους προκειμένου να διατηρηθεί η ισορροπία δυνάμεων.²⁵ Αναλαμβάνοντας υποχρεώσεις έναντι του άλλου δρώντα ή δρώντων που έχουν σχηματίσει τη συμμαχία αλλά και αναμένοντας οι ανάλογες δεσμεύσεις να

²² K. Waltz, *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2011, σ.13

²³ Αθ. Πλατιάς, *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Εκδ. Εστία, Αθήνα 2007, σ.49

²⁴ “An Alliance is a formal or informal arrangement for security cooperation between two or more sovereign states”, στο κλασικό έργο St. Walt, *The Origins of Alliances*, Cornell University Press, Ithaca, London, 1987, p.1

²⁵ Αθ. Πλατιάς, *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Εκδ. Εστία, Αθήνα 2007, σ.51

εκπληρωθούν το ίδιο και από την άλλη πλευρά, το κράτος διαμορφώνει μια αξιόπιστη συμμαχία.

Ο Waltz, βασισμένος στην πεποίθηση του που θέλει τους δρώντες να επιζητούν την ασφάλεια μέσω της διατήρησης της θέσης τους στο σύστημα, καθιστά απαραίτητη τη δημιουργία συμμαχιών από δρώντες με κοινή θέαση στους κινδύνους που δημιουργούν άλλα κράτη για την επιβίωσή τους. Πρόκειται για την λεγόμενη θεωρία της ισορροπίας ισχύος (balance of power theory). Αυτό σημαίνει ότι οι ισχυροί δεν αναμένεται να συμμαχήσουν με τους ισχυρούς αλλά θα βρεθούν σε αντίθετα στρατόπεδα, με τους ασθενέστερους να αναζητούν το συνασπισμό με αρκετή αποτρεπτικότητα προκειμένου να αποτραπούν οι αντίπαλοί τους.²⁶

Οι στρατηγικές επιλογές στην επιλογή της συμμαχίας είναι:

A) Εξισορροπητική συμμαχία στην οποία τα ασθενέστερα κράτη συμμαχούν μεταξύ τους προκειμένου να εξισορροπήσουν τον ισχυρότερο δρώντα (balancing alliance) Το ζήτημα της εξισορρόπησης μιας απειλής αναφέρεται ήδη από τον Θουκυδίδη ως κεντρικό διακύβευμα των δρώντων της εποχής.²⁷

B) Πρόσδεση στο άρμα του ισχυρότερου δρώντα από ασθενέστερους δρώντες, προκειμένου να νιώσουν ασφάλεια έναντι των απειλών (bandwagoning alliance). Κατά τον Mearsheimer, πρόκειται για μια επιλογή που συνήθως κάνουν μικρές δυνάμεις αφού δεν έχουν άλλη επιλογή, λόγω αδυναμίας²⁸

Από την άλλη μεριά, ο Walt, επιχειρηματολογεί κριτικά εναντίον της θεωρίας ισορροπίας ισχύος του Waltz, θεωρώντας πως τα κράτη συμμαχούν λόγω της ανισορροπίας της απειλής. Με άλλα λόγια αξιολογούν την πιο επικίνδυνη απειλή σε σχέση με άλλες απειλές. Πρόκειται για τη θεωρία της ισορροπίας της απειλής (balance of threat theory)²⁹

²⁶ K. Waltz, *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*, εκδ. Ποιότητα, Αθήνα 2011, σ. 268-270

²⁷ Αθ. Πλατιάς, *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Εκδόσεις Εστία, Αθήνα 2000, σ.51

²⁸ J. Mearsheimer, *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα 2006

²⁹ St. Walt, *The Origins of Alliances*, Cornell University Press, Ithaca, London, 1987, p.265

Ο χαρακτήρας της απειλής διαμορφώνει αντίστοιχα και τους παράγοντες της συμμαχίας. Η ισχύς του απειλητικού δρώντα, η γεωγραφική γειτνίαση με το απειλούμενο κράτος ή κράτη, οι επιθετικές δυνατότητες του κράτους-απειλή και οι αναθεωρητικές-επιθετικές του βλέψεις. Ανάλογα με τη στρατηγική του απειλούμενου κράτους, καθένας από τους παράγοντες μπορεί να έχει τη μεγαλύτερη ή μικρότερη βαρύτητα για την ανάληψη αποφάσεων και τη διαμόρφωση συμμαχιών.

1.7 Χαρακτηριστικά της Συμμαχίας

Τα δύο ή περισσότερα κράτη τα οποία συνάπτουν μια συμμαχία, έχουν μετρήσει στη βάση των κοινών τους συμφερόντων τη σχέση κόστους-οφέλους από τη συμμετοχή τους, υπολογίζοντας τα οφέλη για την ασφάλεια τους μεγαλύτερα από το κόστος μιας άλλης επιλογής (αυτόνομη πορεία, σύναψη άλλης συμμαχίας).³⁰ Φυσικά τα κόστη και τα οφέλη για το κάθε μέρος της συμμαχίας μπορεί να είναι ξεχωριστά.

Η πολυπλοκότητα της συμμαχίας έγκειται στο γεγονός ότι δημιουργούνται αλληλεπιδράσεις μεταξύ των μερών που δεν έχουν κοινά συμφέροντα αλλά κοινή απειλή ή απειλές. Και τα δυο μέρη εντάσσουν στη στρατηγική τους τις συνέπειες μιας επιλογής που θα επηρεάσει είτε τη συμμαχία είτε το ίδιο το κράτος. Επιπλέον, η αλληλεξάρτηση που παρουσιάζουν οι συμμαχικές σχέσεις δεν είναι ισοβαρής. Υπάρχει πιθανότητα το ένα μέρος να αποτελεί έναν πιο ισχυρό δρώντα στη μεταξύ τους σχέση.

Μέσα στη συμμαχική σχέση εδράζεται και το λεγόμενο δίλημμα ασφαλείας της Συμμαχίας (Alliance Security Dilemma). Πρόκειται για το φόβο που διατηρείται από το ένα μέρος ότι υπάρχει πιθανότητα εγκατάλειψης της συμμαχίας από τον έτερο δρώντα αλλά και ο φόβος ότι στην προσπάθεια να αποκλειστεί το ενδεχόμενο εγκατάλειψης το

³⁰ G. Snyder, *Alliance Politics*, Cornell University, Ithaca, U.S., 1997, p.43

ένα μέρος να συρθεί στην υπεράσπιση των εθνικών συμφερόντων του άλλου μέρους, δεσμευόμενο σε μια κατάσταση μη επωφελής.

Και σε αυτό το δίλημμα ασφαλείας η ρεαλιστική θεωρία υποστηρίζει την ύπαρξη ορθολογισμού στους κρατικούς δρώντες προκειμένου να επιλέξουν ανάμεσα στη διατήρηση, την ενδυνάμωση ή διάλυση των συμμαχιών, βασισμένοι πάντοτε στο εθνικό συμφέρον.

1.8 Γιατί διατηρούνται & γιατί διαλύονται οι συμμαχίες ³¹

α) Δομή του Συστήματος

Βασικός γνώμονας διατήρησης και διάλυσης των συμμαχιών θεωρείται η δομή στο διεθνές σύστημα, έτσι όπως παρουσιάζεται από το ρεαλιστικό παράδειγμα (άναρχο και ανταγωνιστικό). Τα διπολικά συστήματα παρουσιάζουν περισσότερη ακαμψία στην αλλαγή συμμαχιών για τα μικρότερα κράτη με αποτέλεσμα οι μεγάλες δυνάμεις να έχουν περισσότερη ευελιξία στην άσκηση της στρατηγικής τους. Αντίθετα στα πολυπολικά συστήματα, υπάρχει μεγαλύτερη ευελιξία αλλαγής συμμαχιών και προσωρινότητα με αποτέλεσμα η στρατηγική των μεγάλων δυνάμεων να εμφανίζει μεγαλύτερη ακαμψία αφού η ανάγκη των συμμάχων, δημιουργεί προσαρμογές στην στρατηγική που εφαρμόζουν.³²

β) Κατανομή Ισχύος

Η συμμαχία επηρεάζεται άμεσα από την κατανομή ισχύος. Σε περίπτωση που τα μέρη μιας συμμαχίας έχουν ισομερή ισχύ, τότε το κόστος μιας ενδεχόμενης εγκατάλειψης ή παγίδευσης τους έχει ίδια βαρύτητα για τις αποφάσεις τους με αποτέλεσμα να καθιστούν την συμμαχία εύθραυστη. Την ίδια στιγμή σε μια ανισομερή κατανομή ισχύος μεταξύ των δυο συμμάχων, ο δυνατότερος δρών θα διατηρεί το πλεονέκτημα της εξάρτησης έναντι του αδύναμου μέρους αφού καθιστά μεγαλύτερο το κόστος της εγκατάλειψης για τον αδύναμο.

γ) Κοινή Απειλή (Common Threat)

Όσο διατηρείται η κοινή απειλή, οι δρώντες διατηρούν τις συμμαχικές τους δεσμεύσεις κατά της απειλητικής δύναμης. Η ισχύς της απειλής καθορίζει και την ισχύ της συμμαχικής δέσμευσης καθώς τυχόν αποδυνάμωση της θέτει σε επαναξιολόγηση την συμμαχία.

³¹ St. Walt, *Why Alliances Endure or Collapse*, from *Survival: Global Politics and Strategy*, Volume 39, Issue 1, 1997, p156-179

³² K. Waltz, *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*, εκδ. Ποιότητα, Αθήνα 2011, σ. 354

Εξίσου σημαντική είναι και η παρουσία αλλαγών ως προς την κατανομή ισχύος μέσα στη συμμαχία αλλά και στην εξέρευση εναλλακτικών τρόπων εξισορρόπησης της απειλής.

δ) Αξιοπιστία (Credibility)

Η έλλειψη αξιοπιστίας για τις δυνατότητες ενός μέρους να επιβεβαιώσει την επάρκεια του ως προς την εκπλήρωση των καθηκόντων του στη συμμαχία, μπορεί να προκαλέσει τη διάλυση της. Εξίσου σημαντική είναι και η έλλειψη αξιοπιστίας για τη διάθεση του μέρους να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του, ιδιαίτερα εάν έχει προβεί σε ανάλογη πράξη στο παρελθόν. Η αξιοπιστία αποτελεί έναν αποτρεπτικό παράγοντα για τους συμμάχους να εγκαταλείψουν τη συμμαχία.

ε) Εσωτερική Πολιτική (Domestic Politics)

Ο Walt εξετάζει και το εσωτερικό των συμμαχιών διακρίνοντας τους παράγοντες που μπορούν να επηρεάσουν μια συμμαχία σε τέσσερις κατηγορίες: Εξετάζεται η ύπαρξη κοινών εθνικών, πολιτισμικών ή θρησκευτικών δεσμών μεταξύ των συμμάχων οι οποίες μπορούν να διαμορφώσουν σταθερούς συμμαχικούς δεσμούς. Οι εσωτερικές πολιτικές ζυμώσεις ή έξωθεν παρεμβάσεις στην πολιτική ζωή από ομάδες πίεσης με τη δραστηριοποίηση λόμπι (όπως το αμερικανοεβραϊκό στις ΗΠΑ) μπορούν να επηρεάσουν ως ένα βαθμό τη διατήρηση ή το τέλος μιας συμμαχίας.

στ) Ιδρυματοποίηση (institutionalization)

Η ύπαρξη θεσμοθετημένων τυπικών ή άτυπων κανόνων και διαδικασιών και ο βαθμός χρήσης και διάρκειας του δημιουργεί και την ανάλογη βαρύτητα στο συμμαχικό δεσμό. Στην ιδρυματοποίηση συμπεριλαμβάνεται ο συντονισμός, οι κοινές δράσεις και επαφές σε όλους τους τομείς. Αυτή η αλληλεπίδραση δημιουργεί εντονότερη προσπάθεια διατήρησης της συμμαχίας.

1.9 Είναι συμμαχική η σχέση Ελλάδος – Ισραήλ;

Τυπικά, βασισμένη στον ορισμό του Walt, η σχέση Ελλάδος Ισραήλ δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως συμμαχία. Οι δυο χώρες δεν έχουν έρθει σε επίσημη ή ανεπίσημη συμφωνία σχετικά με την συνεργασία τους στην ασφάλεια.

Η προσέγγιση των δυο χωρών ενέχει δείγματα στρατηγικής σχέσης από τις δυο πλευρές χωρίς όμως να εμπίπτει στα πλαίσια μιας ξεκάθαρης συμμαχικής δέσμευσης. Το Ισραήλ έχει πάρει σαφείς αποστάσεις από την ελληνοτουρκική διαμάχη, ενώ και η Ελλάδα μέσω επίσημων δηλώσεων διατηρεί μια απόσταση από τις ισραηλινές θέσεις σε ζητήματα όπως το Παλαιστινιακό και το Ιράν.

Μεταξύ των δυο χωρών, η επικρατούσα απειλή είναι η Τουρκία. Η ελληνική πλευρά διατηρεί ανοικτά διμερή ζητήματα τα οποία επηρεάζουν όλο το ελληνοτουρκικό σύνορο μέχρι την Κύπρο. Η κατοχή της Κύπρου θεωρείται επίσης ένα ανοικτό ζήτημα που επηρεάζει άμεσα την Ελλάδα. Το Ισραήλ, δεν έχει διασυνοριακές διαφορές που απειλούν άμεσα την ασφάλεια του από την Τουρκία. Εντούτοις, παρακολουθεί με ανησυχία την Τουρκία να ξεδιπλώνει μια αναθεωρητική πολιτική που θέτει σε κίνδυνο βασικούς στρατηγικούς στόχους του Ισραήλ.

Το Ισραήλ είναι αβέβαιο αν μπορεί να συνδράμει την Ελλάδα ουσιαστικά σε περίπτωση ελληνο-τουρκικής σύρραξης στο μέτωπο της Κύπρου.³³ Παρόλα αυτά, έχει δώσει δείγματα γραφής σε περιπτώσεις όπου τα ισραηλινά συμφέροντα απειλούνται ότι μπορεί να παράσχει συμμαχική κάλυψη όταν χρειαστεί εναντίον της Τουρκίας όπως στα γεγονότα που συνέβησαν με την παρουσία του Πίρι Ρέις.³⁴ Ταυτόχρονα, ο υπουργός του Ισραήλ, Uzi Landau, σε δηλώσεις του μίλησε για γεωστρατηγικό άξονα (axis) μεταξύ της Ελλάδας, της Κύπρου και του Ισραήλ στην περιοχή.³⁵

Η Ελλάδα επέλεξε την συνεργασία με το Ισραήλ και την εμβάθυνση της σχέσης τους με γνώμονα την αποτροπή της κοινής απειλής. Σε μια περίοδο που η Ελλάδα εμφανίζεται αδύναμη να αντιπαρατεθεί ανοικτά στις στρατιωτικές κρίσεις που δημιουργούνται εν μέσω της ελληνικής οικονομικής κρίσης, η ελληνική πλευρά επιλέγει να συνδέσει τους στρατηγικούς της στόχους (ανακήρυξη ΑΟΖ, προστασία ελληνικής υφαλοκρηπίδας, εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων) μέσω της σύμπραξης με δυνάμεις της Ανατολικής Μεσογείου που μοιράζονται την τουρκική απειλή στην περιοχή.

Στην εξίσωση της συμμαχικής συμπεριφοράς, βαρυσήμαντο ρόλο παίζει η νοητή μέτρηση κόστους-οφέλους από την ισραηλινή πλευρά να αντιπαρατεθεί ανοικτά ίσως και στρατιωτικά με την Τουρκία στο μέτωπο της Ανατολικής Μεσογείου για την υπεράσπιση της Κύπρου και κατ' επέκταση των ελληνικών συμφερόντων. Ο ζωτικός χώρος που προσφέρει η Ελλάδα και η Κύπρος αυτή τη στιγμή στο Ισραήλ είναι αρκετά σημαντικός για να τον απωλέσει αδιαμαρτύρητα η ισραηλινή πλευρά.

Τα παραπάνω μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι δεν είμαστε ακόμα σε θέση να χαρακτηρίσουμε συμμαχικές τις σχέσεις των δυο χωρών. Είναι σημαντικό να παρατηρήσουμε την εξέλιξη που θα έχουν το επόμενο διάστημα παράλληλα με την εξέλιξη των τουρκο-ισραηλινών σχέσεων αφού αποτελούν βαρόμετρο για τους υπολογισμούς της Ελλάδας.

³³Th. Tsakiris, Greece and the Energy Geopolitics of the Eastern Mediterranean, LSE Ideas, *Strategic Update 14.1*, June 2014, p.5

³⁴ 'Israeli jets fly low over Turkish gas exploration ship', *The Jerusalem Post*, 30/09/2011, <http://www.jpost.com/International/Israeli-jets-fly-low-over-Turkish-gas-exploration-ship>

³⁵ Th. Tsakiris, Shifting Sands or Burning Bridges?, *Eliamep*, Policy Paper No.22, February 2014, p.32

Κεφάλαιο 2 Στρατηγική

2.1 Ορισμός της έννοιας “Στρατηγική”

Η Στρατηγική έχει λάβει κατά καιρούς διάφορους ορισμούς από διαφορετικούς στρατηγιστές συγγραφείς. Αρκετά γνωστοί και διαδεδομένοι ορισμοί θεωρούνται αυτοί του Clausewitz που θεωρεί τη στρατηγική ως «η χρήση της συμπλοκής για τους στόχους του πολέμου»³⁶ και του Liddell Hart στο έργο του οποίου η στρατηγική παρουσιάζεται ως «η τέχνη της κατανομής και εφαρμογής στρατιωτικών μέσων για την πραγματοποίηση των σκοπών της πολιτικής».^{37 38}

Στην ελληνική βιβλιογραφία, η Στρατηγική «συνίσταται στη σύζευξη μέσων και σκοπών υπό το πρίσμα του ανταγωνισμού»³⁹ με τον Χαράλαμπο Παπασωτηρίου να αναφέρεται στην «αλληλεπίδραση αντιμαχόμενων πλευρών στα διαδοχικά αλληλοκυπήματα που αποσκοπούν στην κάμψη της θέλησης του αντιπάλου»⁴⁰

2.2 Η υψηλή στρατηγική: Θεωρητικό Πλαίσιο & Διαστάσεις

Η υψηλή στρατηγική (grand strategy)⁴¹ ως όρος περιλαμβάνει συνολικά όλα τα διαθέσιμα μέσα που κατέχει ένα κράτος (οικονομικά, διπλωματικά, πολιτικά, στρατιωτικά κλπ.) προκειμένου να επιτύχει τους πολιτικούς του στόχους και σκοπούς ενόψει μιας ενδεχόμενης ή πραγματικής σύγκρουσης.⁴² Ο πυρήνας της υψηλής στρατηγικής ενός κράτους είναι η «παραγωγή ασφάλειας» για το ίδιο περιορίζοντας τα πλεονεκτήματα του αντιπάλου.

Η σύγχρονη χρήση του όρου δεν περιορίζεται αποκλειστικά στις πολεμικές συγκρούσεις μέσω των στρατιωτικών επιχειρήσεων. Υπερβαίνει τα συγκρουσιακά στοιχεία διευρύνοντας το εύρος των δράσεων και εν καιρώ ειρήνης.

Η υψηλή στρατηγική ενός κράτους περιλαμβάνει μια σειρά μεταβλητών που ο σχεδιαστής στρατηγικής οφείλει να συμπεριλάβει σε έναν πετυχημένο σχεδιασμό.⁴³

³⁶ Κ. V. Clausewitz, *Περί του Πολέμου*, Εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1999, σ. 201

³⁷ H. B. Liddell, *Strategy*, Meridian Editions, London 1991, p. 321

³⁸ Ένας αφηρημένος αλλά αρκετά κατανοητός ορισμός της Στρατηγικής είναι αυτός που ανέφερε ο Beaufre, στο κλασικό του έργο “Introduction a la Strategie” : «Είναι η τέχνη η οποία επιτρέπει ανεξάρτητα από τις χρησιμοποιούμενες τεχνικές, την κατανόηση και τον έλεγχο των προβλημάτων που θέτει οποιαδήποτε σύγκρουση θελήσεων και κατά συνέπεια τη χρήση διαθεσίμων τεχνικών με τον αποτελεσματικότερο τρόπο». Α. Beaufre, *Εισαγωγή στη Στρατηγική*, Εκδ. ΓΕΕΘΑ, Αθήνα 2015, σ. 14-15

³⁹ Κ. Κολιόπουλος, *Η Υψηλή Στρατηγική της Αρχαίας Σπάρτης (750-192 π.Χ.)*, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα 2001 σ.27

⁴⁰ Χ. Παπασωτηρίου, *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική: 6^{ος} -11^{ος} αιώνας*, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα 2000, σ.17

⁴¹ Η υψηλή στρατηγική ως όρος έχει και άλλους παρεμφερείς όπως εθνική στρατηγική ή στρατηγική εθνικής ασφάλειας.

⁴² Κ. Κολιόπουλος, *Η Υψηλή Στρατηγική της Αρχαίας Σπάρτης (750-192 π.Χ.)*, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα 2001 σ.28

⁴³ Αθ. Πλατιάς, *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Εκδόσεις Εστία, Αθήνα 2000, σ.84-85

Αυτοί είναι:

α) Η επίγνωση της διεθνούς πραγματικότητας σε όλα τα επίπεδα (πλανητικό, περιφερειακό, τοπικό κ.α) Με αυτό τον τρόπο, το κράτος αντιλαμβάνεται τις ενδεχόμενες απειλές (είτε υπαρκτές είτε δυνητικές), στις οποίες είναι εκτεθειμένο. Η εναρμόνιση της κρατικής υψηλής στρατηγικής με το διεθνές περιβάλλον είναι κρίσιμος παράγοντας για την λειτουργικότητα της υψηλής στρατηγικής του κράτους σε βάθος χρόνου.

β) Βασισμένοι στα πορίσματα και την ανάλυση της διεθνούς πραγματικότητας, τίθενται και οι ανάλογοι στόχοι. Η στοχοθεσία δεν μπορεί να μην ευθυγραμμίζεται με τα ανάλογα μέσα τα οποία διαθέτει το κράτος καθώς σε περίπτωση υπερβάσεων, η υψηλή στρατηγική μετατρέπεται σε «κενό γράμμα» χωρίς καμία λειτουργικότητα.

γ) Η βέλτιστη χρήση των μέσων που διαθέτει το κράτος για την επίτευξη των στόχων που έχουν καθοριστεί από την υψηλή στρατηγική του. Κάτι τέτοιο είναι σημαντικό για την αποτελεσματικότητα της προσπάθειας του κράτους χωρίς την κατασπαταλώνται πόροι.

δ) Η υψηλή στρατηγική του κράτους πρέπει να συμβαδίζει με τη θέληση και τις στοχεύσεις της κοινωνίας και των λειτουργών του κράτους προκειμένου να εφαρμοστεί απρόσκοπτα και χωρίς εντάσεις. Παρομοίως, είναι αναγκαία η νομιμοποίησή της από τους εξωτερικούς παράγοντες που ενδέχεται να επηρεάζονται από αυτή.⁴⁴

2.3 Ο Υδάτινος Γεωγραφικός Χώρος της Ανατολικής Μεσογείου

Ο γεωγραφικός χώρος στον οποίο τοποθετούνται οι χώρες που εξετάζουμε αποτελεί το ιστορικό πεδίο ανάπτυξης των αρχαιότερων πολιτισμών. Η Ανατολική Μεσόγειος σε όλα τα στάδια της ιστορικής εξέλιξης παρουσίαζε εξαιρετική σπουδαιότητα για τους λαούς και τις αυτοκρατορίες που αναπτύχθηκαν κατά διαστήματα στην περιοχή.

Η εγγύτητα της Ανατολικής Μεσογείου με τρεις ηπείρους και η στρατηγική της σημασία, όπως αυτή εκδηλώθηκε σε σημαντικές ιστορικές περιόδους συνετέλεσε ώστε η συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή να γίνει το μήλον της έριδος για τις Μεγάλες Δυνάμεις⁴⁵. Η στρατηγική αυτή σημασία πολλαπλασιάστηκε με την δημιουργία⁴⁶ και ανάπτυξη⁴⁷ της διώρυγας του Σουέζ, η οποία κατέχει το προνόμιο της σύνδεσης μεταξύ

⁴⁴ Χ. Παπασωτηρίου, *Υψηλή Στρατηγική: Ελληνικές επιλογές στο νέο διεθνές περιβάλλον*, στο Χρ. Γιαλλουρίδης & Π. Τσάκωνας, *Η Νέα Διεθνής Τάξη: Η Ελλάδα, η Τουρκία και το Κυπριακό Πρόβλημα*, Εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα 1993, σ.171

⁴⁵ Β. Κουφουδάκης, Χ. Τσαρδανίδης, Κ. Β. Σωτηρέλης, *Η πολιτική των Υπερδυνάμεων στην Ανατολική Μεσόγειο και στον Περσικό Κόλπο*, Εκδ. Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών, Αθήνα 1989, σ. 14

⁴⁶ Κ. Χατζηαργύρης, *Μεσόγειος το σταυροδρόμι μας*, Εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1976, σ.82

⁴⁷ Η Αίγυπτος πρόσφατα εγκαινίασε το μεγαλύτερο αναπτυξιακό έργο που πολλαπλασιάζει την αξία της Διώρυγας, Paul Taylor “Κανάλι ελπίδας για την Αίγυπτο η νέα διώρυγα του Σουέζ” *Καθημερινή* 08/08/2015, <http://www.kathimerini.gr/826656/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/kanali-elpidas-gia-thn-aigypto-h-nea-diwyrga-toy-soyez>

Ατλαντικού και Ινδικού Ωκεανού, αποτελώντας το κύριο ναυτικό δρόμο και δίοδο για τη διεθνή εμπορική δραστηριότητα⁴⁸.

Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, οπότε και το δίπολο που είχε σχηματιστεί κατέρρευσε τη στιγμή της διάλυσης της ΕΣΣΔ, δημιουργείται μια σταδιακή μετατόπιση του γεωπολιτικού κέντρου βάρους στην ανταγωνιστική σχέση Βορρά-Νότου⁴⁹. Η Μεσόγειος λειτουργεί ως το γεωπολιτικό σύνορο, μεταξύ του αναπτυγμένου Βορρά και του αναπτυσσόμενου Νότου, παράγοντας που συντελεί στη διττή φύση των μεσογειακών κρατών⁵⁰.

Στην περίπτωση της Ελλάδος και του Ισραήλ (περιλαμβάνεται και η Κύπρος), χώρες που συγκατοικούν στη γεωγραφική περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, η μη ταύτιση τους με τις ισλαμικές χώρες της περιοχής, τις καθιστά εξαιρέσεις.

Ο έλεγχος της Ανατολικής Μεσογείου, σημαίνει αυτομάτως και έλεγχος του μεγαλύτερου μέρους των εμπορικών και ενεργειακών ροών στον πλανήτη αφού αποτελεί την εμπορευματική οδό της Ανατολής προς τη Δύση. Τα στρατηγικά της σημεία είναι αυτά των στενών που τη συνδέουν με τις υπόλοιπες θάλασσες. Η περιοχή στην οποία είναι στοχευμένη η ανάλυση μας διαπερνά το κομβικότερο σκέλος του άξονα της Ευρώπης με τη Μέση Ανατολή όσον αφορά τη χερσαία έκταση και του άξονα Αδριατική – Ανατολική Μεσόγειος – Περσικός Κόλπος όσον αφορά τη θαλάσσια οδό, κατά τον Νταβούτογλου.⁵¹

Ιδιαίτερη μνεία οφείλουμε στο Αιγαίο Πέλαγος το οποίο πέρα από τη γεωγραφική του αξία, διατηρεί μοναδική σπουδαιότητα αφού γειτνιάζει με περιοχές με τεράστιο ορυκτό πλούτο που παρουσιάζουν εξαιρετικό διεθνοπολιτικό ενδιαφέρον. Ως θαλάσσια διαμετακομιστική δίοδος των ροών ενέργειας της Κασπίας προς την υπόλοιπη Ευρώπη, το Αιγαίο πέλαγος αποκτά σπουδαιότητα τόσο για τα γειτονικά κράτη (Ελλάδα – Τουρκία) όσο και για τις Μεγάλες Δυνάμεις που θέλουν να εξασφαλίσουν την απρόσκοπτη ροή ενέργειας στην περιοχή.⁵²

Οι πρόσφατες ανακαλύψεις υδρογονανθρακων στη λεκάνη της Λεβαντίνης και του Ηροδότου, καθώς και οι περαιτέρω έρευνες από την Αίγυπτο και το Ισραήλ καθιστούν την Ανατολική Μεσόγειο το επίκεντρο του διεθνούς ενδιαφέροντος για νέες πηγές ενέργειας, την ώρα που η Ευρώπη αναζητά εναλλακτικές.

Το γεωγραφικό πεδίο συνάντησης Ελλάδας – Ισραήλ και οι κοινές συνισταμένες που δημιουργεί, αποτελούν σημαντικούς παράγοντες διαμόρφωσης των σχέσεων τους για το παρόν και το μέλλον των δυο κρατών. Πάνω σε αυτό, αναδιπλώνεται η πορεία και εξέλιξη τους.

⁴⁸ Β. Κουφουδάκης, Χ. Τσαρδανίδης, Κ. Β. Σωτηρέλης, *Η πολιτική των Υπερδυνάμεων στην Ανατολική Μεσόγειο και στον Περσικό Κόλπο*, Εκδ. Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών, Αθήνα 1989, σ. 28

⁴⁹ Θ. Ντόκος, Φ. Πιερρός, *Η Μεσόγειος προς τον 21^ο αιώνα, Η θέση της Ελλάδας*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1996, σ.17

⁵⁰ R. King, The Mediterranean: Europe's Rio Grande, M. Anderson & E. Bort (ed), *The Frontiers of Europe*, Pinter Editions, London 1998, σ.109

⁵¹ Α. Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος*, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα 2010, σ.273

⁵² Ευ. Ευαγόρου, *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις από το 1923 έως σήμερα*, εκδ. Ποιότητα, Αθήνα 2010, σ.71

Κεφάλαιο 3 Το στρατηγικό προφίλ της Ελλάδας

3.1 Προσδιοριστικοί παράγοντες

Στο σύγχρονο διεθνές σύστημα το οποίο όπως προαναφέραμε είναι άναρχο και ανταγωνιστικό, η Ελλάδα εμφανίζεται ως φορέας μικρής δύναμης. Πρωταρχικός σκοπός του μικρού κράτους είναι η επιβίωση, κατοχυρώνοντας την εθνική ασφάλεια. Η ανάπτυξη ξεχωριστού στρατηγικού δόγματος από τα μικρότερα κράτη θεωρείται δύσκολη καθώς έχουν λιγότερες εναλλακτικές λύσεις σε σχέση με τις μεγάλες δυνάμεις. Παρόλα αυτά εντάσσουν στα ευρύτερα στρατηγικά πλαίσια τις δικές τους εθνικές επιδιώξεις. Στους παράγοντες που διαμορφώνουν τη δημιουργία του στρατηγικού προφίλ ενός κράτος, είναι κρίσιμη η αναφορά στους σκοπούς του κράτους, τις διεθνείς σχέσεις και επαφές του με άλλους δρώντες και διεθνή σχήματα, τις απειλές που αντιμετωπίζει και τους τρόπους αποτροπής ενώ σημαντική είναι και η ψηλάφηση της εσωτερικής λειτουργίας και δυναμικής του κράτους (οικονομική, δημογραφική, πολιτική κλπ.).⁵³

3.2 Διεθνές Περιβάλλον

Μετά την πτώση του Τείχους του Βερολίνου και την ολοκλήρωση της διάλυσης της ΕΣΣΔ, οι Η.Π.Α. παραμένουν αδιαμφισβήτητα κυρίαρχες στον έλεγχο του Δυτικού Ημισφαιρίου ως πόλος μεγάλης στρατηγικής ισχύος. Παρά τα κενά ισχύος τα οποία φυσιολογικά επήλθαν μετά την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης, οι Η.Π.Α. διασφαλίζουν με τη στρατιωτική τους παρουσία στην Ευρώπη την ασφάλεια των συμμάχων τους. Η εξεύρεση νέων ισορροπιών και η ανακατανομή ισχύος που παρουσιάζει το διεθνές σύστημα, με τη Νοτιοανατολική Ασία και τον Ειρηνικό να αποκτούν όλο και μεγαλύτερη βαρύτητα σε σχέση με την παλαιά Ευρώπη, δεν αποτελεί προς το παρόν κίνδυνος για απεμπλοκή των ΗΠΑ από τις πάγιες δεσμεύσεις τους στο εγγύς μέλλον⁵⁴.

Η νότια πτέρυγα της Ευρώπης (και στρατιωτικά του NATO⁵⁵), που καλύπτει το μήκος της Μεσογείου, χαρακτηρίζεται ως «ρήγμα»⁵⁶ μεταξύ του ανεπτυγμένου Βορρά και του ασταθούς Νότου⁵⁷. Οι κυριότερες απειλές που αντιμετωπίζει η περιοχή, αφορούν την αστάθεια της Μέσης Ανατολής, τον ισλαμικό φονταμενταλισμό, την τρομοκρατία, την διασπορά των όπλων μαζικής καταστροφής αλλά και εξίσου σοβαρά θέματα

⁵³ Π. Ήφαιστος, «Στρατηγικές αντιπαραθέσεις στο γεωπολιτικό περιβάλλον της Ελλάδας και οι προσανατολισμοί μιας αξιόπιστης εθνικής στρατηγικής», <http://www.ifestosedu.gr/130strategygeo.htm>

⁵⁴ Η αμερικανική ρεαλιστική σχολή σκέψης παρουσιάζει ως βασικότερο γεωπολιτικό στόχο των ΗΠΑ τον έλεγχο της Ευρασίας, Κ. Αρβανιτόπουλος, Π. Ήφαιστος, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα 2003, σ.155

⁵⁵ Η νότια πτέρυγα του NATO ονομάζεται AFSOUTH (Allied Forces Southern Europe) με έδρα το Bagnoli της Νάπολι στην Ιταλία, Ι. Παρίσης, *Η Ευρωπαϊκή Άμυνα και Ασφάλεια*, Εκδ. Τουρίκη, Αθήνα 1997 σ. 188

⁵⁶ Θ. Ντόκος, *Η Μετά την 11η Σεπτεμβρίου Εποχή: Προκλήσεις για την Ελληνική Εθνική Ασφάλεια*, στο συλλογικό έργο *30 χρόνια Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής 1974 – 2004*, Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα 2005, σ. 497

⁵⁷ Ο Χερφριντ Μύνκλερ ονομάζει αυτές τις γεωγραφικές διαχωριστικές γραμμές ως “ ρωγμές των παλαιών αυτοκρατοριών” στις οποίες αναπτύχθηκαν όλοι οι πόλεμοι των τελευταίων ετών. Χ. Μύνκλερ, *Οι νέοι πόλεμοι*, Εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2005, σ. 25

προς επίλυση όπως τις μεταναστευτικές ροές, την άνιση ανάπτυξη και την ισχνή παρουσία φυσικών πόρων (π.χ. υδάτινες πηγές)

Συνολικά, η λεγόμενη μεταβολή του διεθνούς συστήματος από τη μονοπολική του δομή προς μια αναδυόμενη πολυπολική δομή, δημιουργεί τις ανάλογες μεταβολές και στο καταμερισμό ισχύος σε όλο τον πλανήτη. Μπορεί η αμερικανική στρατιωτική υπεροπλία να μην αμφισβητείται από κανένα δρώντα του διεθνούς συστήματος, ωστόσο οι αναδυόμενες δυνάμεις με προεξάρχουσα την Κίνα, διαμορφώνουν μια νέα οπτική στο διεθνές γίνεσθαι. Οι εστίες έντασης στα υποσύστημα με αναζωπύρωση παλαιότερων συγκρούσεων ή με δημιουργία νέων, δημιουργούν πόλους αστάθειας με απρόβλεπτα αποτελέσματα για τα περιφερειακά συστήματα ασφαλείας

Χάρτης του CrisisWatch που παρουσιάζει με κίτρινο χρώμα τις χώρες στις οποίες υπάρχει αστάθεια λόγω κρίσης και με μωβ χρώμα την κακή εξέλιξη μιας κρίσης τη συγκεκριμένη περίοδο (Νοέμβριος 2015).

(πηγή: <http://crisisgroup.be/maps/crisiswatch/index.html>)

3.3 Οι βασικές στρατηγικές επιλογές της Ελλάδας

Η Ελλάδα, παραδοσιακά, υποστηρίζοντας το δυτικό της προσανατολισμό, αποτέλεσε σταθερό πυλώνα του δυτικού συνασπισμού. Μέσω του Δόγματος Τρούμαν (1947) και την ένταξη της στη Βορειοατλαντική Συμμαχία (NATO 1952), η Ελλάδα διασφάλισε την επιλογή της να συνασπιστεί με τις ΗΠΑ, μια επιλογή που ήταν άμεσα συνυφασμένη με τους εθνικούς στόχους για την διασφάλιση της εθνικής ασφάλειας. Συγκεκριμένα, ο κομμουνιστικός κίνδυνος⁵⁸ που προερχόταν τόσο από το εσωτερικό όσο και από το Βορρά επισήμαινε την ανάγκη δημιουργίας συμμαχικών δεσμών με τις ισχυρότερες δυνάμεις του NATO⁵⁹.

Η σταδιακή μετατόπιση των εθνικών διλημάτων ασφαλείας από το Βορρά στην Ανατολή με την απειλή της Τουρκίας να αποτελεί πλέον ο κυρίαρχος φόβος, μετατόπισε και τις προτεραιότητες της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Βεβαίως, σημαντικό ρόλο έπαιξε και η διεθνής συγκυρία αφού η προσέγγιση των δυο Υπερδυνάμεων, μέσω των υφιστάμενων διεργασιών που συντελέστηκαν εκείνη την περίοδο (τέλη δεκαετίας 1960 με την έναρξη των διαπραγματεύσεων για τις συνθήκες περιορισμού των πυρηνικών όπλων⁶⁰) λειτούργησαν καταλυτικά στην προσέγγιση των μέχρι πρότινος αντιπάλων του Συμφώνου της Βαρσοβίας⁶¹.

Η πολιτική της Ελλάδας αντιμετώπισε προβλήματα αφού οι προτεραιότητες των Συμμάχων της με πρωταγωνιστή τις ΗΠΑ, ήταν διαφορετικές, καθιστώντας αδύνατη την ανταπόκριση τους στην εθνική ανασφάλεια της Ελλάδας. Αυτός ήταν ένας από τους λόγους που η Ελλάδα δημιούργησε τις κατάλληλες συνθήκες προκειμένου να εισέλθει στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα. Με αυτό τον τρόπο έδωσε μια ευρωπαϊκή διάσταση στα εθνικά της θέλω ενώ συνετέλεσε πολλαπλασιαστικά, σε βάθος χρόνου, στις διπλωματικές της δυνατότητες.

Η τουρκική επιθετικότητα, με αποκορύφωμα την εισβολή και την κατάληψη εδάφους της Κυπριακής Δημοκρατίας το 1974, διέψευσε τις πρότερες αντιλήψεις της ελληνικής πλευράς, ότι μέσω της Ατλαντικής Συμμαχίας θα βελτίωνε την ασφάλειά της, ιδιαιτέρως σε σχέση με της γειτονικές σύμμαχες χώρες, όπως η Τουρκία. Η αυτόνομη παρουσία της τουρκικής πλευράς σε μια σειρά από ζητήματα στην ευρύτερη περιοχή και η αδυναμία των Συμμάχων να επαναφέρουν την πρότερη ισορροπία ισχύος, συνέβαλε στην δημιουργία νέων διλημάτων ασφαλείας για την Ελλάδα⁶². Η ελληνική πλευρά κλήθηκε από εκείνη τη στιγμή να βασιστεί στις δικές της δυνάμεις, έχοντας μια αυτόνομη πολιτική ασφαλείας⁶³.

⁵⁸ Βλ. αναλυτικά Γ. Βαλινάκη, *Εισαγωγή στην ιστορία της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής 1949-1974*, Εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2003

⁵⁹ Αθ. Πλατιάς, *Η Ελληνική Αμυντική Πολιτική μετά το 1974, στο συλλογικό έργο 30 χρόνια Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής 1974 – 2004*, Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα 2005, σ. 218

⁶⁰ Βλ. αναλυτικά για την περίοδο εκείνη, Χ. Παπασωτηρίου, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική 1945-2002*, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα 2003 σ. 271

⁶¹ Γ. Βαλινάκης (επιμ.), *Ελληνική Εξωτερική και Ευρωπαϊκή Πολιτική 1990-2010*, Εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2010, σ.37

⁶² Θ. Βερεμής, *Ιστορία των Ελληνοτουρκικών Σχέσεων 1453-2003*, Εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2003, σ.138

⁶³ Π. Ήφαιστος & Αθ. Πλατιάς, *Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1992, σ. 31

Ειδικότερα, η Ελλάδα πήρε μέτρα ενίσχυσης της αμυντικής της αποτροπής ενισχύοντας τους λιγότερο ανεπτυγμένους στρατιωτικούς της κλάδους (Ναυτικό και Αεροπορία), ενώ ενίσχυσε σημαντικά και το τμήμα Ειδικών Δυνάμεων, καθιστώντας το ένα από τα μεγαλύτερα των χωρών μελών του NATO. Επιπλέον, φρόντισε να αυτονομήσει τμήματα της Ανώτατης Στρατιωτικής Διοίκησης από το νατοϊκό έλεγχο καθώς και να υιοθετήσει αντι-εξαρτησιακή στρατηγική στην προμήθεια του αμυντικού εξοπλισμού της χώρας.⁶⁴

Γενικότερα, η Ελλάδα είναι γεωστρατηγικά συνδεδεμένη με την Βαλκανική χερσόνησο και την περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου που αγκαλιάζει τη Βόρειο Αφρική και την Εγγύς Ανατολή. Η κεντρική θέση της χώρας στο γεωγραφικό τρίγωνο που αναφέραμε, της προσφέρει σημαντική αξία, ιδιαιτέρως σε μια τέτοια περίοδο αστάθειας. Η επιλογή του ελληνικού κράτους να μετέχει σε όλους τους διεθνείς και περιφερειακούς οργανισμούς, προσφέρει στην Ελλάδα το προνόμιο να γίνεται ενεργός συνομιλητής σε όλα τα κρίσιμα ζητήματα της περιοχής. Άλλωστε, η διατήρηση ισχυρότερων ερεισμάτων στη γεωγραφική της γειτονιά σε σχέση με τους αντίστοιχους πιθανούς ανταγωνιστές της αποτελεί το μέσο όχι μόνο για την αμυντική της ασφάλεια, όσο και για την παρουσία της στο διεθνές σύστημα.⁶⁵

Στρατηγική επιλογή μεγάλης σημασίας θεωρείται η σύνδεση της Ελλάδας αμυντικά και πολιτικά με την Ε.Ε. και το NATO, ενσωματώνοντας στη χώρα στην ομάδα των ισχυρών κρατών της Ευρώπης. Οι επιλογές αυτές, κατέστησαν τη χώρα πυλώνα σταθερότητας σε μια γεωγραφική περιοχή που παρουσιάζει χαρακτηριστικά αστάθειας και έντονης ρευστότητας.⁶⁶ Η πλήρης αμυντική θωράκιση της χώρας με σύγχρονα αμυντικά συστήματα και η δυναμική επένδυση μέσων σε αέρα και θάλασσα, δημιουργεί τις συνθήκες η Ελλάδα να αποτελεί στρατηγική βάση των συμμάχων και ασφαλής εμπορικός και ενεργειακός δίαυλος στην περιοχή.

Δυστυχώς, η προσπάθεια για εσωτερική εξισορρόπηση λόγω της οικονομικής κρίσης, προκάλεσε μια υποβάθμιση της αξιοπιστίας της Ελλάδας, η οποία βρέθηκε σε δύσκολη θέση μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Υπήρξαν σοβαρές αμφιβολίες για το κατά πόσο η Ελλάδα μπορεί να παραμείνει μέλος στους μεγάλους οργανισμούς της Ευρώπης και τα προβλήματα που τυχόν θα δημιουργήσει η αρνητική στάση της σε μια σειρά από ζητήματα που αφορούν την άμυνα της Ευρώπης (βλέπε κρίση σχέσεων NATO & Ε.Ε. με τη Ρωσία)⁶⁷.

⁶⁴ Π. Ήφαιστος & Αθ. Πλατιάς, *Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1992, σ. 31-32

⁶⁵ Κ. Σβολόπουλος, *Η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1945-1981*, τ.2, Εκδ. Εστία, Αθήνα 2008, σ.44

⁶⁶ Θ. Ντόκος, *Ελληνική Πολιτική Εθνικής Ασφάλειας στον 21^ο αιώνα (Κείμενο πολιτικής Νο 9)*, Εκδ. ΕΛΙΑΜΕΠ, Αθήνα 2007, σ.6

⁶⁷ J. Stavridis, What Are the Geostrategic Implications of a Grexit? , *Foreign Policy*, July 1, 2015, <http://foreignpolicy.com/2015/07/01/what-are-the-geostrategic-implications-of-a-grexit-greece-nightmare-eu/>

Ταυτοχρόνως, οι άμεσες ανάγκες της ελληνικής οικονομίας οδήγησε στο πάγωμα των ελληνικών εξοπλιστικών προγραμμάτων. Το ΑΕΠ της χώρας συρρικνώθηκε σημαντικά, ειδικά σε σχέση με γεωπολιτικούς ανταγωνιστές της, όπως η Τουρκία⁶⁸.

3.4 Το μέτωπο των Βαλκανίων

Στο γεωγραφικό χώρο των Βαλκανίων, η Ελλάδα παραμένει μια από τις σταθερές γεωπολιτικά δυνάμεις. Παρά την εντεινόμενη οικονομική πίεση που προκαλεί η μακροχρόνια οικονομική κρίση, η οποία πλήττει το σύνολο της Νότιας Ευρώπης, η Ελλάδα κατέχει όλα τα χαρακτηριστικά της αξιόλογης δύναμης στην περιοχή. Η ρευστή κατάσταση που επικρατεί με τους υποβόσκοντες εθνικισμούς να παραμένουν στο επίκεντρο δεν μπαίνει τροχοπέδη στη σταδιακή ένταξη στο ΝΑΤΟ και στην Ευρωπαϊκή Ένωση των κρατών αυτών.

Οι διμερείς διαφορές που έχουν προκύψει μετά τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας που επηρεάζουν την Ελλάδα είναι κατά βάση τρεις: Η χρόνια αντιπαράθεση με την ΠΓΔΜ για το θέμα της ονομασίας, ο καλπάζων αλβανικός αλυτρωτισμός και το ανοικτό ζήτημα της αναγνώρισης του Κοσόβου που δημιουργεί εντάσεις σε όλο το βαλκανικό πεδίο. Είναι δεδομένο ότι αυτά τα ζητήματα δεν αποτελούν άμεσα προβλήματα εθνικής ασφαλείας. Ιδιαίτερα όσο εμφανίζεται μια σταδιακή άμβλυνση των διαφορών, με τη συνδρομή της Ε.Ε.. Βεβαίως, η κόπωση που παρουσιάζεται στην ενταξιακή διαδικασία της Ε.Ε., ενδεχομένως να δημιουργήσει φυγόκεντρες τάσεις για ορισμένα κράτη και να οδηγήσει εκ νέου σε κρίση την περιοχή, με απρόβλεπτες συνέπειες. Μεσοπρόθεσμα, ενδέχεται, να αποτελέσουν ζητήματα εθνικής ασφαλείας για την Ελλάδα.

3.5 Η Τουρκία ως Απειλή

Η Τουρκία είναι η κυριότερη στρατηγικά απειλή⁶⁹ για την Ελλάδα. Μετά την εισβολή του τουρκικού στρατού στην Κύπρο το 1974, η Τουρκία απειλεί ζωτικά συμφέροντα της Ελλάδας αλλά και του Ελληνισμού γενικότερα, κλιμακώνοντας κατά διαστήματα τις πιέσεις της, με τη δημιουργία επεισοδίων που έχουν φτάσει ακόμα και στα πρόθυρα του πολέμου.

Ο σχεδιασμός της στρατηγικής της Ελλάδας, προϋποθέτει την αρχή της αυτοβοήθειας με την αμυντική θωράκιση της χώρας να κατέχει την πρώτη προτεραιότητα. Παράλληλα μέσω της εξωτερικής εξισορρόπησης της Τουρκίας, τίθενται φραγμοί

⁶⁸ Χ. Παπασωτηρίου, Η ψαλίδα μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, *Καθημερινή* 06.05.2012, <http://www.kathimerini.gr/457160/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/h-yalida-meta3y-elladas-kai-tourkias>

⁶⁹ «Απειλή είναι η εκδηλωμένη πρόθεσή της μιας πλευράς να προκαλέσει κάποια ζημιά εις βάρος των συμφερόντων της άλλης, εάν η τελευταία δεν συμμορφωθεί προς τις απαιτήσεις και τη θέλησή της.», Π. Ήφαιστος, Αθ. Πλατιάς, *Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1992, σ. 59

όπου αυτό είναι δυνατόν, όταν η γειτονική χώρα παρουσιάζει επιθετική στάση σε μια σειρά από ζητήματα

Η κλιμάκωση των απειλών της Τουρκίας οφείλεται σε μια σειρά από λόγους που έχουν ως κεντρικό ζήτημα την σταδιακή αλλαγή της στρατηγικής ισορροπίας μεταξύ των δυο μερών, αφού πλέον το χάσμα μεταξύ τους έχει παγιωθεί υπερ της Τουρκίας.

Στο μέτωπο της οικονομίας, το χάσμα πλέον είναι τόσο μεγάλο σε σταθερούς δείκτες που δύσκολα μπορεί κανείς να φανταστεί πως μπορεί να μειωθεί. Τα οικονομικά μεγέθη είναι σημαντικά καθώς αποτυπώνουν την εθνική ισχύ και την δυνατότητα που προκύπτει για ένα κράτος να έχει υψηλότερες στρατιωτικές δαπάνες από ένα άλλο.

Συγκεκριμένα, η Τουρκία εμφάνισε την τελευταία 10ετία μια αύξηση του ΑΕΠ, σωρευτικά, κατά 245%!⁷⁰ Την ίδια ώρα η ελληνική οικονομία, βιώνει μια από τις χειρότερες οικονομικές κρίσεις στην ιστορία της αφού το ΑΕΠ της χώρας συρρικνώνεται συνεχώς. Για το 2014, το ελληνικό ΑΕΠ κυμάνθηκε στα 237,6 δις \$ έναντι 799,5 δις \$ του τουρκικού.⁷¹ Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι στο έτος 2002, η αντίστοιχη διαφορά του ελληνικού ΑΕΠ ήταν στο 62,9% του αντίστοιχου τουρκικού.

Αντίστοιχα, στις δαπάνες εξοπλισμών, η Τουρκία εμφανίζεται να υπερέχει σημαντικά έναντι της Ελλάδας η οποία λόγω της τεράστιας οικονομικής δυσπραγίας φαίνεται να μην μπορεί να εκτελέσει με επιτυχία το πρόγραμμα προμηθειών αμυντικού υλικού το οποίο καλύπτει την περίοδο 2011-2025.⁷²

Μακροπρόθεσμη υπεροχή, σαφώς μειούμενη σε σχέση με το παρελθόν, εμφανίζει και στο πληθυσμιακό και δημογραφικό μέτρο η Τουρκία σε σχέση με την Ελλάδα που ταλανίζεται από μια δημογραφική καθίζηση λόγω και της οικονομικής κατάπτωσης που επήλθε τα τελευταία χρόνια.⁷³ Στα πλεονεκτήματα της Ελλάδας μπορεί να προστεθεί η εθνολογική ομοιογένεια σε σχέση με την Τουρκία, καθώς στην Ελλάδα οι μειονότητες δεν ξεπερνούν το 2%, την ώρα που η Τουρκία έχει συνολικά περίπου 20% κουρδικούς πληθυσμούς.⁷⁴

Όσον αφορά την πολιτική και γεωπολιτική διαφοροποίηση, η Ελλάδα παραμένει σταθερό μέλος της Ε.Ε., ενώ η είσοδος της Κύπρου στην ευρωπαϊκή οικογένεια έδωσε περισσότερη ώθηση στο πολιτικό πλεονέκτημα έναντι της Τουρκίας. Η Τουρκία εξελίσσεται σε μια μεσαίου τύπου δύναμη που αυτοαναγορεύεται σε περιφερειακή δύναμη. Παρά την εφαρμογή μιας φιλόδοξης πολιτικής, ιδιαίτερα την πρόσφατη

⁷⁰ Τ. Μαντικίδης, Πώς το ΑΕΠ της Τουρκίας αυξήθηκε κατά 245% μέσα σε 10 χρόνια, εφημ. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 22/02/2015, <http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=679262>

⁷¹ Τα αριθμητικά στοιχεία όπως εμφανίζονται στη σελίδα της Παγκόσμιας Τράπεζας για την Ελλάδα και την Τουρκία <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD/countries/GR-TR?display=graph>

⁷² Ισοζύγιο στρατιωτικής ισχύος Ελλάδας-Τουρκίας 2015, *e-amyra*, σ.16

⁷³ Ματθ. Τσιμιτάκης, Σε ακραία χαμηλά επίπεδα η γεννητικότητα, *Καθημερινή*, 01/11/2015, <http://www.kathimerini.gr/837031/article/epikairothta/ellada/se-akraia-xamhla-epipeda-h-gennhtikothta>

⁷⁴ Θ. Ντόκος, Η εξισορρόπηση της τουρκικής απειλής: Η Στρατιωτική Διάσταση, Χρ. Γιαλλουρίδης – Π. Τσάκωνας (επιμ.), *Ελλάδα και Τουρκία μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου*, Εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα 1999, σ.207-208

εποχή υπό την προεδρία του Ταγίπ Ερντογάν, η Τουρκία δεν καταφέρνει μέχρι σήμερα να απολαύσει την περιφερειακή της κυριαρχία. Αντιθέτως, αντιμετωπίζει σοβαρές απειλές τόσο στο εσωτερικό της από εξτρεμιστές όπως ο ISIS και οι εξεγερμένοι Κούρδοι, όσο και από τις κρίσεις που γενικεύονται στη γειτονιά της (Συρία και Ιράκ). Την ίδια ώρα η Ελλάδα δεν αντιμετωπίζει ανάλογες απειλές με αποτέλεσμα να μπορεί να διαθέσει όλη της τη στρατιωτική δύναμη στην τουρκική απειλή εάν αυτό κριθεί απαραίτητο.

3.6 Άλλα πεδία κινδύνου

Η πρόσφατη οικονομική ασφυξία των τελευταίων μηνών που οδήγησε την Ελλάδα ένα βήμα πριν την έξοδο της από την Ευρωζώνη, δημιούργησε μια νέα δυνητικά απειλή που αφορά την σχέση της Ελλάδας με την Ε.Ε.. Η διαπραγματευτική ισχύ των προηγούμενων ετών μέσα από τα διπλωματικά σαλόνια των Βρυξελλών έχει μεταβληθεί σε σοβαρή διαπραγματευτική περιθωριοποίηση σε όλα τα μέτωπα που αφορούν την Ελλάδα. Η αδυναμία της Ελλάδας παρουσιάζεται στο γεγονός ότι όλη η προσπάθεια των τελευταίων χρόνων αναλώθηκε στην διαπραγμάτευση με τους θεσμούς που αποτελούν τους παράγοντες δανεισμού της χώρας, δημιουργώντας μια κακή εικόνα στο σύνολο των ευρωπαίων εταίρων που χρειάζεται χρόνο να ανατραπεί και να επαναφερθεί στην προτέρα κατάσταση.

Η άμεση ανάκαμψη αποτελεί το σαφέστερο στόχο εσωτερικής πολιτικής προκειμένου να μην υπάρξουν περαιτέρω επιπλοκές που θα θέσουν σε κίνδυνο τον προσανατολισμό της χώρας στις βασικές της στρατηγικές επιλογές. Η οικονομική ισχύς θα συντελέσει στην επαναφορά των βασικών δομών της χώρας σε πλήρη λειτουργία και την αμυντική της θωράκιση σε πλήρη ετοιμότητα. Παράλληλα θα συμβάλει δημιουργικά στην πολιτική σταθερότητα και την λύση χρόνιων προβλημάτων που ταλανίζουν εσωτερικά τη χώρα.

Ακανθώδη ζητήματα που επηρεάζουν την ελληνική θέση όπως τα τεράστια προσφυγικά ρεύματα που πλήττουν τα νησιά του Αιγαίου, η ενεργειακή ασφάλεια και ο φόβος μιας γενικευμένης αστάθειας στη Μέση Ανατολή, αποτελούν εξίσου σημαντικά πεδία παρέμβασης και δραστηριοποίησης της Ελλάδας.

Κεφάλαιο 4 Το Στρατηγικό Προφίλ του Ισραήλ

4.1 Στρατηγικές Στοχεύσεις Ισραήλ

Όταν εξετάζουμε την εξωτερική πολιτική του Ισραήλ πρέπει να έχουμε πάντοτε κατά νου τις σταθερές στοχεύσεις που έχει από την ίδρυσή του ως κράτος στην υψηλή του στρατηγική.

Οι Ισραηλινοί έχοντας στο ιστορικό τους υποσυνείδητο την απουσία κράτους για εκατοντάδες χρόνια και τις τραυματικές εμπειρίες ενός «εξόριστου λαού», δημιούργησαν το Ισραηλινό κράτος σε μια ευαίσθητη περιοχή της Αραβικής επικράτειας υπό δυσμενείς συνθήκες αφού οι Βρετανοί είχαν ξεκινήσει την αποχώρησή τους από την περιοχή.

Η φοβία του Ισραήλ για συντονισμένη επίθεση των αραβικών κρατών εναντίον του έχει ιστορικό προηγούμενο, αφού το 1948 ξέσπασε ο Αραβοϊσραηλινός πόλεμος όταν πέντε αραβικά κράτη (Αίγυπτος, Ιορδανία, Λίβανος, Συρία και Ιράκ) εισέβαλαν συντονισμένα στην περιοχή του Σινά, της Γάζας και της Δυτικής Όχθης.⁷⁵

Η περικύκλωση από αραβικά κράτη δημιουργεί εκ των πραγμάτων μια γεωπολιτική ασφυξία για το κράτος του Ισραήλ το οποίο βρίσκει μοναδική διέξοδο στη Μεσόγειο Θάλασσα. Η στρατηγική εξισορρόπηση με τη δημιουργία συμμαχιών με μη αραβικά κράτη, αποτελεί μια ζωτικής σημασίας επιλογή του Ισραήλ για την επιβίωσή του και την εξασφάλιση της υπεροχής του στο υποσύστημα της Εγγύς Ανατολής.

Σε δεύτερο επίπεδο, η έντονη δράση των Παλαιστινίων με διάφορες μεθόδους και τρόπους (επιθέσεις με θύματα, πολιτική προπαγάνδα εναντίον του Ισραήλ κλπ.) αλλά και οι αναθεωρητικές βλέψεις ορισμένων χωρών της Μέσης Ανατολής, δημιούργησε την ανάγκη στο κράτος του Ισραήλ να εξοπλιστεί αμυντικά στο εσωτερικό του, βάζοντας σε εφαρμογή την αρχή της αυτοβοήθειας.

Γι' αυτό το λόγο, οι Ένοπλες Δυνάμεις του Ισραήλ βρέθηκαν πολλές φορές στη θέση του επιτιθέμενου. Μέσω προληπτικών χτυπημάτων από αέρος (βομβαρδισμοί), όπως στην περίπτωση του πυρηνικού αντιδραστήρα Osiraq στο Ιράκ το 1982, όταν το Ιράκ είχε αναπτύξει έντονη πυρηνική δραστηριότητα αλλά και το κτήριο στο Dair Alzour της Συρίας, στο οποίο υπήρχαν πληροφορίες ότι βρισκόταν ένας κρυφός πυρηνικός αντιδραστήρας τον οποίο σκόπευε το καθεστώς Άσαντ να θέσει σε λειτουργία για στρατιωτικούς σκοπούς. Παρομοίως, οι ισραηλινές δυνάμεις διενήργησαν και χερσαία επιθετικά χτυπήματα, όπως στον Πόλεμο του Λιβάνου (1982 και το 2006) και στις Επιχειρήσεις στη Λωρίδα της Γάζας (2008-2009 και το 2014).

Στο πλαίσιο της αυτοβοήθειας, το Ισραήλ έχει αναπτύξει ένα αυτόνομο πυρηνικό πρόγραμμα το οποίο μέχρι σήμερα δεν έχει επιβεβαιωθεί επίσημα ότι υπάρχει. Πρόκειται για τον πυρηνικό εξοπλισμό του Ισραήλ με την ανεπίσημη βοήθεια της

⁷⁵ Γ. Σπυρόπουλος, *Μέση Ανατολή, Αραβο-ισραηλινή διένεξη*, Εκδ. ΠΑ.ΜΑΚ., Θεσσαλονίκη 2011, σ.112-115

Γαλλίας και της Ν. Αφρικής, στην έρημο Νεγκέβ. Το πέπλο μυστηρίου που καλύπτει την πραγματική πυρηνική αποτροπή του Ισραήλ, αφήνει περιθώρια σε υποθέσεις για τους αριθμούς των πυρηνικών κεφαλών που έχει στο έδαφός του. Το Ιράν, σε μια προσπάθειά του να κατηγορήσει για υποκρισία το Ισραήλ, σχετικά με το πυρηνικό του πρόγραμμα, δήλωσε μέσω του υπουργού εξωτερικών ότι το Ισραήλ είναι κάτοχος 400 πυρηνικών κεφαλών.⁷⁶

Σε ο,τι αφορά το εξωτερικό, το Ισραήλ ενεργοποίησε τους εβραϊκούς μηχανισμούς επηρεασμού των κέντρων αποφάσεων (λόμπι, οργανωμένη διασπορά) με μεγάλη επιτυχία μέχρι σήμερα.

4.2 Περιφερειακή Πολιτική (Peripheral Strategy) του Ισραήλ στον 21^ο αιώνα

Ο ιδρυτής του ισραηλινού κράτους Μπεν Γκουριόν, θεμελίωσε τη λεγόμενη «περιφερειακή πολιτική» προκειμένου να στηρίξει την επιβίωση του Ισραήλ, με απώτερο στόχο την τελική του επικράτηση έναντι των αντιπάλων του στην περιοχή. Η εξωτερική εξισορρόπηση του Ισραήλ θεωρείται αναγκαία για την επιβίωση και την ασφάλεια του κράτους.

Οι αλλαγές που παρουσιάζονται στο διεθνές σύστημα από τους πολέμους των ΗΠΑ σε Αφγανιστά και Ιράκ αλλά και οι ταυτόχρονες αλλαγές του περιφερειακού συστήματος ισορροπίας ισχύος, οδηγούν την ισραηλινή ηγεσία στην δημιουργία νέας προοπτικής ώστε να επιτευχθεί η δημιουργία μιας νέας περιφερειακής πολιτικής.

Το Ισραήλ με ίδιο στόχο αλλά διαφορετικά μέσα, στοχεύει στην διεύρυνση των εναλλακτικών του, δημιουργώντας επιλογές στη σύνθεση του γεωστρατηγικού του βάθους. Αυτή η προσπάθεια καθορίστηκε εν πολλοίς από την αλλαγή στάσης των ΗΠΑ σε σχέση με το Ισραήλ και την πολιτική που ακολούθησε στη Μέση Ανατολή, ιδιαίτερα μετά την εποχή του George Bush.⁷⁷ Η προσπάθεια των ΗΠΑ να μην εμπλακούν περαιτέρω δημιουργεί ανασφάλεια στο Ισραήλ. Παράλληλα, η νεοοθωμανική αντίληψη της νέας ηγεσίας στην Τουρκία, έθεσε σε αμφισβήτηση το τριγωνικό σχήμα της συμμαχίας Ισραήλ-ΗΠΑ-Τουρκίας, με αποτέλεσμα πολύ σύντομα οι δυο δυνάμεις να πάνσουν να συνεργάζονται.

Γι' αυτούς τους λόγους, το Ισραήλ στρέφεται προς τρεις κατευθύνσεις: Δυτικά, επιλέγει τη σύσφιξη των σχέσεων του με την Ελλάδα και την Κύπρο, καθώς και την συνέχιση της διακριτικής στήριξης της Αιγύπτου, προκειμένου να εξισορροπήσει την τουρκική συμμαχική απώλεια. Παράλληλα, κάνει οικονομικό άνοιγμα στα Βαλκάνια, στο ζωτικό χώρο της δυτικής τουρκικής πολιτικής, επιβεβαιώνοντας τις προθέσεις του για επιθετική διπλωματία.⁷⁸

⁷⁶ G. Kessler, Iran's claim that Israel has 400 nuclear weapons, *Washington Post*, 01/05/2015, <https://www.washingtonpost.com/news/fact-checker/wp/2015/05/01/irans-claim-that-israel-has-400-nuclear-weapons/>

⁷⁷ C. Spencer, *The Middle East: changing from external arbiter to regional player*, R. Niblett (ed) *America and a Changed World: A Question of Leadership*, Chatham House, 2010,

⁷⁸ Hajrudin Somun, What is Israel aiming for in the Balkans?, *Today's Zaman*, 17/10/2010, <http://www.todayszaman.com/op-ed-what-is-israel-aiming-for-in-the-balkans-by-hajrudin-somun-219234.html>

Στο επίπεδο των Μεγάλων Δυνάμεων, πέρα από τη στενή συνεργασία με τις ΗΠΑ, η οποία περνάει όπως αναφέρθηκε παραπάνω διακυμάνσεις, το Ισραήλ αλληλεπιδρά και με τη Ρωσία, η οποία διατηρεί ισχυρά ερείσματα στην περιοχή.⁷⁹ Η προνομιακή σχέση της με Συρία και Ιράν, μπορεί να εξυπηρετήσει τα ισραηλινά συμφέροντα, εφόσον ευθυγραμμιστούν με τα αντίστοιχα ρωσικά.⁸⁰

Με την ίδια λογική, την εξωτερική εξισορρόπηση του ιρανικού κινδύνου, το Ισραήλ προσεγγίζει και χώρες όπως η Σαουδική Αραβία η οποία ανησυχεί ιδιαίτερα για τις εξελίξεις σχετικά με την αύξηση ισχύος του Ιράν και την κατευναστική στάση των ΗΠΑ.⁸¹ Οι επαφές των δυο δυνάμεων αν και ανεπίσημες σε μεγάλο βαθμό, παρουσιάζουν ενδιαφέρον καθώς το Ισραήλ σε περίπτωση προληπτικού χτυπήματος των ιρανικών πυρηνικών εγκαταστάσεων θα χρειαστεί τον εναέριο χώρο της Σαουδικής Αραβίας.

4.3 Το Ισραηλινό Λόμπι ως Παράγοντας Ισχύος

Ένας πολλαπλασιαστικός παράγοντας ισχύος που εμφανίζει το Ισραήλ, είναι η ύπαρξη του ισραηλινού λόμπι στις Η.Π.Α., το οποίο κατά τους Mearsheimer και Walt, χειραγωγεί κατά καιρούς την αμερικανική κοινή γνώμη και την εξωτερική πολιτική των Η.Π.Α. υπέρ των ισραηλινών συμφερόντων.⁸²

Αν και το Εβραϊκό Λόμπι στις Η.Π.Α. δεν είναι ενιαίο ούτε εκφράζει ενιαίες θέσεις σχετικά με την πολιτική του Ισραήλ, εντούτοις τα μεγαλύτερα αμερικανοεβραϊκά λόμπι διαθέτουν ανοικτό δίαυλο επικοινωνίας με το κράτος του Ισραήλ. Οργανώσεις κλειδιά θεωρούνται η “Αμερικανοϊσραηλινή Επιτροπή Δημοσίων Υποθέσεων” (AIPAC) και το “Συνέδριο των Προέδρων των Μεγάλων Εβραϊκών Οργανώσεων”, με επαφές με το κόμμα Λικούντ (LIKUD), το οποίο κυβερνά σήμερα το Ισραήλ.

Σε σημαντικά ζητήματα εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ, η συμβολή του ισραηλινού λόμπι ήταν καθοριστική υπέρ του Ισραήλ, ακόμα κι αν ρεαλιστικά, οι Η.Π.Α. δεν είχαν άμεσο στρατηγικό συμφέρον να εμπλακούν. Η βαρύτητα των οργανώσεων αυτών έγκειται στην τεράστια χρηματοδοτική τους προσφορά στους εκλογικούς προϋπολογισμούς των εκστρατειών υποψηφίων τόσο για την Προεδρία όσο και για το Κογκρέσο. Το ισραηλινό λόμπι εμφανίζει ισχυρή παρουσία στα Μ.Μ.Ε., στην βιομηχανία του κινηματογράφου αλλά και στα think tanks που παράγουν έργο επηρεασμού της εξωτερικής πολιτικής.

⁷⁹ P. Razoux, The keys to understanding the Israel-Russia relationship, *NATO Research Paper, No 42*, November 2008

⁸⁰ Netanyahu says Israel's relationship with Russia is good, *Jerusalem Post*, 10/3/2015, <http://www.jpost.com/Israel-News/Politics-And-Diplomacy/Netanyahu-says-Israelis-relationship-with-Russia-is-good-419844>

⁸¹ J. Teitelbaum, *Saudi-Israeli Relations: Balancing Legitimacy and Security*, BESA Center Perspectives Paper No. 228, December 17, 2013

⁸² Μια κριτική παρουσίαση του Ισραηλινού Λόμπι στο J. Mearsheimer – S. Walt, *Το Ισραηλινό Λόμπι και η Πολιτική των ΗΠΑ*, Εκδ. Θύραθεν, Θεσσαλονίκη 2006

Κεφάλαιο 5 Ο Παράγοντας Τουρκία

Η εξέταση της Τουρκίας ως ξεχωριστού παράγοντα στις ελληνο-ισραηλινές σχέσεις είναι χρήσιμη για δυο λόγους: Μέσω της εξέτασης των σχέσεων της Τουρκίας με το Ισραήλ, διαμορφώνουμε μια πιο ολοκληρωμένη άποψη για τους λόγους απόσχισης των δυο μερών ενώ από την άλλη μεριά, εισαγόμαστε στα βασικά ερωτήματα της ελληνικής πλευράς που αφορούν το μέλλον των ελληνοϊσραηλινών σχέσεων και πόσο μπορεί να επηρεάσει η σχέση του Ισραήλ με την Τουρκία.

5.1 Γεωγραφική Αξία της Τουρκίας

Για όλους τους αναλυτές η τουρκική επικράτεια θεωρείται βασικό στοιχείο κάθε γεωπολιτικής ανάλυσης στην Ευρασία. Η Τουρκία, κατά τον Μπρεζίνσκι, είναι σημαντικός γεωπολιτικός άξονας, λόγω της ευαίσθητης θέσης που κατέχει, αφού ελέγχει σημαντικές περιοχές. Συγκεκριμένα, σταθεροποιεί στο βορρά τη Μαύρη Θάλασσα, ελέγχοντας την πρόσβασή του στη Μεσόγειο ενώ εξισορροπεί την παρουσία της Ρωσίας στον Καύκασο. Ως μέλος του NATO έχει την ιδιότητα του νότιου λιμανιού της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας ενώ διατηρεί μια σταθερότητα σε σχέση με τον μουσουλμανικό φονταμενταλισμό που κυριαρχεί στην ευρύτερη γειτονιά της.⁸³

Ο ρόλος της γέφυρας και του συνδέσμου η οποία αναπτύχθηκε για τον ρόλο της Τουρκίας, εφόσον συνδέει την Ανατολή και τη Δύση, διατηρεί ένα παράδοξο. Ενώ οι στρατηγικοί δεσμοί της Τουρκίας είναι δυτικοί, εννοώντας το NATO και τους διάφορους ευρωπαϊκούς οργανισμούς που συμμετέχει η τουρκική διπλωματία, η θρησκευτική και πολιτιστική αναφορά της χώρας έχει άμεση σχέση με την Ανατολή και το Ισλάμ.⁸⁴

5.2 Σχέσεις Τουρκίας - Ισραήλ

Οι σχέσεις της Τουρκίας με το Ισραήλ αντιμετωπίζονται στην παρούσα εργασία ως βαρόμετρο των ελληνοϊσραηλινών σχέσεων, βασισμένη στην θεωρία του ρεαλισμού.

Η Τουρκία, αποτελεί το πρώτο μουσουλμανικό κράτος που αναγνώρισε το Ισραήλ, το 1949, δείγμα της σημασίας που έδιναν και οι δυο πλευρές στην μεταξύ τους σχέση. Αυτό το πλεονέκτημα έναντι των άλλων μουσουλμανικών χωρών, προβάλλεται καθ' όλη τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, με πολλές διακυμάνσεις λόγω της φύσεως των τουρκο-αραβικών σχέσεων συνολικά.

Η μυστική υπογραφή του Περιφερειακού Συμφώνου (Trident Alliance) θεμελίωσε τη συνεργασία των δύο χωρών (όπως και τη σχέση Ισραήλ-Ιράν) στους τομείς της Διπλωματίας, της Ασφάλειας και τα Στρατιωτικά θέματα. Η ανταλλαγή πληροφοριών

⁸³ Z. Μπρεζίνσκι, *Η Μεγάλη Σκακιέρα*, Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα 1997, σ.90

⁸⁴ M. Soysal, *Το Μέλλον της Τουρκικής Εξωτερικής Πολιτικής*, Δ. Καιρίδης (επιμ.), *Ρόλος και Θέση της Τουρκίας στον Κόσμο*, Εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2006, σ. 47

για τις κοινές απειλές που είχαν δημιουργηθεί για τις τρεις χώρες (ΕΣΣΔ, Ιράκ και Αίγυπτος) αποτέλεσε τη βάση για την περαιτέρω μυστική συνεργασία τους.⁸⁵

Η Τουρκία, κατείχε το προνόμιο του προπυργίου της Δύσης, σε μια περιοχή όπου συνόρευε με την ΕΣΣΔ. Οι ΗΠΑ έδιναν μεγάλη σημασία στη διατήρηση τόσο της Τουρκίας όσο και του Ισραήλ στη δυτική σφαίρα επιρροής, υποστηρίζοντας ενεργά την εμβάθυνση της μεταξύ τους σχέσης.

Το Ισραήλ, προκειμένου να μην εκθέσει την τουρκική ηγεσία η οποία διατηρούσε λεπτές ισορροπίες και με τα άλλα αραβικά κράτη, πρωτοστατούσε στη μυστική διπλωματία. Η Τουρκία διαχειρίστηκε την τουρκο-ισραηλινή συνεργασία με ευελιξία αφού σε κάθε χρονική περίοδο όπου οι αραβικές πιέσεις εντεινόταν, ακολουθούσε πολιτική ίσων αποστάσεων.

Μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου, όπου οι συνθήκες μεταβλήθηκαν και οι προτεραιότητες των δυο πλευρών συνέκλιναν, η μυστική διπλωματία έδωσε τη σκυτάλη στη δημόσια παρουσίαση της στρατηγικής τους σχέσης. Αρχικά μέσω της ήπιας διπλωματίας και των διμερών επαφών για δευτερεύοντα ζητήματα (τουρισμό, πολιτιστικές σχέσεις κλπ.) ενώ στη συνέχεια με την οικονομική συνεργασία και την αναζήτηση επενδυτικών ευκαιριών.⁸⁶

Η καθιέρωση της στρατηγικής συνεργασίας των δυο χωρών επισφραγίστηκε δημόσια το 1996, οπότε και οι δυο πλευρές, με πρωταγωνιστές τους στρατιωτικούς της Τουρκίας και το υπουργείο Εξωτερικών του Ισραήλ, έκαναν γνωστή στο ευρύ κοινό την στενή τους συνεργασία σε κρίσιμους τομείς.

5.3 Η Σημασία των Τουρκο-Ισραηλινών Σχέσεων

Όπως έχει αναφερθεί σε πολλά σημεία αυτής της εργασίας, η στόχευση του Ισραήλ στην απόκτηση ζωτικού χώρου, ξέχωρη από τα αντίπαλα αραβικά κράτη, οδηγούσε με μαθηματική ακρίβεια τη χώρα στη σύναψη συμμαχικών δεσμών. Από τον ψυχροπολεμικό άξονα Ισραήλ-Ιράν-Τουρκία-Αιθιοπία μέχρι τον πρόσφατο άξονα Ισραήλ-Κύπρος-Ελλάδα- Αίγυπτος, η ανάγκη για εξισορρόπηση της απειλής από τα αραβικά κράτη είναι εμφανής σε όλη τη στρατηγική θεώρηση των Ισραηλινών.

Τη δεκαετία του 1990, οι δομικές μεταβολές που συντελέστηκαν προώθησαν την προσέγγιση των τουρκικών και ισραηλινών συμφερόντων που βασίστηκαν σε τρεις συνισταμένες:

- 1) Αντιμετώπιση της κοινής απειλής που προερχόταν από τη Συρία. Για διαφορετικούς λόγους, η κάθε χώρα αντιμετώπιζε με ανησυχία την Συρία. Η Τουρκία δεχόταν πίεση από το κουρδικό στοιχείο στη Βόρεια Συρία ενώ το

⁸⁵ Y. Alpher, Trident's Forgotten Legacy, *Foreign Affairs*, May 5, 2015,

<https://www.foreignaffairs.com/articles/turkey/2015-05-07/trident-s-forgotten-legacy>

⁸⁶ G. Ozcan, Απολογισμός 50 χρόνων των σχέσεων Τουρκίας – Ισραήλ, Φ. Σονμέζογλου (επιμ), *Ανάλυση της Τουρκικής Εξωτερικής Πολιτικής – Μύθος και Πραγματικότητα*, Εκδ. Ινφογνώμων, Αθήνα 2001, σ.240

Ισραήλ ανησυχούσε ιδιαίτερα για τον εξοπλισμό της χώρας με χημικά ή πυρηνικά όπλα, μέσω Ιράν.

- 2) Η άνοδος της ισχύος που εμφάνιζε το Ιράν στη Μέση Ανατολή καθιστούσαν τον μέχρι πρότινος σύμμαχο του Ισραήλ, σε απειλή αφού επιβεβαιώνονταν οι διασυνδέσεις του με τρομοκρατικές οργανώσεις όπως η Χεζμπολάχ και η Χαμάς που απειλούσαν άμεσα την ακεραιότητα του Ισραήλ. Την ίδια ώρα η Τουρκία ανησυχούσε ιδιαίτερος για την ενδυνάμωσή του Ιράν καθώς εμφανιζόταν ως φορέας της αλλαγής του Ισλάμ ενώ και οι σχέσεις του με τη Συρία το καθιστούσαν απειλή για την τουρκική επικράτεια.
- 3) Από κοινού αντιμετώπιση του ιρακινού καθεστώτος του Σαντάμ Χουσεϊν, το οποίο επέδειξε αναθεωρητικές βλέψεις στην αρχή της δεκαετίας.

Τα παραπάνω, ήταν οι βασικοί άξονες για την εναργή υποστήριξη και παρέμβαση των ΗΠΑ προκειμένου οι δυο χώρες να προσεγγίσουν η μία την άλλη. Η παρέμβαση των Αμερικανών μέσω του Πολέμου του Κόλπου στη Μέση Ανατολή, ανέδειξε τις ανάγκες που παρουσιάζονταν στην διαχείριση του μεταβαλλόμενου περιβάλλοντος της περιοχής. Οι στοχεύσεις της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής συμβάδιζαν εν πολλοίς με αυτές του τουρκο-ισραηλινού άξονα καθώς οι ΗΠΑ ενδιαφέρονταν σε μεγάλο βαθμό τόσο για την ανάσχεση του Ιράν και του Ιράκ όσο και για την ισορροπία των αραβο-ισραηλινών σχέσεων με αποκορύφωμα τη διευθέτηση του Παλαιστινιακού. Η Τουρκία μπορούσε να παίξει το ρόλο του τοποτηρητή των ΗΠΑ για να εξυπηρετεί τα άμεσα συμφέροντά της, αφού μέσω του NATO υπήρχε άμεση συμμαχική δέσμευση για τις τουρκικές ένοπλες δυνάμεις και την πολιτική ηγεσία της χώρας.

Το Ισραήλ και η Τουρκία είχαν όλα τα κυρίαρχα χαρακτηριστικά στα οποία ήθελαν οι ΗΠΑ να βασιστεί το μοντέλο των χωρών της Μ. Ανατολής: Δημοκρατίες, με δυτικό προσανατολισμό, που εναντιώνονται στο φονταμενταλισμό και την τρομοκρατία που αναφύεται στην περιοχή της Μέσης Ανατολής.

Από τη μεριά της Τουρκίας, η αναζωπύρωση των τουρκο-ισραηλινών σχέσεων ανανέωνε τη στρατηγική σημασία της χώρας στο περιφερειακό χάρτη, αφού μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ, η σημασία της Τουρκίας στα μάτια των ΗΠΑ υποβαθμίστηκε.

Ο Πόλεμος του Κόλπου (1991) επιβεβαίωσε την σημασία της γεωγραφικής θέσης της Τουρκίας και το ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει στις μεταβαλλόμενες ισορροπίες στην περιοχή. Η φιλοαραβική πολιτική έδωσε τη σκυτάλη στην εξισορρόπηση των νέων απειλών και την εκμετάλλευση των νέων πεδίων άσκησης πολιτικής, μετά την απόσυρση της ΕΣΣΔ. Τα κενά ισχύος στην περιοχή της Κεντρικής Ασίας, των Βαλκανίων και της Μέσης Ανατολής αποκτούσαν ιδιαίτερη βαρύτητα για την Τουρκία, που διεκδικούσε ένα νέο ρόλο ως περιφερειακή δύναμη.⁸⁷ Η στενή συνεργασία με το Ισραήλ επέτρεπε στην Τουρκία να εξισορροπήσει τις αναδυόμενες απειλές στην

⁸⁷ O. Bengio - Gencer Ozcan, Reluctant Involvement or Engagement?, *Turkish Daily News*, 31/07/1997 <http://www.hurriyetdailynews.com/reluctant-involvement-or-engagement.aspx?pageID=438&n=reluctant-involvement-or-engagement-1997-07-31>

περιοχή της ενώ με δεδομένη την ειρηνευτική διαδικασία επίλυσης του Παλαιστινιακού, εξασφαλιζόταν η ισορροπία με τα αραβικά κράτη. Η υποστήριξη του εβραϊκού λόμπι των ΗΠΑ σε θέματα μείζονος σημασίας για την Τουρκία, αποτελεί έναν επιπλέον λόγο για την Τουρκία να επιδιώκει την στενή σχέση με το Ισραήλ.

Η πλευρά του Ισραήλ, επανακάλυψε τη σημασία της προσέγγισης με την Τουρκία ύστερα από μια σειρά γεγονότων που συνέβησαν εκείνη την περίοδο. Η διάλυση της ΕΣΣΔ και το τέλος του Ψυχρού πολέμου δημιουργήσε τις βέλτιστες συνθήκες για το διεθνές άνοιγμα του Ισραήλ σε όλα τα μήκη και τα πλάτη της υφελίου στα οποία μέχρι πρότινος ο ανταγωνισμός των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ κρατούσαν κλειστά. Είναι ενδεικτικό ότι αμέσως μετά την πτώση του Βερολίνου και την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, το Ισραήλ συνάπτει άμεσα διπλωματικές σχέσεις με πολλά κράτη της Ανατολικής Ευρώπης, την Ελλάδα, αραβικά κράτη αλλά και πρώην σοβιετικές δημοκρατίες της Κεντρικής Ασίας.

Η αντιμετώπιση του ιρακινού αναθεωρητισμού μέσω του Πολέμου του Κόλπου, προσγείωσε την ισραηλινή θεώρηση ότι η εθνική αποτροπή ήταν ικανή να αντιμετωπίσει τις απειλές που αναπτύσσονταν στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής. Ο ισραηλινός παράγοντας έπαιξε ελάσσονα ρόλο στην εξέλιξη του Πολέμου, με τους Ισραηλινούς να εμφανίζονται αδύναμοι μπροστά στις μεταβολές που είχαν προκληθεί από τη νέα κατάσταση που διαμορφωνόταν στο πεδίο ισχύος της Μέσης Ανατολής.

Αυτό το γεγονός οδήγησε την ισραηλινή ηγεσία στην προσέγγιση των μέχρι πρότινος αντιπάλων της προκειμένου να επέλθει μια ισορροπία. Η ειρηνευτική διαδικασία και η προσπάθεια λύσης του Παλαιστινιακού δημιούργησαν τις συνθήκες προκειμένου χώρες που μέχρι πρότινος είχαν παγώσει ή υποβαθμίσει τις σχέσεις τους με το Ισραήλ, να τις αναβιώσουν με στόχο τη δημιουργία συμμαχίας, όπως έπραξε τόσο η Ελλάδα όσο και η Τουρκία.

Όσον αφορά τα ελληνικά συμφέροντα, η τουρκο-ισραηλινή προσέγγιση δεν είχε στις προτεραιότητές της την αλλαγή της ισορροπίας ισχύος στην περιοχή. Όμως, εκ των πραγμάτων, το Ισραήλ μέσω των κοινών αμυντικών ασκήσεων, της μεταφοράς αμυντικού εξοπλισμού και της μετάδοσης τεχνογνωσίας προσέφερε στην Τουρκία μεγάλα πλεονεκτήματα τα οποία άλλαζαν τα δεδομένα και στην ελληνο-τουρκικό ανταγωνισμό δημιουργώντας δίλημμα ασφαλείας στην ελληνική πλευρά.⁸⁸ Η αναφορά του Μπέντζαμιν Νετανιάχου για «περιφερειακή ζώνη ασφαλείας» ήταν ενδεικτική των προθέσεων του Ισραήλ, κάτι που στη συνέχεια ανασκεύασε.⁸⁹

Η αμυντική συνεργασία Τουρκίας – Ισραήλ προέβλεπε την ελεύθερη κίνηση των ισραηλινών και των τουρκικών μαχητικών στους εναέριους χώρους και τις πολεμικές εγκαταστάσεις των δυο χωρών, για εκπαιδευτικούς σκοπούς.

Ο γεωγραφικός διάδρομος της τουρκο-ισραηλινής προσέγγισης περνούσε μέσα από την Κύπρο και το κατεχόμενο βόρειο τμήμα της από τουρκικά στρατεύματα. Το Ισραήλ αν και δεν ενέδωσε στις τουρκικές επιδιώξεις να πάρει θέση στην ελληνο-τουρκική

⁸⁸ Ν. Χασαπόπουλος, Η Τουρκία «αποκλείει» το Αιγαίο, εφημ. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 15/11/1998, <http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=104828>

⁸⁹ Ν. Χασαπόπουλος, Οι οκτώ συμφωνίες Τουρκίας – Ισραήλ, εφημ. *ΤΟ ΒΗΜΑ* 13/09/1998 <http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=102843>

διαμάχη εντούτοις με τη στάση του σε κρίσιμα ζητήματα όπως οι S-300 και η παράδοση Οτσαλάν φάνηκε πως συμμετείχε ενεργά στο πλευρό της τουρκικής πλευράς.

Επιπλέον, η Τουρκία εκμεταλλεύτηκε την ισραηλινή υπεροχή στην αμυντική τεχνολογία, κλείνοντας σημαντικές συμφωνίες. Συγκεκριμένα, το Ισραήλ ανέλαβε την αναβάθμιση και τον εκσυγχρονισμό των τουρκικών F-4 μετατρέποντας τα σε αεροσκάφη τρίτης γενιάς. Παράλληλα, προωθούν την εγκατάσταση ισραηλινών πυραύλων αέρος- αέρος, τύπου «Popeye». Την ίδια ώρα, οι εθνικές αμυντικές βιομηχανίες των δύο χωρών συνεργάζονται με στόχο την ανάπτυξη μη επανδρωμένων αεροσκαφών προς ηλεκτρονική παρακολούθηση θαλάσσιων και χερσαίων χωρών (UAV), την δημιουργία ραντάρ και συστήματα ηλεκτρονικού πολέμου.⁹⁰

Αυτή η στενή συνεργασία συνεχίστηκε σε όλους τους τομείς, προκαλώντας σοβαρές αντιδράσεις τόσο από τη μεριά των Αραβικών κρατών⁹¹ όσο και από την πλευρά της Ελλάδας.⁹²

5.4 Η Άνοδος του Ερντογάν στην Τουρκία

Η στρατιωτική συνεργασία Ισραήλ και Τουρκίας συνεχίστηκε⁹³ χωρίς τις μεγαλειώδεις συμφωνίες του παρελθόντος, αφού μετά το τραγικό τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 και την συνακόλουθη επέμβαση των ΗΠΑ στο Αφγανιστάν, οι ισορροπίες στη Μέση Ανατολή εμφανίζονταν αρκετά εύθραυστες εφόσον στο στόχαστρο έμπαιναν και άλλες χώρες.

Η πολιτική του Ισραήλ εναντίον των Παλαιστινίων προκάλεσε τις έντονες δηλώσεις του προέδρου της Τουρκίας Μπουλέντ Ετσεβίτ, ο οποίος κατηγόρησε τον Αριέλ Σαρόν για γενοκτονία εις βάρος των Παλαιστινίων!⁹⁴

Αυτό το λεκτικό ολίσθημα του Ετσεβίτ, προκάλεσε την έντονη αντίδραση των αμερικανοεβραϊκών λόμπι⁹⁵ και του κράτους του Ισραήλ που έβλεπε με ανησυχία τη χώρα να διολισθαίνει προς μια φιλοαραβική ρητορική ενώ για τις επικείμενες εκλογές εμφανιζόταν πρώτο το Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης του ισλαμιστή Ερντογάν.⁹⁶

⁹⁰ E. Inbar, The Resilience of Israeli - Turkish Relations, *Israel Affairs*, Vol.11, No.4, October 2005, p.592

⁹¹ Arab League: Turkey should review its cooperation with Israel, *Hurriyet Daily News*, 27/3/1998 <http://www.hurriyetdailynews.com/arab-league-turkey-should-review-its-cooperation-with-israel.aspx?pageID=438&n=arab-league-turkey-should-review-its-cooperation-with-israel-1998-03-27>

⁹² N. Μαράκης, Τι φοβάται η Ελλάδα, εφημ. *TO BHMA*, 13/09/1998, <http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=102845>

⁹³ Α. Κούρκουλας, Τουρκοϊσραηλινό αλισβερίσι με τα όπλα, εφημ. *TO BHMA*, 24/03/2002, <http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=141212>

⁹⁴ J. Dymond, Turkey accuses Israel of genocide, *BBC News*, 04/04/2002, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1911609.stm>

⁹⁵ Αλ. Παπαγελάς, Ο εμφύλιος των λόμπι, εφημ. *TO BHMA*, 28/04/2002 <http://www.tovima.gr/world/article/?aid=142102>

⁹⁶ D. Frantz, MIDEAST TURMOIL: REGIONAL TIES; With a Word, Israeli-Turkish Strain Surfaces, *New York Times*, 10/04/2002, <http://www.nytimes.com/2002/04/10/world/mideast-turmoil-regional-ties-with-a-word-israeli-turkish-strain-surfaces.html>

Η νέα φιλοσοφία που έφερνε μαζί του ο Ερντογάν, μέσω του καθηγητή Νταβούτογλου, ο οποίος αρχικά από τη θέση του διπλωματικού συμβούλου του προέδρου Ερντογάν και στη συνέχεια ως Υπουργός Εξωτερικών της χώρας, άλλαξε τις ισορροπίες και τις επιλογές της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής. Ο καθηγητής Ήφαιστος παρομοιάζει τη νέα στρατηγική της Τουρκίας με “μετεξέλιξη του τουρκικού κράτους σε «επαναστατικό κράτος» ηγεμονικού χαρακτήρα και αναθεωρητικών προδιαγραφών”.⁹⁷

Ο Ερντογάν όμως δεν έφερε από μόνος του μια νέα εποχή στην στρατηγική της Τουρκίας. Οι επιλογές των ΗΠΑ εκ των πραγμάτων δημιούργησαν τις προϋποθέσεις προκειμένου η Τουρκία να σταθμίσει τις επιλογές της και να αυτονομηθεί σε κρίσιμα ζητήματα, όπως ο πόλεμος του Ιράκ.

Ενώ οι ΗΠΑ είχαν επενδύσει στην βοήθεια του πιο σταθερού συμμάχου της στην περιοχή, η Τουρκία απέρριψε το αίτημα ανάπτυξης χερσαίων αμερικανικών δυνάμεων στα σύνορα Τουρκίας – Ιράκ προκειμένου να δημιουργεί ένα μεγάλο βόρειο μέτωπο. Ίσως πρόκειται για την πιο δραματική απόφαση της Τουρκίας στην μεταψυχροπολεμική περίοδο, σύμφωνα με εκτιμήσεις.⁹⁸ Από μέρος της λύσης, η Τουρκία έγινε μέρος του προβλήματος.

Οι διαθέσεις της κυβέρνησης Ερντογάν σε σχέση με το Ισραήλ φάνηκαν από τις δηλώσεις του Ερντογάν, ο οποίος παρομοίασε το Ισραήλ με κράτος-τρομοκράτη σε σχέση με τα εγκλήματα που διαπράττονται στην Παλαιστίνη.⁹⁹ Αυτή η δήλωση ήρθε λίγα χρόνια μετά τη δήλωση Ετσεβίτ περί γενοκτονίας των Παλαιστινίων από την πολιτική του Ισραήλ. Το Ισραήλ σε κάθε περίπτωση οδηγούσε αυτές τις λεκτικές κρίσεις σε εκτόνωση.¹⁰⁰

Οι τουρκοί φόβοι για αμερικανικούς σχεδιασμούς ανεξαρτητοποίησης του Βορείου Ιράκ, υποβάθμισε τις σχέσεις των δυο κρατών, αφού οι Αμερικανοί αξιωματούχοι διατηρούσαν αμφιβολίες για τις στοχεύσεις της Τουρκίας.¹⁰¹ Την ίδια ώρα, το Ισραήλ υποστήριζε ενεργά τον κουρδικό παράγοντα σε σχέση με το Ιράν και τη Συρία, δεν έβλεπε με καλό μάτι τις στοχεύσεις των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων που ενίσχυαν τον αναθεωρητισμό στην περιοχή.¹⁰²

Η Τουρκία, από την άλλη μεριά ανέλαβε την προσπάθεια διαμεσολάβησης της ισραηλινο-παλαιστινιακής διαφοράς, στα πλαίσια της ευρύτερης περιφερειακής πολιτικής που έθετε σε εφαρμογή, καλώντας και τις δυο πλευρές στην Τουρκία.¹⁰³

⁹⁷ Π. Ήφαιστος, Νέο-οθωμανισμός και τουρκική στρατηγική μετά το 2002. Συγκριτική ανάλυση της ελληνικής και τουρκικής στρατηγικής, Η. Κουσκούβελής – Σπ. Λίτσας (επιμ.) *Το Στρατηγικό Βάθος και η Τουρκία*, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα 2013, σ. 250

⁹⁸ C. Candar, Η Τουρκική Εξωτερική Πολιτική και ο Πόλεμος στο Ιράκ, από Δ. Καιρίδης (επιμ.), *Ρόλος και Θέση της Τουρκίας στον Κόσμο*, Εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2006, σ.58

⁹⁹ C. Mc Greal, Turkish PM accuses Israel of practicing state terrorism, *The Guardian*, 4/06/2004, <http://www.theguardian.com/world/2004/jun/04/turkey.israel>

¹⁰⁰ Israeli in Turkey to Ease Strains, *New York Times*, 15/07/2004, <http://www.nytimes.com/2004/07/15/world/israeli-in-turkey-to-ease-strains.html>

¹⁰¹ Αλ. Παπαχελάς, Γιατί η Άγκυρα εκνευρίζει τους Αμερικανούς, εφημ. *TO BHMA*, 20/02/2005, <http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=164320>

¹⁰² M. Abdelhadi, Israelis “train Kurdish forces”, *BBC News*, 20/09/2006 <http://news.bbc.co.uk/2/hi/5364982.stm>

¹⁰³ Πέρες και Αμπάς στην Τουρκική Βουλή, εφημ. *TO BHMA*, 14/11/2007, <http://www.tovima.gr/world/article/?aid=219371>

Περιστατικά όπως η αναγνώριση της γενοκτονίας των Αρμενίων από το αμερικανοεβραϊκό λόμπι, μπορεί να μην αντανakλούν τις σχέσεις Ισραήλ-Τουρκίας άμεσα αλλά σίγουρα συνέπιπταν με την σταδιακή αποξένωση των δυο πλευρών.¹⁰⁴ Το Ισραήλ έβλεπε με ανησυχία την επικράτηση των φιλοϊσλαμιστών έναντι του κοσμικού πολιτικού κόσμου ενώ η Τουρκία συνέχιζε την πολιτική ανοίγματος προς τα αραβικά κράτη.

5.5 Η Στρατηγική των «μηδενικών προβλημάτων» & το Στρατηγικό Βάθος

Ποια αλλαγή όμως έφερε στην πράξη, ο ακαδημαϊκός Αχμέτ Νταβούτογλου; Η αλήθεια είναι ότι στην ουσία της η τουρκική στρατηγική πέρασε τρεις φάσεις: Σε πρώτη φάση, αναπτύχθηκε ο παντουρανισμός και παντουρκισμός (ένωση των τουρκικών φύλων και μογγολικών λαών υπό τη σκέπη της Τουρκίας) που εξέφρασαν οι Τούρκοι ως απάντηση στην ανάδυση των εθνικισμών στα Βαλκάνια και την ανάπτυξη του πανσλαβισμού (19^{ος} -20^{ος} αιώνας). Ο Ψυχρός Πόλεμος οδήγησε στη λογική του αναχώματος έναντι του κομμουνιστικού κινδύνου. Η εξάλειψη του κινδύνου της ΕΣΣΔ, επέτρεψε στους τουρκικούς σχεδιασμούς να αναπτύξουν μια νέο-οθωμανική αντίληψη, με συγκολλητική ουσία τον ισλαμισμό. Η επανακάλυψη του οθωμανισμού ως προγονική ταυτότητα, με τη βοήθεια των οραμάτων του Τουργκούτ Οζάλ και την πολυσχιδή δράση του πρώτου ισλαμιστή προέδρου Ερμπακάν, έθεσε τις βάσεις για την ανάπτυξη του νέο-οθωμανικού κοσμοθεωρητικού μοντέλου που είχε οραματιστεί στο παρελθόν ο Αχμέτ Νταβούτογλου.¹⁰⁵

Οι αντιλήψεις του Νταβούτογλου ξέφευγαν από τις παραδοσιακές παραδοχές μιας εξωτερικής πολιτικής στις διεθνείς σχέσεις. Συνέδεσε την εξωτερική πολιτική με την ταυτότητα της Τουρκίας, δίνοντας για παράδειγμα έμφαση στην υπεράσπιση των Παλαιστινίων έναντι του Ισραήλ.¹⁰⁶ Η άσκηση της *realpolitik* που είχε μέχρι τότε ακολουθήσει η κεμαλική ηγεσία, πήρε τη θέση της η “γεωπολιτιστική ακεραιότητα” (*geocultural integrity*)¹⁰⁷ που είχε ως προτεραιότητα τις πολιτιστικές ομοιότητες της Τουρκίας με τις μουσουλμανικές χώρες στα ανατολικά μέχρι τους Ουιγούρους της Κίνας και στα νότια της χώρας. Αυτή η πολιτική κουλτούρα, σε συνάρτηση με την υιοθέτηση μιας αντι-αποικιακής ρητορικής, παρουσιάζει το κράτος της Τουρκίας ως φορέα των προγονικών δικαιωμάτων της περιοχής, ο οποίος μπορεί να γίνει ο καταλύτης που θα αποδεσμεύσει τις υπόλοιπες μουσουλμανικές χώρες από τις μετα-αποικιακές τους δομές.¹⁰⁸

¹⁰⁴ Α. Κούρκουλας, Το αμερικανοεβραϊκό λόμπι αναγνωρίζει τη γενοκτονία των Αρμενίων, εφημ. ΤΟ ΒΗΜΑ, 24/08/2007, <http://www.tovima.gr/world/article/?aid=211046>

¹⁰⁵ Ι. Μάζης, *Νταβουτογλιανή προσέγγιση και γεωπολιτική ανάλυση: Κριτική παρουσίαση*, στο Η. Κουσκουβέλης – Σπ. Λίτσας (επιμ.) *Το Στρατηγικό Βάθος και η Τουρκία*, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα 2013 σ.49

¹⁰⁶ M. Reynolds, *Echoes of Empire*, *Brookings Saban Center for Middle East Policy*, No.26, June 2012, p.27 & vi

¹⁰⁷ C. Kasapoglu, TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA DAVUTOĞLU DOKTRİNİ ALTINDA TÜRK-İSRAİL İLİŞKİLERİ, *Ege Strategic Research Journal*, 2012, p.2, <http://esam.ege.edu.tr/makaleler/temmuz-2012/makale-1.pdf>

¹⁰⁸ Π. Ήφαιστος, *Νέο-οθωμανισμός και τουρκική στρατηγική μετά το 2002. Συγκριτική ανάλυση της ελληνικής και της τουρκικής στρατηγικής*, Η. Κουσκουβέλης – Σπ. Λίτσας (επιμ.) *Το Στρατηγικό Βάθος και η Τουρκία*, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα 2013 σ.235

5.6 Από την ένταξη στην Ε.Ε. στη στροφή προς Ανατολάς

Παρά την έντονη προσπάθεια της Ε.Ε. για την υιοθέτηση εκ μέρους της Τουρκίας των βασικών κανόνων της ευρωπαϊκής πολιτικής προκειμένου να συνεχιστεί απρόσκοπτα η ευρωπαϊκή της ενσωμάτωση, οι δυο πλευρές φάνηκαν να αποκλίνουν σταδιακά. Η είσοδος της Κύπρου στην Ε.Ε. και το σταδιακό πάγωμα της ενταξιακής διαδικασίας της Τουρκίας, με μεγάλο εμπόδιο την μη αναγνώριση της Κυπριακής Δημοκρατίας, έθεσε τις επιλογές της Τουρκίας σε νέα βάση. Πλέον ο ιδιότυπος ευρωπαϊκός κλοιός που δημιουργούνταν μέσω της Ελλάδας και της Κύπρου, δεν προσέφερε ευελιξία σε ένα κράτος με μεγάλες αντιφάσεις που καλούνταν να κάνει υπερβάσεις για να εξασφαλίσει το ευρωπαϊκό του μέλλον.¹⁰⁹ Την ίδια ώρα, ευρωπαϊκές χώρες με λόγο στα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως η Γαλλία, δεν φαίνονταν διατεθειμένες να επιτρέψουν στην Τουρκία να γίνει πλήρες κράτος-μέλος αποκτώντας μεγάλο βάρος λόγω μεγέθους.¹¹⁰

5.7 Επίδραση της τουρκικής πολιτικής σε Ελλάδα και Ισραήλ

Οι επιδράσεις της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής σε Ελλάδα και Ισραήλ θεωρείται καταλυτική για την προσέγγιση τους.

Η στρατηγική περικύκλωση της Ελλάδας από την Τουρκία εξαγγέλλεται στο βιβλίο του Αχμέτ Νταβούτογλου, «Το Στρατηγικό Βάθος», στο οποίο ο εμπνευστής της εξωτερικής πολιτικής στην Τουρκία, αναφέρεται στην επέκταση της ζώνης ασφαλείας που δημιουργήθηκε στην Ανατολική Θράκη, δυτικότερα.¹¹¹ Μέσω της συνεργασίας της Τουρκίας με τις συνορεύουσες με την Ελλάδα βαλκανικές χώρες, προκαλείται ένας νοητός κύκλος στο βορρά της ελληνικής επικράτειας, στον οποίο τα τελευταία χρόνια παρατηρούνται φαινόμενα επιπλοκών. Τόσο στις διμερείς σχέσεις Ελλάδος – Αλβανίας όσο και στις σχέσεις Ελλάδος – Σκοπίων, η Τουρκία φαίνεται πως υποστηρίζει με συστηματικό τρόπο την δημιουργία προσκομμάτων.

Στην ίδια λογική εντάσσεται η πολιτική της Τουρκίας να χρησιμοποιεί όλους τους πόρους που έχει στη διάθεση της προκειμένου να καταστεί η υπερέχουσα περιφερειακή δύναμη στο γεωπολιτικό της περιβάλλον. Ένα από τα εργαλεία που διαθέτει είναι οι υδάτινοι πόροι που ελέγχει, ένα στρατηγικό πλεονέκτημα έναντι χωρών όπως η Συρία και το Ιράκ. Οι βλέψεις της Τουρκίας να καταστεί εκτός από ενεργειακός κόμβος και σε προμηθευτής νερού, αναβαθμίζει την αξία του δρώντα στην περιοχή αφού δημιουργεί σχέσεις εξάρτησης σε στρατηγικό πόρο όπως είναι το νερό.¹¹² Ο Νταβούτογλου θεωρεί ότι λόγω αυτού του γεγονότος, η Τουρκία πρέπει να διατηρεί μια ελαστική πολιτική.¹¹³

¹⁰⁹ E. Fokas, *The Islamist Movement and Turkey-EU relations*, M. Ugur, *Turkey and European Integration*, Routledge New York 2004, p. 160

¹¹⁰ Ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ ζητά ο Ομπάμα, «όχι» από Σαρκοζί, εφημ. *ΤΑ ΝΕΑ*, 05/04/2009, <http://www.tanea.gr/news/world/article/4510489/?iid=2>

¹¹¹ Α. Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος*, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα 2010, σ.202

¹¹² Α. Πλατιάς, Η Τουρκία σε αναζήτηση ρόλου περιφερειακής υπερδύναμης: Συνέπειες για την ελληνική στρατηγική, Χρ. Γιαλλουρίδη & Π. Τσάκωνα, *Η Νέα Διεθνής Τάξη: η Ελλάδα, η Τουρκία και το Κυπριακό Πρόβλημα*, Εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα 1993, σ.152

¹¹³ Α. Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος*, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα 2010, σ.108 και 222

Από την άλλη μεριά, η συμμαχία με το Ισραήλ δημιούργησε ζημιές στην εξωτερική πολιτική της Τουρκίας σε σχέση με το Ιράν, τη Συρία και το Ιράκ, δημιουργώντας αδιέξοδο, κατά τον Νταβούτογλου, στην άσκηση πολιτικής για τους Τούρκους.¹¹⁴ Αυτό το αδιέξοδο προσπάθησε η πολιτική της Τουρκίας να μεταβάλει με κινήσεις που είχαν ως στόχο την επιβολή της ως μεσολαβητή στις σχέσεις Ισραήλ-Παλαιστίνης και Ισραήλ-Συρίας. Με την αναγνώριση όμως της Χαμάς ως συνομιλητή από την Τουρκία, ήδη από το 2006,¹¹⁵ την σύσφιξη των σχέσεων Τουρκίας-Ιράν και την υποστήριξη της Αραβικής Άνοιξης, δημιούργησε συνθήκες ανησυχίας για τους άλλους δρώντες στην περιοχή και ιδιαίτερα στο Ισραήλ.

Η διάρρηξη των σχέσεων της Τουρκίας με το Ισραήλ, εμφανίστηκε σαν μια αποδέσμευση της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής, η οποία σαν έτοιμη από καιρό, στόχευσε στην ρήξη με αφορμή το Παλαιστινιακό, στην προσπάθεια να εμφανιστεί ως ο υπερασπιστής των Σουνιτών Μουσουλμάνων της Ανατολής.

Η επίδραση αυτής της στρατηγικής στην εξωτερική πολιτική δημιούργησε ζητήματα στην πολιτική των ΗΠΑ η οποία προσπαθεί μέχρι σήμερα να εντάξει την Τουρκία στη νέα ισορροπία δυνάμεων στη Μέση Ανατολή, συμφιλιώνοντας την με το Ισραήλ.¹¹⁶

¹¹⁴ Α. Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος*, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα 2010, σ.231

¹¹⁵ A. Zaman, Turkey Allows Hamas Visit, *Los Angeles Times*, 17/02/2006, <http://articles.latimes.com/2006/feb/17/world/fg-hamas17>

¹¹⁶ Obama Urges Israel and Turkey to 'Do Everything' to Repair Ties, *Haaretz*, 19/12/2010, <http://www.haaretz.com/israel-news/obama-urges-israel-and-turkey-to-do-everything-to-repair-ties-1.331473>

Κεφάλαιο 6 Το χρονικό των ελληνο-ισραηλινών σχέσεων

Οι ελληνο-ισραηλινές σχέσεις μπορούν ιστορικά να χωριστούν στις εξής φάσεις:

6.1 Η ψυχροπολεμική σχέση Ελλάδας – Ισραήλ (1947 – 1990)

Η πρώτη φάση αφορά την αρχική άρνηση του ελληνικού κράτους να αναγνωρίσει την ύπαρξη του Ισραήλ ενώ τα επόμενα χρόνια ελάχιστη πρόοδος επετεύχθη.

Συγκεκριμένα, η Ελλάδα είναι η μοναδική ευρωπαϊκή χώρα που το 1947, ψήφισε εναντίον της απόφασης του Ο.Η.Ε. σχετικά με την ίδρυση του νέου κράτους του Ισραήλ. Η θνησιγενής κυβέρνηση του Θεμιστοκλή Σοφούλη, με τα εσωτερικά ζητήματα να πιέζουν ασφυκτικά τις κινήσεις της μετά τον πόλεμο, επέλεξε να προστατεύσει τα ελληνικά συμφέροντα στη Μέση Ανατολή, διατηρώντας καλές σχέσεις με τον αραβικό κόσμο. Δεδομένα εκείνης της εποχής ήταν τα Πατριαρχία Αντιοχείας και Ιεροσολύμων τα οποία βρίσκονταν στην καρδιά των προστριβών μεταξύ Αράβων και Ισραηλινών. Ιδιαίτερη μέριμνα φάνηκε να έχει με την απόφαση αυτή η κυβέρνηση προς την ελληνική κοινότητα της Αλεξάνδρειας της Αιγύπτου, αφού τυχόν αναγνώριση θα έβαζε στο στόχαστρο τους Αιγυπτιώτες Έλληνες¹¹⁷.

Η αρνητική στάση της Ελλάδας συνεχίστηκε και στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, δυο χρόνια αργότερα, απέχοντας από την ψηφοφορία που διενεργήθηκε προκειμένου το Ισραήλ να γίνει και τυπικά το νεότερο κράτος μέλος του παγκόσμιου οργανισμού. Ενώ η *de facto* αναγνώριση του νέου κράτους του Ισραήλ είχε συντελεστεί, η Ελλάδα διατήρησε για πολλά χρόνια μια αρνητική στάση στη *de jure* αναγνώριση του Ισραήλ. Αυτή η άρνηση φαντάζει δύσκαμπτη ως πολιτική, εφόσον ακόμα και μουσουλμανικές χώρες όπως το Ιράν και η Τουρκία είχαν προχωρήσει στην αναγνώριση διατηρώντας τις ισορροπίες με τα αραβικά κράτη.¹¹⁸

Το Ισραήλ ήδη από τα πρώτα χρόνια της κρατικής του υπόστασης, προέβαλε ως μείζον θέμα για την επιβίωση του, την περιφερειακή συνεργασία με μη αραβικά κράτη. Η διέξοδος του κράτους του Ισραήλ στη θάλασσα έδινε την ευκαιρία να επικοινωνήσει με την ευρύτερη Ανατολική Μεσόγειο και την Αφρική. Γι' αυτό το λόγο, στα τέλη της δεκαετίας του 1950, σε μια προσπάθεια εξεύρεσης νέων συμμαχιών προσέγγισε μεταξύ άλλων και την Κύπρο.¹¹⁹ Ο πατέρας της ίδρυσης του Ισραήλ, Μπεν Γκουριόν, θεωρούσε την Ελλάδα ως μια βασική συνισταμένη της

¹¹⁷ Μ. Κούμα, Η ίδρυση του κράτους του Ισραήλ, *Καθημερινή* 05.02.2012, <http://www.kathimerini.gr/449654/article/epikairothta/kosmos/h-idrysh-toy-kratoys-toy-israhl>

¹¹⁸ Γ. Δ. Σακκάς, *Η Ελλάδα, το Κυπριακό και ο Αραβικός Κόσμος*, 1947-1974, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2012 σ. 54

¹¹⁹ Στο ίδιο σ. 106

ασφάλειας του Ισραήλ στα πρώτα του βήματα.¹²⁰ Η ελληνική πλευρά όμως δεν επέδειξε την ίδια συμπεριφορά, καθώς οι προτεραιότητες ήταν διαφορετικές εκείνη την περίοδο.

Ενδεικτικό στοιχείο των κακών σχέσεων που παρουσίαζαν η Ελλάδα και το Ισραήλ είναι η αναφορά στην Ελλάδα ως «εχθρό του Ισραήλ» από στελέχη του Υπουργείου Εξωτερικών του ισραηλινού κράτους, το 1952¹²¹. Οι ελληνικές αντιπροσωπείες στον Ο.Η.Ε. διατηρούσαν αρνητική στάση στα ζητήματα που αφορούσαν άμεσα τις θέσεις του Ισραήλ όπως με το ζήτημα των προσφύγων, το καθεστώς των Αγίων Τόπων αλλά και με το καθεστώς που θα διέπει την Ιερουσαλήμ.¹²²

Η συμπεριφορά της ελληνικής πλευράς στηριζόταν σε τρεις παράγοντες:

Πρωταρχικό μέλημα της Ελλάδας ήταν να διατηρηθούν οι ισορροπίες με τον αραβικό κόσμο, όπου σε αρκετές περιοχές κατοικούσε ελληνικός πληθυσμός (αναφέραμε προηγούμενως την Αίγυπτο)¹²³. Η αιγυπτιακή πλευρά χρησιμοποιούσε το χαρτί της ελληνικής μειονότητας στην περιοχή της για να πιέσει την Ελλάδα. Η ελληνική παροικία στην Αίγυπτο αριθμούσε 140.000 Έλληνες με ειδικά εμπορικά προνόμια και επιχειρήσεις που διαμεσολαβούσαν για όλο το δυτικό εμπόριο στην περιοχή¹²⁴. Η διατήρηση ισορροπιών από την Ελλάδα, εκ του αποτελέσματος κρίνεται αποτυχημένη αφού στην πλειοψηφία τους οι ελληνικοί πληθυσμοί αποδεκατίστηκαν από τα νέα καθεστώτα που αναπτύχθηκαν στην περιοχή. Ο Νάσσερ στην Αίγυπτο εθνικοποίησε την Διώρυγα του Σουέζ ενώ καταδίωξε κάθε εθνική μειονότητα, παρά τα περί αντιθέτου λεγόμενα.

Εξίσου σημαντική θεωρούνταν για την ελληνική εξωτερική πολιτική και η στάση των αραβικών κρατών, στον ΟΗΕ τα επόμενα χρόνια. Οι ισορροπίες που διατηρούσε η ελληνική πλευρά, μετά την ανάδειξη του Κυπριακού ως βασικό αντικείμενο της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, έκριναν απαραίτητη την ευνοϊκή μεταχείριση των αραβικών θέσεων στον ΟΗΕ και σε άλλους παγκόσμιους οργανισμούς. Οι ιθύνοντες του ελληνικού υπουργείου εξωτερικών υπολόγιζαν ότι τυχόν θυσία της υποστήριξης των αραβικών κρατών στις κρίσιμες ψηφοφορίες του ΟΗΕ για το Κυπριακό, με αντάλλαγμα την *de jure* αναγνώριση του Ισραήλ κρινόταν ανισοβαρής και άτυχη κίνηση.

Οι Άραβες, πέρα από το ηθικό κομμάτι των ελληνικών διεκδικήσεων στην Κύπρο που έμοιαζαν με το Παλαιστινιακό, τους απασχολούσε έντονα η βρετανική στρατιωτική παρουσία στο νησί μέσω των βρετανικών βάσεων. Η κοντινή απόσταση της Κύπρου από τις αραβικές πρωτεύουσες, καθιστούσε τις βάσεις αυτές ως ζωτική απειλή για την εθνική τους ασφάλεια. Επιπλέον, το ανταποικιακό κίνημα το οποίο είχε αναπτυχθεί εκείνη την περίοδο, σε συνάρτηση με την έντονη δυσφορία των

¹²⁰ Ναχμάνι Αμικαμ, *Ισραήλ, Τουρκία και Ελλάδα: Ταραχμένες σχέσεις στην Ανατολική Μεσόγειο*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2003, σ.232

¹²¹ Στο ίδιο, σ.249

¹²² Στο ίδιο, σ.54

¹²³ Αλ. Κύρου, *Ελληνική Εξωτερική Πολιτική*, Εκδ. Εστία, Αθήνα 1961, σ.358

¹²⁴ Ναχμάνι Αμικαμ, *Ισραήλ, Τουρκία και Ελλάδα: Ταραχμένες σχέσεις στην Ανατολική Μεσόγειο*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2003, σ.269

αραβικών κρατών για την πολιτική της Τουρκίας στη Μέση Ανατολή, δημιούργησε τις συνθήκες προκειμένου οι ελληνικές θέσεις να τύχουν υποστήριξης στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ.¹²⁵

Η Ελλάδα, διατηρούσε τα χαρακτηριστικά μιας χώρας που βρίσκεται υπο δυτική επιρροή σε μια ταραγμένη περιοχή. Έτσι θεωρούνταν ότι μπορεί κάλλιστα να βρεθεί στη θέση του ενδιάμεσου παίκτη-διαμεσολαβητή που έτεινε ευήκοα ώτα στα αιτήματα της αραβικής πλευράς σε μια σειρά από ζητήματα. Η θετική παρέμβαση της ελληνικής πλευράς δημιουργούσε τις συνθήκες προκειμένου οι αραβικές χώρες να προωθούν τις ελληνο-αραβικές σχέσεις στον οικονομικό τομέα.¹²⁶ Την ίδια στιγμή, η εξάρτηση από το αραβικό πετρέλαιο δημιουργούσε πιέσεις στην ελληνική πολιτική ηγεσία, αφού σε περιόδους κρίσης του πετρελαίου, η χώρα εμφανιζόταν εκτεθειμένη ενεργειακά.

Τα παραπάνω, δεν άλλαξαν σε καμία περίπτωση τον προσανατολισμό της Ελλάδας. Η ελληνική εξωτερική πολιτική παρά τη φιλοαραβική στάση που επέδειξε κατά καιρούς, διατηρούσε σταθερό το δυτικό της προσανατολισμό, έτσι όπως αυτός επιβαλλόταν από τις συνθήκες του ακραίου διπολισμού.¹²⁷

Βασισμένοι στα παραπάνω, μπορούμε έτσι να δικαιολογήσουμε την στασιμότητα των ελληνο-ισραηλινών σχέσεων. Ανάλογα με τις συνθήκες που επικρατούσαν στην ευρύτερη γεωγραφικά περιοχή, ιδιαίτερα με την εμφάνιση του αραβικού εθνικισμού και την απόσυρση της βρετανικής επιρροής, οι σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών βρίσκονταν από κακό έως πολύ κακό επίπεδο.

Ιδιαίτερα στο πεδίο του Κυπριακού, το Ισραήλ βρέθηκε να υποστηρίζει τις τουρκικές θέσεις, σε αντιδιαστολή με την πολιτική της Ελλάδας όσον αφορά την εθνική υπόσταση του ισραηλινού κράτους και της μη αναγνώρισής του. Η Τουρκία εκμεταλλεύτηκε τις επαφές του Εβραϊκού λόμπι στις Η.Π.Α. δεχόμενο υποστήριξη όποτε αυτό ήταν απαραίτητο.¹²⁸

Σε μια τέτοια διαμορφωμένη κατάσταση δεν μπορούμε να παραβλέψουμε την πίεση των Η.Π.Α.. Η αμερικανική ηγεσία μπόρεσε εν μέρει να αμβλύνει τα επόμενα χρόνια, την αρνητική στάση της Ελλάδας όποτε αυτό κρινόταν απαραίτητο για τις επιδιώξεις που είχε σχετικά με τις εξελίξεις στη Μέση Ανατολή. Υπεράνω όμως από τις αμερικανικές επιδιώξεις, η εθνική φιλοαραβική γραμμή διατηρήθηκε ακόμη και από τη δικτατορική κυβέρνηση των Συνταγματαρχών. Το καθεστώς διατήρησε τις ισορροπίες με τον Αραβικό Κόσμο, αφού παρά τις διευκολύνσεις και τις εξυπηρετήσεις προς την αμερικανική πλευρά, απαγόρευσε την χρήση του

¹²⁵ Γ. Δ. Σακκάς, *Η Ελλάδα, το Κυπριακό και ο Αραβικός Κόσμος, 1947-1974*, Εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2012, σ.125-126

¹²⁶ Στο ίδιο, σ.277

¹²⁷ Ο Καραμανλής εξηγώντας στη Βουλή τους λόγους για τους οποίους η Ελλάδα δεν μπορεί να αναλάβει περαιτέρω πρωτοβουλίες για τα θέματα του Μεσανατολικού δήλωσε: «*Η Ελλάς ανήκει εις το ΝΑΤΟ, είναι φίλη των ΗΠΑ, είναι δε αποφασισμένη να εκπληρώση τας συμμαχικάς της υποχρεώσεις*» Βλέπε. Γ. Δ. Σακκάς, *Η Ελλάδα, το Κυπριακό και ο Αραβικός Κόσμος, 1947-1974*, Εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2012, σ. 76

¹²⁸ Στο ίδιο, σ.243

αεροδρομίου της Ελευσίνας για την αποστολή πολεμικού υλικού προς υποστήριξη των επιχειρήσεων του Ισραήλ.¹²⁹

Η κυπριακή τραγωδία, με την τουρκική εισβολή το 1974, επέφερε βαρύ πλήγμα στην Ελλάδα και την Κύπρο. Όπως είναι φυσικό σε τέτοιες περιπτώσεις στην ελληνική πραγματικότητα, οι θεωρίες συνωμοσίας παρουσίαζαν το Ισραήλ να εμπλέκεται στην τουρκική εισβολή! Ελληνικές εφημερίδες, στηριγμένες σε ανεξακρίβωτες πληροφορίες, παρουσίαζαν το Ισραήλ να συμμετέχει ενεργά στο τομέα της πληροφόρησης της Τουρκίας προ της εισβολής της στο έδαφος της Κύπρου.¹³⁰

Οι ομοιότητες που παρουσίαζε η τουρκική εισβολή και παράνομη κατοχή της Βορείου Κύπρου από τους Τούρκους με τα γεγονότα στη Δυτική Όχθη από το Ισραήλ, δημιούργησαν στην ελληνική κοινωνία προκαταλήψεις και σύνδρομα αντιπάθειας προς το κράτος του Ισραήλ. Κάτι τέτοιο βέβαια συμβάδιζε απόλυτα με την πολιτική ρητορεία της εποχής στην οποία βασικός πρωταγωνιστής εμφανίζεται τη δεκαετία του 1980, ο Ανδρέας Παπανδρέου.

Το πλαίσιο της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής μετά την αποκατάσταση της Δημοκρατίας το 1974 προσδιοριζόταν άμεσα από τα νέα δεδομένα. Η Τουρκία αποτελούσε πλέον τον κυρίαρχο κίνδυνο εξ ανατολών ενώ οι παραδοσιακές εκφάνσεις εξάρτησης της ελληνικής εθνικής ασφάλειας από τους Συμμάχους του ΝΑΤΟ, βρέθηκαν υπό έντονη αμφισβήτηση.

Η σταθεροποίηση που επέφερε η πληθωρική παρουσία του Κων/νου Καραμανλή στην Ελλάδα, με την αποκατάσταση της Δημοκρατίας και την είσοδο της χώρας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, δεν άλλαξε το τοπίο στις ελληνο-ισραηλινές σχέσεις. Η ανάγκη για διείσδυση στις πλούσιες αγορές της Αραβίας, δρομολογούσε τις επιλογές της ελληνικής ηγεσίας για τη συνέχιση των στενών ελληνο-αραβικών σχέσεων, προσφέροντας ως εχέγγυο τη μη de jure αναγνώριση του κράτους του Ισραήλ.

Ένα περιστατικό που υπογραμμίζει τους φόβους της ελληνικής πλευράς για την βελτίωση των ελληνο-ισραηλινών σχέσεων εκείνη την περίοδο αφορά την Λιβύη. Με αφορμή ένα τυχαίο περιστατικό αιτήματος ασύλου Λίβυου αεροπόρου και την επίσκεψη του Έλληνα υπουργού Αγροτικής Ανάπτυξης στο Ισραήλ, το καθεστώς της Λιβύης, ως αντίποινα, διέκοψε την παροχή πετρελαίου προς τα ελληνικά πετρελαιοφόρα όπως μετέδωσαν τα διεθνή μέσα στις αρχές του 1981.¹³¹

Η νέα εποχή που έφερνε η Κυβέρνηση Παπανδρέου, δεν άφησε ανεπηρέαστη την ελληνική εξωτερική πολιτική. Η στασιμότητα των ελληνο-ισραηλινών σχέσεων αντικαταστάθηκε από ένα κρεσέντο φιλοαραβισμού με αντικείμενο την Παλαιστίνη, προχωρώντας σε σκληρή ρητορική εναντίον του Ισραήλ.

¹²⁹ Κων/νος Σβολόπουλος, *Η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1945-1981*, τομ.2, Εκδόσεις Εστία, Αθήνα 2008, σ. 173

¹³⁰ Γ. Δ. Σακκάς, *Η Ελλάδα, το Κυπριακό και ο Αραβικός Κόσμος, 1947-1974*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2012 σ.203

¹³¹ Libya, angered, halts oil to Greece, *the New York Times*, 20.03.1981, <http://www.nytimes.com/1981/03/20/world/libya-angered-halts-oil-to-greece.html>

Τα φιλοπαλαιστινιακά αισθήματα του Ανδρέα Παπανδρέου εκδηλώθηκαν έντονα τα πρώτα χρόνια της διακυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ σε μια συνέχιση της ρητορικής που είχε επιλέξει πριν εκλεγεί σε μια σειρά θεμάτων (αμερικανικές βάσεις, NATO, ΕΟΚ κλπ.). Η προσέγγιση του ηγέτη του νεοπαγούς ΠΑΣΟΚ, εμφάνιζε την Ελλάδα ως χώρα του Τρίτου Κόσμου που κρατά ίσες αποστάσεις από τις δυο υπερδυνάμεις.¹³² Η ελληνική κυβέρνηση βρισκόταν σε ανοικτή συνεργασία με την Παλαιστινιακή Αρχή του Γιασέρ Αραφάτ, στηρίζοντας έμπρακτα τους Παλαιστίνιους, ειδικά με μετά την εισβολή του Ισραήλ στο Λίβανο (1982-83)¹³³. Εκτός από την Παλαιστίνη, ο Ανδρέας Παπανδρέου ανέπτυξε έντονη διπλωματική δραστηριότητα δημιουργώντας δεσμούς και με άλλα αυταρχικά καθεστώτα όπως της Συρίας του Άσσαντ και της Λιβύης του Καντάφι.

Παρά τους ακραίους βερμπαλισμούς της πρώτης περιόδου, η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ διατήρησε σχετικά ανέπαφη την τήρηση των υποχρεώσεων της χώρας απέναντι στους δυτικούς οργανισμούς που συμμετείχε (NATO και Ευρωπαϊκή Κοινότητα). Η στάση της Ελλάδας, όσον αφορά το Ισραήλ, δεν διαφέρει σημαντικά από το προηγούμενο διάστημα, καθώς σε όλες τις ψηφοφορίες που αφορούσαν το κράτος του Ισραήλ, η ελληνική αντιπροσωπεία επέλεγε είτε να απέχει είτε να ψηφίζει αρνητικά.¹³⁴ Επιπλέον, σε κάθε ευκαιρία που της δινόταν επέλεγε να κρατά φιλοπαλαιστινιακή στάση ακόμα και μέσα στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα.¹³⁵

Η επαναφορά της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής στον ρεαλισμό σημειώθηκε με την αποδυνάμωση της θεώρησης που ήθελε τους Άραβες να στηρίζουν την Ελλάδα στο θέμα του Κυπριακού. Ήδη από το 1979, η τουρκική-μουσουλμανική κοινότητα της Κύπρου είχε γίνει δεκτή ως παρατηρητής στον Οργανισμό της Ισλαμικής Διάσκεψης (Organisation of Islamic Cooperation)¹³⁶ ενώ φαινόταν πως σταδιακά τα τουρκικά επιχειρήματα υιοθετούνταν από τα αραβικά κράτη.¹³⁷ Η φιλοαραβική στάση της κυβέρνησης του Ανδρέα Παπανδρέου, με προμετωπίδα το Παλαιστινιακό, επέμενε σε μια εσωτερικής φύσεως πολιτική κατανάλωση χωρίς απτό στρατηγικό αντίκρουσμα.¹³⁸

Η σταδιακή εξασθένιση των ελληνο-αραβικών σχέσεων έδωσε την ευκαιρία για την βελτίωση των σχέσεων Ελλάδος - Ισραήλ με την προσέγγιση αρχικά ήπιων θεμάτων

¹³² Α. Παπανδρέου, *Η Δημοκρατία στο Απόσπασμα*. Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα 2006, σ.532-533

¹³³ Οι Ισραηλινοί θορυβήθηκαν από δηλώσεις του Παπανδρέου που τους εξομοίωνε με τους Ναζί (!) Papandreou tries to reassure Jews, *The New York Times*, 14.08.1982
<http://www.nytimes.com/1982/08/14/world/papandreou-tries-to-reassure-jews.html>

¹³⁴ Δ. Κώνστας, Οι Στόχοι της Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής 1974-1986, στο συλλογικό τόμο Δ. Κώνστας – Χ. Τσαρδανίδης, *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα 1988, σ.35

¹³⁵ Η Ελλάδα προστάτευε Παλαιστίνιους που κατηγορούνταν για τρομοκρατικές ενέργειες, ακόμα κι από μέλη της Ε.Κ., Paul Anastasi, *Greece Disregards a Deal with Italy*, *The New York Times*, 07.12.1988,
<http://www.nytimes.com/1988/12/07/world/greece-disregards-a-deal-with-italy.html>

¹³⁶ Στον επίσημο ιστότοπο του Οργανισμού, το ψευδοκράτος πλέον εμφανίζεται ως κράτος (state) ανάμεσα στους άλλους παρατηρητές http://www.oic-oci.org/oicv2/page?p_id=179&ref=60&lan=en&x_key=Turkish%20Cypriot%20State

¹³⁷ M. B. Aykan, *The OIC and Turkey's Cyprus Cause στο The Turkish Yearbook of International Relations*, Ankara University Press, Ankara 1995, σ. 53
http://www.politics.ankara.edu.tr/yearbookdizin/dosyalar/MMTY/25/3_mahmut_bali_aykan.pdf

¹³⁸ Δημήτρης Καιρίδης, *Η Ελλάδα, η Μέση Ανατολή, οι διεθνείς σχέσεις και η πολιτειολογία της γνώσης*, στο *Οριενταλισμός στα Όρια*, Εκδ. Κριτική, Αθήνα 2008, σ.132

όπως ο τουρισμός¹³⁹, Η Ελλάδα με την πολυεπίπεδη εξωτερική πολιτική που ανέπτυξε ο Κάρολος Παπούλιας στην ευρύτερη Μέση Ανατολή, βρέθηκε κοντά και στην de jure αναγνώριση του Ισραήλ, σύμφωνα με δηλώσεις του.¹⁴⁰ Η αναγνώριση του κράτους του Ισραήλ σχετιζόταν με την ανάληψη της προεδρίας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα από την Ελλάδα. Τα διμερή θέματα της Ε.Κ. και του Ισραήλ θα γίνονταν αντικείμενο συζητήσεων μεταξύ των δυο πλευρών.¹⁴¹ Η έκρηξη της Ιντιφάντα των Παλαιστινίων εναντίον του Ισραήλ με αποτελέσματα νεκρούς και τραυματίες και από τις δυο πλευρές ανέβαλε την επιδιωκόμενη από τον Παπανδρέου de jure αναγνώριση του Ισραήλ.¹⁴²

6.2 Συμπεράσματα της Ψυχροπολεμικής Σχέσης

Η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο έμεινε προσηλωμένη στα νατοϊκά συμφέροντα τα οποία εν πολλοίς συμβάδιζαν με τα εθνικά, αφού προτεραιότητα της αποτελούσε η επιβίωση της έναντι του κομμουνιστικού κινδύνου. Οι σχέσεις της Ελλάδας με τους έτερους γεωπολιτικούς παίκτες της εποχής, ήταν περιορισμένες. Η λεγόμενη φιλοαραβική πολιτική που αναπτύχθηκε, είχε σαν ζητούμενα την προστασία του παροικιακού Ελληνισμού στα αραβικά κράτη, τη στήριξη των εθνικών επιδιώξεων όσον αφορά το Κυπριακό και την οικονομική αλληλεξάρτηση με τις αραβικές αγορές (εξαγωγές, πετρέλαιο, κατασκευές). Ο ρόλος του διαμεσολαβητή μεταξύ Ανατολής και Δύσης, τον οποίο επιδίωξε δεν κατέστη δυνατόν να τον υπηρετήσει, εφόσον εμφανίστηκε αδύναμη να αντιμετωπίσει πειστικά τα εθνικά διακυβεύματα, εμφορούμενη από ξεπερασμένες αντιλήψεις και φοβικά σύνδρομα.

Οι ελληνο-ισραηλινές σχέσεις υπό το πρίσμα αυτών των επιλογών έμειναν στάσιμες, χωρίς να έχουν την δυνατότητα να αναπτυχθούν έστω και σε τυπικό επίπεδο εφόσον η Ελλάδα έδινε μεγαλύτερη βαρύτητα στις σχέσεις της με τον αραβικό κόσμο, ο οποίος εντέλει δεν της πρόσφερε ουσιαστικά ανταλλάγματα. Τόσο στον παροικιακό ελληνισμό (Αίγυπτος) όσο και στο Κυπριακό (πλην της υποστήριξης στον ΟΗΕ σε αποτυχημένα διαβήματα της ελληνικής αντιπροσωπείας), οι αραβικές χώρες δεν υπήρξαν ο καταλύτης για τα ελληνικά δίκαια. Η εσφαλμένη αντίληψη ότι οι αραβικές χώρες λειτουργούν ενιαία, χωρίς να υπολογίζονται τα ιδιαίτερα συμφέροντα του κάθε κράτους ξεχωριστά, οδήγησε την ελληνική εξωτερική πολιτική σε λανθασμένα συμπεράσματα.

¹³⁹ Επίσημη επίσκεψη του Προέδρου του Ελληνικού Κοινοβουλίου, Γιάννη Αλευρά και του υπουργού Εξωτερικών, Κ. Παπούλια στο Ισραήλ για την υπογραφή Διμερούς Συμφωνίας Τουριστικής Συνεργασίας

¹⁴⁰ Δ. Κώνστας, Οι Στόχοι της Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής 1974-1986, στο συλλογικό τόμο Δ. Κώνστας – Χ. Τσαρδανίδης, *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα 1988, σ.36

¹⁴¹ Ε. Χειλά, Η Αραβο-Ισραηλινή Διένεξη και η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, στο συλλογικό τόμο Δ. Κώνστας – Χ. Τσαρδανίδης, *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα 1988, σ.383

¹⁴² Greece Ceases Preparations To Upgrade Ties With Israel, *The New York Times*, 13.03.1988, <http://www.nytimes.com/1988/03/13/world/greece-ceases-preparations-to-upgrade-ties-with-israel.html>

Από την άλλη μεριά, δημιουργήθηκαν οι αντίρροπες δυνάμεις που ουσιαστικά χάρισαν στην τουρκική εξωτερική πολιτική το ολοένα και ισχυρότερο όπλο του Ισραήλ στις ΗΠΑ: το εβραϊκό λόμπι. Αυτή η εξέλιξη μπορεί να θεωρηθεί και ως καθοριστική ιδιαίτερα στο μέτωπο του Κυπριακού όπου η Ελλάδα δέχτηκε τη μεγαλύτερη διπλωματική πίεση μέχρι την εισβολή της Τουρκίας το 1974.

6.3 Η Δεκαετία του 1990

Η γεωπολιτική καθίζηση των δεδομένων που επικρατούσαν κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, δημιούργησαν τις κατάλληλες συνθήκες για την Ελλάδα να αποδεσμευτεί από τους περιορισμούς οι οποίοι δημιουργούνταν στο περιφερειακό πλαίσιο που κινούνταν η χώρα τα προηγούμενα χρόνια. Η πτώση της Σοβιετικής Ένωσης και του κομμουνιστικού κινδύνου για την Ελλάδα, οδήγησε στον επανακαθορισμό των προτεραιοτήτων της χώρας στο γεωγραφικό χάρτη. Το ξέσπασμα του πολέμου του Κόλπου, με τη συμμετοχή της Ελλάδας, δημιούργησε νέα δεδομένα στη Μέση Ανατολή και νέες ισορροπίες.

Μέσα σε αυτόν τον ορυμαγδό γεγονότων η ελληνική εξωτερική πολιτική καλούνταν να αναπροσαρμόσει τις προτεραιότητές της. Η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας και η εκρηκτική κατάσταση στο πεδίο των Βαλκανίων απορρόφησε πλήρως όλες τις δυνάμεις της ελληνικής πολιτικής ηγεσίας το πρώτο μισό της δεκαετίας του 1990. Η επανανακάλυψη των Βαλκανίων άφησε σε δεύτερη μοίρα, όπως ήταν φυσικό, τα τεκταινόμενα στη Μέση Ανατολή.

Στο μέτωπο των ελληνο-ισραηλινών σχέσεων, η στιγμή που η Ελλάδα θα αναγνώριζε το Ισραήλ είχε φτάσει. Μετά από 42 χρόνια, η ελληνική πολιτική ηγεσία, με τον Κωνσταντίνο Μητσοτάκη επικεφαλής, αποφάσισε την *de jure* αναγνώριση του κράτους του Ισραήλ, υπογράφοντας τη σύναψη διπλωματικών σχέσεων μεταξύ των δυο χωρών στις 21 Μαΐου 1990.¹⁴³ Η δήλωση που σύναψε η ελληνική πλευρά κράτησε αποστάσεις από ορισμένες επιλογές του Ισραήλ όσον αφορά το Παλαιστινιακό, ενώ προκειμένου να εξισορροπήσει αυτή την ενέργεια, αναβάθμισε τη σχέση της με την Οργάνωση για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης.¹⁴⁴

¹⁴³ Δ. Κωνσταντίνου, Η αναγνώριση του Ισραήλ από την χώρα μας, *Ινφονομών*, 30.09.2010 http://infognomonpolitics.blogspot.gr/2010/09/blog-post_1852.html

¹⁴⁴ “Greeks to Upgrade Israeli and P.L.O. Ties”, *the New York Times*, 22.05.1990, <http://www.nytimes.com/1990/05/22/world/greeks-to-upgrade-israeli-and-plo-ties.html>

6.4 Οι λόγοι αλλαγής στάσης της ελληνικής πλευράς

Η δημιουργία νέων δεδομένων στη Μέση Ανατολή, μετέβαλε τις συνθήκες των ελληνο-ισραηλινών σχέσεων και επέτρεψε στην Ελλάδα να αναγνωρίσει το κράτος του Ισραήλ.

Συγκεκριμένα, προωθήθηκε η προσπάθεια επίλυσης των διαφορών μεταξύ των αραβικών κρατών και του Ισραήλ με πρωταρχικό σκοπό την επίτευξη λύσης στο Παλαιστινιακό. Η προσπάθεια ειρηνικής επίλυσης της ισραηλινο-παλαιστινιακής διαφοράς επέτρεψε στην ελληνική πλευρά να προχωρήσει στην αναγνώριση του κράτους του Ισραήλ με λιγότερες αντιδράσεις τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό από τα αραβικά κράτη. Ήδη η Αίγυπτος, που αποτελούσε για πολλά χρόνια εμπόδιο στην ελληνο-ισραηλινή προσέγγιση, είχε αναγνωρίσει το κράτος του Ισραήλ.¹⁴⁵

Ένα άλλο στοιχείο που ταλάνιζε την ελληνική πλευρά ήταν η δυναμική που είχε αναπτύξει το Εβραϊκό λόμπι στις Η.Π.Α. Τόσο η Ελλάδα όσο και η Κύπρος, αναζητούσαν ερείσματα στην αμερικανική ηγεσία προκειμένου να επιτύχουν τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα για το εθνικό θέμα του Κυπριακού. Το ελληνικό λόμπι έβρισκε πολλές φορές στο παρελθόν απέναντί του το εβραϊκό το οποίο σε πολλές περιπτώσεις είχε υιοθετήσει φιλοτουρκικές θέσεις. Η σύσφιγξη των ελληνο-ισραηλινών σχέσεων ήταν ένα βήμα καλής θελήσεως που θα έστελνε μηνύματα φιλίας προς το Εβραϊκό λόμπι.¹⁴⁶

Εξίσου σημαντική ήταν για την Ελλάδα η ευθυγράμμισή της με την Ε.Κ. αφού ήταν η μοναδική χώρα που δεν είχε μέχρι τότε αναγνωρίσει το κράτος του Ισραήλ.

6.5 Αμυντική Συμφωνία Ελλάδας – Ισραήλ (1994)

Η αναγνώριση αυτή έδωσε το έναυσμα στις δυο πλευρές να αναζητήσουν νέους διαύλους επικοινωνίας και συνεργασίας. Έτσι, φτάσαμε στο 1994, οπότε οι δυο χώρες κατέληξαν σε μια σημαντική πολιτικοστρατιωτική συμφωνία (Συμφωνία Αμυντικοτεχνικής Συνεργασίας Ελλάδας-Ισραήλ). Η συμφωνία αφορούσε τη συμμετοχή σε στρατιωτικές ασκήσεις, προγράμματα εκπαίδευσης προσωπικού, ανταλλαγή επισκέψεων και ανταλλαγή απόψεων για τις αερομεταφορές, την ωκεανογραφία και άλλα θέματα με σκοπό τη προώθηση των διμερών σχέσεων, τη καθιέρωση της στρατιωτικής συνεργασίας και την ανταλλαγή γνώσεων και εμπειριών.

Το Ισραήλ με το άνοιγμα του προς την πλευρά της Ελλάδας έβρισκε την πολυπόθητη γεωπολιτική διέξοδο, ως αντιστάθμισμα στον αραβικό κόσμο που βαθμιαία εναρμονιζόταν με τα νέα δεδομένα που είχαν προκύψει στην περιοχή.

¹⁴⁵ Η Αίγυπτος αναγνώρισε το Ισραήλ το 1979, μετά την υπογραφή της συμφωνίας ειρήνης στο Καμπ Ντέιβιντ των ΗΠΑ.

<http://www.mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/peace/guide/pages/camp%20david%20accords.aspx>

¹⁴⁶ Ε. Athanassopoulou, *Greece-Israel. The evolution of the Bilateral Relationship and Future Challenges*, Speech at AHEPA on October 7th, 2010 in Washington

Με την επίτευξη της συνεργασίας μεταξύ των δυο πλευρών υπήρξε μια υπέρμετρη αισιοδοξία περί αλλαγής στην ισορροπία ισχύος της Ανατολικής Μεσογείου με την Ελλάδα να αποκτά ένα ισχυρό πλεονέκτημα έναντι της Τουρκίας.¹⁴⁷

Η συνεργασία Ελλάδας – Ισραήλ όμως δεν είχε την ανάλογη συνέχεια αφού παρόμοια πολιτικοστρατιωτική συμφωνία είχε δρομολογηθεί και με την Τουρκία. Η περιβόητη μυστική διπλωματία του Ισραήλ δεν επέτρεψε την δημοσιοποίηση των επαφών Τουρκίας και Ισραήλ παρά μόνο το 1996. Σε μια περίοδο που οι σχέσεις Ελλάδος-Τουρκίας βρίσκονταν σε τεταμένο σημείο, λόγω του πολεμικού επεισοδίου των Ιμίων, το Ισραήλ εμφανιζόταν να ανατρέπει την ισορροπία ισχύος υπέρ της Τουρκίας.

Σημαντικός παράγοντας που υποβάθμισε τη σημασία των σχέσεων Ελλάδας-Ισραήλ ήταν ο φόβος της Ελλάδας σε σχέση με την διάθεση των αραβικών κρατών να στηρίξουν τη χώρα στον ΟΗΕ, αυτή τη φορά για το θέμα της ονομασίας των Σκοπίων. Παρά το γεγονός ότι το Ισραήλ φαινόταν διατεθειμένο να συμμετάσχει σε στρατιωτικά εξοπλιστικά προγράμματα της Ελλάδας, η ελληνική ηγεσία επέλεξε την ευρωπαϊκή και αμερικανική αγορά. Παρομοίως, τα κοινά ναυτικά και αεροπορικές ασκήσεις αναβλήθηκαν με πολιτική παρέμβαση.¹⁴⁸

6.6 Ανησυχία της Ελλάδας για το ρόλο του Ισραήλ στα ελληνοτουρκικά

Η στρατηγικής σημασίας συνεργασία Τουρκίας – Ισραήλ ανέτρεψε τις αισιόδοξες προβλέψεις της Ελλάδας για το γεωπολιτικό περιεχόμενο των ελληνο-ισραηλινών σχέσεων. Η αναβάθμιση του τουρκικού αμυντικού εξοπλισμού, οι κοινές ασκήσεις των τουρκικών και ισραηλινών ενόπλων δυνάμεων δημιουργούσε ένα δίλημμα ασφαλείας στην Ελλάδα. Το Ισραήλ, αν και δεν είχε σκοπό να δαταράξει την ελληνο-τουρκική σχέση, βρέθηκε αντιμέτωπο με την ελληνική ανασφάλεια. Η Ελλάδα προσέγγισε το Ισραήλ, με την προϋπόθεση ότι αυτή η διακρατική σχέση θα συνέβαλε στην ανάσχεση της επιθετικότητας της Τουρκίας. Ιδιαίτερα στο ζήτημα που αφορούσε την Κύπρο, η συνεργασία με το Ισραήλ αποτελούσε στρατηγική επιλογή.

Λόγω των δυσμενών εξελίξεων που επέφερε η στρατηγική συνεργασία Τουρκίας-Ισραήλ, η Ελλάδα εμφανίστηκε να αναζητεί αντίμετρα με τη μορφή αντι-άξονα, πολλές φορές με υπερεκτιμήσεις από πλευράς αναλυτών για μυστικές συμφωνίες στρατιωτικού χαρακτήρα (χρήση συριακών αεροδρομίων σε περίπτωση ελληνοτουρκικού πολέμου).¹⁴⁹ Παρά τις προσπάθειες δημιουργίας ευρύτερων συνεργασιών με χώρες που έβλεπαν ανταγωνιστικά την Τουρκία (όπως η Αρμενία, το Ιράν, η Συρία και οι Κούρδοι του ΡΚΚ), σε καμία περίπτωση δεν μπορούσαν να εξισορροπήσουν τον τουρκο-ισραηλινό άξονα. Έτσι, η Ελλάδα οδηγήθηκε εκ των

¹⁴⁷ Σ. Ζαμπούρας, Ελλάδα-Ισραήλ: Η Εύθραυστη Προσέγγιση, στο συλλογικό τόμο Στ. Αλειφαντής –

Εν. Χωραφάς (επιμ.), *Σύγχρονο Διεθνές Σύστημα και Ελλάδα*, Στρατηγικές Εκδόσεις, Αθήνα 2000, σ.297

¹⁴⁸ Ν. Χασαπόπουλος, Πώς ναυάγησε η στρατιωτική συμφωνία Αθήνας-Τελ Αβίβ, εφημ. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 13/09/1998, <http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=102846>

¹⁴⁹ Σ. Ρούσσο, *Η Ελληνική Πολιτική στη Μέση Ανατολή*, στο *30 χρόνια Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής 1974-2004*, Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα 2005, σ.93

πραγμάτων στην αναζήτηση της εθνικής ασφάλειας μέσω της ενίσχυσης της αμυντικής της θωράκισης.

Το πρόσφατο επεισόδιο στα Ίμια το 1996 και οι συνακόλουθες αμφισβητήσεις της εθνικής κυριαρχίας από την Τουρκία, οδηγούσαν την ελληνική πολιτική ηγεσία στην εφαρμογή της αρχής της αυτοβοήθειας.

Οι στρατηγικές επιλογές της Ελλάδας, μέσω της κοινής αμυντικής θωράκισης της με την Κύπρο (Δόγμα Ενιαίου Αμυντικού Χώρου) καθώς και με την Κυπριακή παραγγελία των S-300 από τη Ρωσία, με την τελική τους μετεγκατάσταση στην Κρήτη, καθιστούσαν την Ελλάδα αμυντικά ασφαλή και ιδιαίτερος υπολογίσιμη για χώρες όπως το Ισραήλ που έβλεπε με έντονο ενδιαφέρον και πολλές φορές με ανησυχία αυτή τη δραστηριότητα. Η ισραηλινή πλευρά όχι μόνο υποστήριξε τις τουρκικές φοβίες αλλά φαίνεται πως βοήθησε ενεργά μέσω των μυστικών της υπηρεσιών την Τουρκία προκειμένου να έχει πλήρη γνώση των τεκταινομένων στην Κύπρο.¹⁵⁰ Το Ισραήλ έβλεπε να αλλάζει η ισορροπία δυνάμεων στην περιοχή με την εγκατάσταση ενός τόσο μεγάλου βεληνεκούς όπλου, με αποτέλεσμα να φοβάται μια κούρσα εξοπλισμών που θα δημιουργούσε αστάθεια στην περιοχή. Παρόμοιες βλέψεις εγκατάστασης S-300 είχε και η Συρία από τη ρωσική αγορά, κάτι που τόσο το Ισραήλ όσο και η Τουρκία δεν επιθυμούσαν σε καμία περίπτωση.¹⁵¹

Παρόμοιο ρόλο είχαν αναλάβει και για την υπόθεση Οτσαλάν τόσο η Μοσάντ όσο και η CIA, σύμφωνα με έγκυρες δημοσιογραφικές πηγές. Η γνώση περί διαφυγής του Οτσαλάν δεν θα μπορούσε να υπάρχει με τα μέσα που είχαν οι μυστικές υπηρεσίες της Τουρκίας (MIT) χωρίς τη βοήθεια των Ισραηλινών και των Αμερικανών.¹⁵²

6.7 Ο Κατευνασμός της τουρκικής απειλής και τα νέα δεδομένα

Η κρίση των πυραύλων S-300 και η κρίση Οτσαλάν, δημιούργησε μια πρώτη ρωγμή στη στρατηγική εξισορρόπησης που ακολουθούσε μέχρι τότε η Ελλάδα, αφού οι τεράστιες πιέσεις των Η.Π.Α. και το δίλημμα ασφαλείας της Τουρκίας, οδήγησε τους ιθύνοντες της εξωτερικής πολιτικής της χώρας στην επιλογή του κατευνασμού του μεγάλου τους αντιπάλου. Δημιουργήθηκαν έτσι οι συνθήκες για μια ελληνο-τουρκική προσέγγιση, με κύριο στόχο την ενεργή υποστήριξη της ευρωπαϊκής προοπτικής της Τουρκίας.

¹⁵⁰ Η σύλληψη δύο πρακτόρων της ισραηλινής Μοσάντ στο κυπριακό έδαφος δημιούργησε σοβαρές υποψίες για ανταλλαγή πληροφοριών με την τουρκική πλευρά με στόχο την ανίχνευση ευαίσθητων στρατιωτικών μυστικών. Βλέπε Α. Χατζηκυριάκος, Οι κατάσκοποι που ήρθαν από απέναντι, εφημερίδα *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 15/11/1998 <http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=104832>

¹⁵¹ Σ. Ρούσσος, *Η Ελληνική Πολιτική στη Μέση Ανατολή, στο 30 χρόνια Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής 1974-2004*, Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα 2005, σ.94

¹⁵² Αλ. Παπαχελάς, Ο αποφασιστικός ρόλος των ΗΠΑ, εφημ. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 21/02/1999, <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=108260>

Ο Καιρίδης, παρουσιάζει αυτή τη στροφή της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, με πρώτο σταθμό τη συμφωνία του Ελσίνκι το 1999¹⁵³, ως μια μετα-ρεαλιστική προσέγγιση. Βασισμένη στον εξευρωπαϊσμό της τουρκικής κοινωνίας και στη μετεξέλιξη της σ' ένα ευρωπαϊκό κράτος, η ελληνική εξωτερική πολιτική επένδυσε στην δυναμική αλλαγή που προσφερόταν μέσω των ευρωπαϊκών θεσμών στην Τουρκία.¹⁵⁴ Σε αυτή τη νέα προσέγγιση συνέβαλε και το γεγονός ότι ταυτόσημη στρατηγική στόχευση είχαν και οι ΗΠΑ που θεωρούσαν αναγκαία την εναρμόνιση της Τουρκίας με την ευρωπαϊκή οικογένεια.¹⁵⁵

Η πολιτική κατευνασμού και η ανάπτυξη της ελληνοτουρκικής φιλίας, όπως αυτή έλαβε χώρα από τις κυβερνήσεις Σημίτη, με πρωτοστάτη τον Γιώργο Παπανδρέου, βοήθησε στην εμπέδωση των φιλικών σχέσεων με το Ισραήλ, εφόσον δεν προέκυπτε πλέον πρόβλημα λόγω Τουρκίας. Η προσπάθεια εξισορρόπησης του τουρκο-ισραηλινού άξονα μέσω της ήπιας διπλωματίας, αφορούσε τον οικονομικό τομέα όπου οι ελληνο-ισραηλινές σχέσεις αναπτύσσονταν σταθερά, καθιστώντας το κράτος του Ισραήλ το μεγαλύτερο εισαγωγέα των ελληνικών προϊόντων στη Μέση Ανατολή.¹⁵⁶ Η Ελλάδα διατηρούσε το ρόλο της πύλης εισόδου στην Ε.Ε., μια συνισταμένη αρκετά σημαντική για το Ισραήλ που επεδίωκε την σύνδεσή του με την ευρωπαϊκή αγορά.¹⁵⁷

Όσον αφορά τον αμυντικό τομέα, στην Ελλάδα υπήρχε έντονη ανησυχία όσο και σε άλλες χώρες, όπως η Συρία και η Αίγυπτος, για τις κοινές στρατιωτικές ασκήσεις των Τούρκων με τους Ισραηλινούς. Η αμυντική τεχνογνωσία του Ισραήλ και ο εξοπλισμός των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων από ισραηλινά όπλα έφερνε σε αμηχανία τους επιτελείς των Αρχηγείων των Ενόπλων Δυνάμεων.¹⁵⁸ Σε αυτό το κλίμα ανησυχίας και εκνευρισμού, υπήρξαν περιπτώσεις, όπου το ελληνικό Υπουργείο Άμυνας ανέβαλλε προγραμματισμένες ναυτικές ασκήσεις με το Ισραήλ προκειμένου να μην διαταραχθούν οι ελληνο-αραβικές σχέσεις.

Η πλευρά των Ισραηλινών από την άλλη μεριά, επιθυμούσε με κάθε τρόπο να κάνει γνωστή την θέληση της να εμβαθύνει τις σχέσεις της με την Ελλάδα, υποβαθμίζοντας στα μάτια της ελληνικής ηγεσίας τον άξονα με την Τουρκία.¹⁵⁹

Στην ατζέντα της Ελλάδας υπήρχε βεβαίως πάντοτε και το Παλαιστινιακό. Η ελληνική πολιτική ηγεσία πήρε πρωτοβουλίες αναπτύσσοντας διαμεσολαβητική

¹⁵³ Για τη συμφωνία του Ελσίνκι, Θ. Ντόκος, Αλφαριθμητικό των Ελληνο-Τουρκικών σχέσεων, *Κείμε. Εργ.* 11, ΕΛΙΑΜΕΠ, Αθήνα 2010, σ.10

¹⁵⁴ Δ. Καιρίδης (επιμ.), *Ο Ρόλος και η Θέση της Τουρκίας στον Κόσμο*, Ίδρυμα Κόκκαλη, Εκδ. Ι Σιδέρης, Αθήνα 2006, σ.ΧΙ

¹⁵⁵ Α. Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, Εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2015, σ.535

¹⁵⁶ S. Roussos, It takes two to tango: 60 years of Greek-Israeli Relations, *Middle East Bulletin, Center for Mediterranean & Middle Eastern Studies, May 2008, Issue 11*, p. 35

¹⁵⁷ D. Keridis, *Europe and Israel: What went wrong?*, The Begin Sadat Center for Strategic Studies Publications, Israel 2004, p.11

¹⁵⁸ Ν. Μαράκης, Τι φοβάται η Ελλάδα, εφημ. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 13/09/1998, <http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=102845>

¹⁵⁹ Ν. Χασαπόπουλος, Γιατί το Τελ Αβίβ θέλει καλές σχέσεις με την Αθήνα, εφημ. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 13/12/1998, <http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=105894>

δραστηριότητα στην προσπάθεια επαναπροσέγγισης της Παλαιστίνης με το Ισραήλ.¹⁶⁰ Η Αθήνα έγινε το επίκεντρο των συναντήσεων, με την Ελλάδα να επιδιώκει την διπλωματική της αναβάθμιση για την προσπάθεια της οι δυο πλευρές να επανέλθουν στις συνομιλίες.¹⁶¹

Η Ελλάδα στα τέλη της δεκαετίας του '90, αντιμετώπιζε το Ισραήλ ως μια φίλη χώρα που έπαιζε όμως σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη της ελληνο-τουρκικής διαμάχης ως πολλαπλασιαστικός παράγοντας ενίσχυσης της τουρκικής πλευράς. Η προσπάθεια της ελληνικής πλευράς να συνδέσει τις σχέσεις της με το Ισραήλ, με την ελληνο-τουρκική αντιπαλότητα, κρίνεται αποτυχημένη χωρίς ωστόσο να δημιουργηθεί παρόμοιο χάσμα με εκείνο που είχε δημιουργηθεί ψυχροπολεμικά.

Παρόλα αυτά η ελληνική πλευρά δεν κατάφερε να επαπροσανατολίσει τις προτεραιότητές του Ισραήλ. Η Τουρκία παρέμενε ο βασικός συνεργάτης του Ισραήλ στην περιοχή.

6.8 Ελληνοϊσραηλινές σχέσεις στην αυγή του 21^{ου} αιώνα (2000-2004)

Παρά την σημασία του άξονα Ισραήλ-Τουρκίας, οι Ισραηλινοί δεν αντιμετώπισαν την Ελλάδα εχθρικά, παρά τις τουρκικές βλέψεις να εντάξουν τη μεταξύ τους σχέση ως παράγοντα στην ελληνοτουρκική διαμάχη. Αντιθέτως, κράτησε ίσες αποστάσεις από τα διαφιλονικούμενα θέματα όπως το Αιγαίο και το Κυπριακό. Γι' αυτό το λόγο παρατηρείται μια σταδιακή εμβάθυνση των διμερών σχέσεων Ελλάδος-Ισραήλ τόσο αμυντικά όσο και οικονομικά, χωρίς να υπάρχει η ανάλογη φοβικότητα που υπήρχε ψυχροπολεμικά.

Η νέα εποχή στις σχέσεις των δύο κρατών σηματοδοτήθηκε με την πρώτη επίσκεψη του ανώτατου πολιτικού άρχοντα της Ελλάδας, του τότε Προέδρου της Δημοκρατίας Κωστή Στεφανόπουλου, στο Τελ Αβίβ, δημιουργώντας ευφορία στις σχέσεις των δυο πλευρών.¹⁶²

Η διπλωματία του Γιώργου Παπανδρέου ενέταξε τις ελληνο-ισραηλινές σχέσεις μέσα στις προτεραιότητες της Κυβέρνησης Σημίτη, η οποία συνέχιζε να ακολουθεί σταθερά την πολιτική της «εξημέρωσης του θηρίου» όσον αφορά την Τουρκία, ενώ προωθούσε σταθερά την ευρωπαϊκή προοπτική της Κύπρου. Η ευρωπαϊκή διάσταση της εξωτερικής πολιτικής της Ελλάδας έδινε την ευκαιρία στο Ισραήλ να εμβαθύνει τις σχέσεις του και με την Ε.Ε.

Το Ισραήλ εντάχθηκε στις χώρες που προμήθευαν την Ελλάδα με αμυντικά συστήματα, σε μια περίοδο που τα εξοπλιστικά προγράμματα των Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων ήταν από τα μεγαλύτερα της Ευρώπης. Επιπλέον, υπήρχε σοβαρό

¹⁶⁰ Γ. Κρανιδιώτης, Οι «Συναντήσεις των Αθηνών», εφημ. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 11/01/1998

¹⁶¹ Γ. Κρανιδιώτης, *Η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική*, Εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα 1999, σ.51

¹⁶² Δ. Μητρόπουλος, Η αναθέρμανση σχέσεων Ελλάδας Ισραήλ, εφημ. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 14/05/2000
<http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=122201>

ενδιαφέρον από ισραηλινές εταιρείες ασφαλείας που επιθυμούσαν να αναλάβουν την ασφάλεια των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004.¹⁶³

Η ένταξη της Κύπρου στην Ε.Ε. ενέτεινε το ενδιαφέρον του Ισραήλ να ενδυναμώσει τις σχέσεις του με τις δυο χώρες, αφού πλέον δημιουργούνταν ένας γεωπολιτικός σύνδεσμος με την αρχιτεκτονική της Ε.Ε.¹⁶⁴

6.9 Αναβαθμισμένη Ελληνοϊσραηλινή συνεργασία (2004-2009)

Η περίοδος του Κώστα Καραμανλή στην εξωτερική πολιτική της χώρας σφραγίστηκε από μια σειρά εξελίξεων όσον αφορά τη διεθνή θέση της χώρας, στην οποία και οι ελληνοϊσραηλινές σχέσεις βρέθηκαν στο επίκεντρο.

Η υποβάθμιση των σχέσεων ΗΠΑ-Τουρκίας, μετά την άρνηση της τελευταίας να επιτρέψει στα αμερικανικά στρατεύματα να ξεκινήσουν την εισβολή στο Ιράκ από το Βόρειο Ιράκ, δημιούργησε μια ευκαιρία για την Ελλάδα προκειμένου να εκμεταλλευτεί τις αμερικανικές αμφιβολίες.¹⁶⁵

Η ελληνική πλευρά μέσα από την ενεργή παρουσία της στα διεθνή φόρα, αναγνωριζόταν ως παράγοντας σταθερότητας και διαμεσολάβησης στην περιοχή, ιδιαίτερα μετά τα γεγονότα στο Λίβανο και την διαρκή αστάθεια στην Παλαιστίνη και το Ιράκ.¹⁶⁶ Σε καμία περίπτωση όμως δεν μπορεί να συγκριθεί η παρόμοια προσπάθεια και συμβολή της Τουρκίας προς την ίδια κατεύθυνση. Αυτή η τουρκική ανάμιξη, φαίνεται ότι συνέβαλε καθοριστικά στην επιδείνωση των τουρκο-ισραηλινών σχέσεων, αφού η πλευρά των Παλαιστινίων προσεγγίστηκε πολύ περισσότερο.¹⁶⁷

Μια από τις εξελίξεις που έφερε νέα τροπή στις ελληνο-ισραηλινές σχέσεις αφορά την εκ νέου ανανέωση της στρατιωτικής συμφωνίας του 1994, μεταξύ των δυο χωρών (2005). Αυτή τη φορά, η ανανέωση αυτή δεν έμεινε στα χαρτιά, αφού πρόθεση και των δυο χωρών ήταν να διενεργηθούν κοινές ασκήσεις στην επικράτεια της Ελλάδας (από αέρος και δια θαλάσσης).

Μια τέτοια άσκηση διενεργήθηκε στα πλαίσια του Μεσογειακού Διαλόγου του NATO στον οποίο συμμετείχαν και μη μέλη του NATO που βρέχονται από τη Μεσόγειο θάλασσα. Στην πολυεθνική άσκηση Δελφίνι 2005 (Dolphin 2005) το Ισραήλ συμμετείχε για πρώτη φορά με άλλα αραβικά κράτη και την Ελλάδα στην περιοχή της Γαύδου σε μια

¹⁶³ Δ. Μητρόπουλος, Η αναθέρμανση σχέσεων Ελλάδας Ισραήλ, εφημ. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 14/05/2000 <http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=122201>

¹⁶⁴ Σ. Ρούσσος, *Η Ελληνική Πολιτική στη Μέση Ανατολή, στο 30 χρόνια Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής 1974-2004*, Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα 2005, σ.95

¹⁶⁵ Α. Παπαγιαννίδης, Στις βαλίτσες του Πρωθυπουργού, εφημ. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 15/05/2005, <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=166081>

¹⁶⁶ Αγγ. Αθανασόπουλος, Και η Ελλάδα στη Διεθνή Διάσκεψη για το Μεσανατολικό, εφημ. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 22/11/2007, <http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=220263>

¹⁶⁷ Η. Κουσκουβέλης, Πολιτική των «μηδενικών προβλημάτων» με τους γείτονες ή προβληματική πολιτική;, Η. Κουσκουβέλης (επιμ), *Το Στρατηγικό Βάθος και η Τουρκία*, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα 2013, σ.41

άσκηση ανθρωπιστικού χαρακτήρα (παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας και υπηρεσιών έρευνας και διάσωσης μετά από φυσική καταστροφή).¹⁶⁸

Η καλή σχέση των δυο χωρών τροφοδοτήθηκε εκ νέου με την αποστολή βοήθειας από το Ισραήλ για την κατάσβεση των πυρκαγιών που σάρωσαν όλη την Ελλάδα, τον Αύγουστο του 2007.¹⁶⁹

Οι στρατιωτικές ασκήσεις των δυο χωρών συνεχίστηκαν με την Ελλάδα να δείχνει ενδιαφέρον για περαιτέρω συνεργασία και σε αεροπορικές ασκήσεις. Το Ισραήλ, εκμεταλλεύτηκε την ευκαιρία, σχεδιάζοντας ένα σενάριο που οι αμερικανικές υπηρεσίες χαρακτήρισαν ως άσκηση με στόχο την καταστροφή των πυρηνικών εγκαταστάσεων του Ιράν.¹⁷⁰ Η άσκηση «Ένδοξος Σπαρτιάτης» (Glorious Spartan), αφορούσε τη συμμετοχή περισσότερο από 100 ισραηλινών αεροσκαφών και περιελάμβανε αποστολές εναέριας μάχης, εικονικών προσβολών επίγειων στόχων, εναέριου ανεφοδιασμού από Ισραηλινά αεροπλάνα τάνκερ και επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης. Η άσκηση πραγματοποιήθηκε νοτιοανατολικά της Κρήτης και σε πεδίο βολής στην περιοχή της Λάρισας.¹⁷¹

Η ελληνική πολιτική ηγεσία μετά από τις διαρροές της άσκησης στον αμερικάνικο τύπο, βρέθηκε εκτεθειμένη τόσο στο Ιράν όσο και στην αντιπολίτευση, ανέτοιμη να διαχειριστεί το βάρος μιας τέτοιας σημασίας στρατιωτικής άσκησης, διαψεύδοντας τα όσα είχαν δει το φως της δημοσιότητας.¹⁷² Εντούτοις, απέδειξε ότι είναι έτοιμη να εκμεταλλευτεί τις ευκαιρίες που παρουσιάζονταν για την αναθέρμανση των ελληνο-ισραηλινών σχέσεων, εξισορροπώντας τις ανάλογες σχέσεις της Τουρκίας με το Ισραήλ.

Σε ένα άλλο μέτωπο των σχέσεων Ελλάδος – Ισραήλ, οι λεπτές ισορροπίες που καλούνταν η ελληνική κυβέρνηση να κρατήσει όσον αφορά τη δράση των ισραηλινών ενόπλων δυνάμεων στις επιχειρήσεις τους στη Γάζα το 2009, έπεφταν στο κενό από τους ακτιβιστές ακροαριστερών οργανώσεων με συμμετοχή κόμματος του Κοινοβουλίου (ΣΥ.ΡΙΖ.Α.) που δημιουργούσαν σοβαρά διπλωματικά επεισόδια.

Αφορμή των επεισοδίων ήταν η αποστολή ανθρωπιστικής βοήθειας με πλοiάριο όχι μέσω των επίσημων διόδων που επέτρεπε η ισραηλινή κυβέρνηση, αλλά προσπαθώντας να εισέλθει στην αποκλεισμένη πολεμική ζώνη. Το σκάφος «Αρίων», της οργάνωσης «Ελεύθερη Γάζα», μπλοκαρίστηκε από πολεμικά πλοiα του Ισραήλ τον Ιανουάριο του 2009,¹⁷³ ενώ λίγους μήνες μετά σε παρόμοια αποστολή του ίδιου σκάφους επενέβησαν Ισραηλινοί κομμάντος, σκηνικό που θυμίζει έντονα το γνωστό αιματηρό επεισόδιο σε

¹⁶⁸ K. Mommsen, *60 Years Israel Navy*, Books on Demand GmbH, Germany 2011, p.266

¹⁶⁹ Israel to Send Firefighters to Greece to Help Battle Fires, *Haaretz*, 27/08/2007, <http://www.haaretz.com/israel-to-send-firefighters-to-greece-to-help-battle-fires-1.228257>

¹⁷⁰ M. Gordon, and E. Schmitt, U.S. Says Israeli Exercise Seemed Directed at Iran, *New York Times*, 20/06/2008, <http://www.nytimes.com/2008/06/20/washington/20iran.html?pagewanted=1>

¹⁷¹ Απάντηση του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας σε ερώτηση σχετικά με την άσκηση <http://www.mod.mil.gr/mod/el/content/show/40/3053> & <http://www.mod.mil.gr/mod/el/content/show/40/3052>

¹⁷² Αγγ. Αθανασόπουλος, Ο «Ένδοξος Σπαρτιάτης» στριμώχνει την Αθήνα, εφημ. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 06/07/2008, <http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=189739>

¹⁷³ Επιστροφή στην Κύπρο για το Αρίων, μετά από ισραηλινή παρενόχληση, 15/01/2009, <http://news.in.gr/greece/article/?aid=975903>

τουρκικό σκάφος που προκάλεσε με παρόμοιο τρόπο τις ισραηλινές ένοπλες δυνάμεις.¹⁷⁴ Το ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών βρέθηκε στη δυσάρεστη θέση να αντιπαρατεθεί διπλωματικά με το Ισραήλ, στην προσπάθεια υπεράσπισης των ακροαριστερών ακτιβιστών.¹⁷⁵

Την ίδια ώρα η επιλεγμένη από την Τουρκία επικοινωνιακή διάρρηξη σχέσεων με το Ισραήλ, με την κίνηση Ερντογάν να αποχωρήσει από το φόρουμ του Νταβός στο οποίο παρευρισκόταν και ο πρόεδρος του Ισραήλ, Πέρες, δημιούργησε δημόσια πλέον την αίσθηση ότι κάτι αλλάζει στην προσέγγιση της Τουρκίας όσον αφορά τις διμερείς της σχέσεις με το κράτος του Ισραήλ.

Στο διεθνές επίπεδο, η εκλογή του προέδρου Ομπάμα στις ΗΠΑ, αν και δημιούργησε αισιοδοξία στην Ελλάδα, σύντομα απέδειξε τη σημασία που δίνει στην Τουρκία ως στρατηγικό σύμμαχο.¹⁷⁶ Παρόμοια απογοήτευση και ανησυχία προκάλεσε η συνέχιση των κοινών ασκήσεων έρευνας και διάσωσης της Τουρκίας με τις ΗΠΑ και το Ισραήλ με την ονομασία “Έμπιστη Γοργόνα” (Reliant Mermaid) καθώς κατά την προσφιλή της τακτική η Τουρκία δέσμευε μέρος του FIR Αθηνών στην προσπάθεια του να εμπλέξει τις άλλες δυο χώρες στην ελληνοτουρκική διαφορά.¹⁷⁷

6.10 Η Στρατηγική Στροφή των Ισραηλινών στην Ελλάδα (2010-2011)

Η λεγόμενη στροφή προς την ελληνοϊσραηλινή συνεργασία δεν προήλθε μόνο από τη σταδιακή προσέγγιση των δυο δρώντων. Ένα περιστατικό όπως αυτό που συνέβη με την εμπλοκή των Ισραηλινών ενόπλων δυνάμεων στα πλοία που μετέφεραν ανθρωπιστική βοήθεια στην αποκλεισμένη Γάζα, αποτέλεσε το σημείο μηδέν στις σχέσεις Ισραήλ και Τουρκίας. Η αιματηρή κατάληξη της επέμβασης του Ισραήλ στο Mavi Marmara, διέλυσε και τις τελευταίες αμφιβολίες ότι οι δυο χώρες μπορούν να συμβαδίσουν στο παίγνιο της Μέσης Ανατολής.

Από την πλευρά της η Ελλάδα καταδίκασε το αιματηρό γεγονός, αφού στην αποστολή του στολίσκου συμμετείχαν και Έλληνες ακτιβιστές.¹⁷⁸ Παρόλα αυτά δεν ανέβασε τους τόνους αλλά κράτησε μια στάση ισορροπίας διαβλέποντας το παράθυρο ευκαιρίας που άνοιγε. Εκείνη την περίοδο, διεξαγόταν ακόμα μια ελληνο-ισραηλινή αεροπορική άσκηση (Μίνωας 2010) η οποία διεκόπη λόγω των δυσάρεστων εξελίξεων. Η ισραηλινή πλευρά δέχτηκε τις ελληνικές αιτιάσεις χωρίς να υπάρξει ένταση στις διμερείς τους σχέσεις.

¹⁷⁴ Ανακοίνωση του Γραφείου Τύπου του ΣΥΡΙΖΑ για το περιστατικό <http://www.syn.gr/gr/keimeno.php?id=15214>

¹⁷⁵ Π. Μπίτσικα, Διπλωματικές αντεγκλήσεις για το «Αρίων», εφημ. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 16/01/2009, <http://www.tovima.gr/world/article/?aid=250774>

¹⁷⁶ Στ. Ευσταθιάδης, Η Άγκυρα «κλειδί» για τα σχέδια των ΗΠΑ, εφημ. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 10/03/2009, <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=258635>

¹⁷⁷ Διευκρινίσεις του Ισραήλ για την άσκηση στο Αιγαίο, εφημ. *ΤΟ ΒΗΜΑ* 21/08/2009, <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=284298>

¹⁷⁸ Γ. Παπανδρέου: «Η βία που ασκήθηκε δεν μπορεί να δικαιολογηθεί», εφημ. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 31/05/2010, <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=334789>

Με την προσωπική σφραγίδα της υψηλής διπλωματίας του Γιώργου Παπανδρέου, η περαιτέρω προσέγγιση του Ισραήλ με την Ελλάδα οδηγήθηκε μεθοδικά προς την θεμελίωση κοινών συμφερόντων και συνεργασίας σχεδόν ένα μήνα μετά τη διάρρηξη των τουρκοϊσραηλινών σχέσεων. Η επίσκεψη Παπανδρέου στο Τελ Αβίβ μετά από πρόσκληση του Νετανιάχου, μπορεί να θεωρηθεί ιστορική αφού ήταν η πρώτη επίσκεψη Έλληνα Πρωθυπουργού στο Ισραήλ.¹⁷⁹ Παρομοίως, η επίσκεψη Νετανιάχου ένα μήνα μετά στην ελληνική πρωτεύουσα, επιβεβαίωσε την πρόθεση των δυο χωρών να προχωρήσουν σε μια συνολική συνεργασία.¹⁸⁰ Σε αυτή τη προσέγγιση σημαντική βαρύτητα διαθέτει και το ενεργειακό ενδιαφέρον που παρουσιάζουν τα κοιτάσματα στην Ανατολική Μεσόγειο, με τους Ισραηλινούς να έχουν ως εναλλακτική την προμήθεια φυσικού αερίου στην ευρωπαϊκή αγορά μέσω της Ελλάδας.¹⁸¹

Οι εκτιμήσεις των αναλυτών θεωρούσαν ότι στόχος των δυο κρατών είναι η εξισορρόπηση της Τουρκίας, αφού η υπερδραστηριοποίηση της στην περιοχή, θορύβησε τους υπόλοιπους δρώντες που διέβλεπαν μια προσπάθεια περιφερειακής ενδυνάμωσης του ρόλου της, την ώρα που η Ελλάδα εμφανίζεται αποδυναμωμένη λόγω της οικονομικής κρίσης.¹⁸² Η Ελλάδα έβλεπε μέσω του Ισραήλ μια ευκαιρία νέας ισορροπίας στην Ανατολική Μεσόγειο (rebalancing). Στην οικονομική της διασταση, η ισραηλινή αγορά αν και μικρή είναι ιδιαίτερος δυναμική και χώρα-πρότυπο για τα υπόλοιπα μικρά κράτη όπως η Ελλάδα που ενδιαφέρεται για αμυντικά συστήματα, τουρισμό και επενδύσεις.

Η θετική παρουσία της Ελλάδας στις νέες ισορροπίες δεν πέρασε απαρατήρητη από τις ΗΠΑ που ενθάρρυναν τις κινήσεις του Γιώργου Παπανδρέου.¹⁸³ Ο ρόλος της Ελλάδας για τις ΗΠΑ θα μπορούσε να διευρυνθεί αφού προέκυπταν κοινοί στόχοι για τις δυο χώρες, σε θέματα όπως η αποκλιμάκωση των τεταμένων σχέσεων Ισραήλ-Παλαιστίνης αλλά και στο θέμα του πυρηνικού εξοπλισμού του Ιράν.¹⁸⁴ Στο ίδιο θετικό μήκος κύματος, συνεχίστηκαν οι επισκέψεις των Ελλήνων αξιωματούχων, τόσο στο Ισραήλ όσο και στις ΗΠΑ όπου οι αμερικανοεβραϊκές οργανώσεις είδαν θετικά την προσέγγιση Ελλάδας-Ισραήλ.¹⁸⁵

¹⁷⁹ Barak Ravid, Greek PM to Arrive in Israel Next Week for First Such Visit in 3 Decades, *Haaretz*, 16/07/2010, <http://www.haaretz.com/print-edition/news/greek-pm-to-arrive-in-israel-next-week-for-first-such-visit-in-3-decades-1.302230>

¹⁸⁰ Netanyahu looks beyond Turkey in rare Greek visit, *Today's Zayman*, 16/08/2010, http://www.todayszaman.com/diplomacy_netanyahu-looks-beyond-turkey-in-rare-greek-visit_219167.html,

¹⁸¹ Avi Bar Eli, Netanyahu Offers Natural Gas to Greece, *Haaretz*, 29/08/2010, <http://www.haaretz.com/print-edition/business/netanyahu-offers-natural-gas-to-greece-1.310761>

¹⁸² Wikileaks Stratfor, 16/08/2010, https://wikileaks.org/gifiles/docs/15/1502638_greece-israel-for-fc-.html

¹⁸³ Αγγ. Αθανασόπουλος, Τριγωνικό φλερτ Αθήνας-Ουάσιγκτον-Τελ Αβίβ, εφημ. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 28/09/2010, <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=357078>

¹⁸⁴ Τη Δευτέρα στην Ελλάδα ο Ιρανός Υπουργός Εξωτερικών, εφημ. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 04/12/2010, <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=371161>

¹⁸⁵ Η παρουσίαση από την Πρεσβεία του Ισραήλ για τη βελτίωση των ελληνο-ισραηλινών σχέσεων <http://embassies.gov.il/athens/Relations/Pages/%CE%A3%CF%87%CE%AD%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CE%99%CF%83%CF%81%CE%B1%CE%AE%CE%BB---%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1%CF%82.aspx>

Το καλό κλίμα μεταξύ των δυο πλευρών και η χημεία των δυο ηγετών Παπανδρέου-Νετανιάχου ενδυνάμωσε την προσέγγιση των δυο χωρών σε σημείο που πλέον μιλούσαν ανοικτά για στρατηγική σχέση.¹⁸⁶ Με απόφαση των δυο χωρών συστήθηκε κοινό υπουργικό συμβούλιο με στόχο την πλήρη συνεργασία σε όλους τους τομείς του κυβερνητικού τους έργου.¹⁸⁷

Οι εξελίξεις που επέφερε η Αραβική Άνοιξη στον αραβικό κόσμο της Βορ. Αφρικής, είχε άμεσες παρενέργειες στην θέαση της στρατηγικής συνεργασίας Ελλάδας και Ισραήλ. Οι ισραηλινοί έβλεπαν με ανησυχία τις εξελίξεις στη γειτονική Αίγυπτο όπου το καθεστώς Μουμπάρακ λάμβανε τέλος μπροστά στην επαναστατική δύναμη των Αδελφών Μουσουλμάνων.¹⁸⁸

Από την άλλη μεριά, οι πρωτοβουλίες της Κύπρου, η οποία εξισορροπούσε τον τουρκικό κίνδυνο με θεαματικό άνοιγμα στο Ισραήλ και οι πληροφορίες για τα κοιτάσματα φυσικού αερίου, είχαν καθοριστική σημασία στην εμπεδωμένη ανάγκη για τριμερή συνεργασία Ελλάδος – Κύπρου και Ισραήλ. Σε αντίθεση με τις ισραηλινο-τουρκικές σχέσεις οι οποίες έφτασαν στο ναδίρ με την απέλαση του Ισραηλινού πρέσβη από την Άγκυρα¹⁸⁹ και την πλήρη αναστολή των εμπορικών και αμυντικών συνεργασιών των δυο χωρών,¹⁹⁰ οι αντίστοιχες ελληνο-ισραηλινές βρίσκονταν στο απόγειο τους, με την Ελλάδα να συμβαδίζει με την Κύπρο προς την ισραηλινή προσέγγιση.

Σημαντικό γεγονός αποτέλεσε η επίσκεψη των επικεφαλών των Αμερικανοεβραϊκών οργανώσεων και η προσπάθεια διεύρυνσης της συνεργασίας τους με την Ελλάδα, τόσο σε επενδύσεις όσο και στη καθοριστική τους πίεση προς τα κέντρα εξουσίας των ΗΠΑ, αναβάθμιση διπλωματικά την Ελλάδα.¹⁹¹ Συγκεκριμένα, το Ισραήλ αναδείχθηκε σε έναν ανέλπιστο υποστηρικτή της ελληνικής κυβέρνησης όσον αφορά την κρίση χρέους και τις διαπραγματεύσεις με το ΔΝΤ, την ώρα που οι διεθνείς οίκοι αντιμετώπιζαν την ελληνική οικονομία με όρους χρεοκοπίας. Ο ίδιος ο πρόεδρος του Ισραήλ, σε δημόσιες δηλώσεις του στήριξε τις ελληνικές θέσεις¹⁹² ενώ στις ΗΠΑ φιλοεβραϊκοί κύκλοι πίεσαν στα κέντρα αποφάσεων υπέρ των ελληνικών θέσεων.¹⁹³

¹⁸⁶ Ευ. Βενιζέλος: Γνήσια στρατηγική σχέση με το Ισραήλ, εφημ. *Ναυτεμπορική*, 13/01/2011, <http://www.naftemporiki.gr/story/350632/eu-benizelos-gnisia-stratigiki-sxesi-me-to-israil>

¹⁸⁷ Κοινό Υπουργικό Συμβούλιο Συνεργασίας συστήνουν Ελλάδα – Ισραήλ, εφημ. *Ναυτεμπορική*, 11/01/2011, <http://www.naftemporiki.gr/story/350877/koino-ypourgiko-sumboulio-sunergasias-sustinoun-ellada-israil>

¹⁸⁸ Ισραηλινή ανησυχία για άνοδο των ισλαμιστών στην εξουσία της Αιγύπτου, εφημ. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 31/01/2011, <http://www.tovima.gr/world/article/?aid=381515>

¹⁸⁹ Επιδεινώνονται οι σχέσεις Τουρκίας-Ισραήλ, εφημ. *Ναυτεμπορική*, 02/09/2011, <http://www.naftemporiki.gr/story/323852/epideinonontai-oi-sxeseis-tourkias-israil>

¹⁹⁰ Ερντογάν: Πλήρης αναστολή εμπορικών και στρατιωτικών σχέσεων με Ισραήλ, εφημ. *Ναυτεμπορική*, 06/09/2011 <http://www.naftemporiki.gr/story/323420>

¹⁹¹ Αγγ. Αθανασόπουλος, «Δεν είμαστε αφελείς να βοηθήσουμε την Τουρκία», εφημ. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 30/01/2011, <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=381292>

¹⁹² Αγγ. Αθανασόπουλος, Ο Νετανιάχου κάνει λόμπι υπέρ της Ελλάδος, εφημ. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 03/06/2011, <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=404638>

¹⁹³ Αγγ. Αθανασόπουλος, Το ειδύλλιο Ελλάδας-Ισραήλ, το εβραϊκό λόμπι και η Standard and Poor's, εφημ. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 10/07/2011, <http://www.tovima.gr/world/article/?aid=410274>

Στο εσωτερικό πολιτικό πεδίο της Ελλάδας, την εμφάνιση των ελληνο-ισραηλινών σχέσεων δέχτηκαν πέρα από την κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ, και η Νέα Δημοκρατία με το ΛΑ.Ο.Σ. ενώ αντίθετη στη συνεργασία εμφανιζόταν σύσσωμη η αριστερή πτέρυγα της Βουλής (ΚΚΕ, ΣΥ.ΡΙΖ.Α.). Η οικονομική κρίση που έπληττε καίρια την Ελλάδα και οι διαπραγματεύσεις για τη διάσωση της χώρας από τη χρεοκοπία μονοπωλούσαν το ενδιαφέρον της ελληνικής πολιτικής ζωής και της κοινωνίας αντίστοιχα. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα τα βήματα προόδου στις ελληνο-ισραηλινές σχέσεις να μην βρίσκονται σε πρώτο πλάνο. Θέματα τέτοιας υφής έρχονταν στην επικαιρότητα με στόχο πολιτικές σκοπιμότητες που έφταναν τα όρια του λαϊκισμού, όπως για τα αποθέματα αερίου και πετρελαίου της χώρας, παρομοιάζοντας την Ελλάδα με ένα σύγχρονο Ελ Ντοράντο.

Εσωτερική πολιτική αντιπαράθεση υπήρξε και για τις νέες αποστολές ανθρωπιστικής βοήθειας προς την αποκλεισμένη Γάζα. Η πρόθεση της Ελλάδας να προστατεύσει τις σχέσεις της με το Ισραήλ από τυχόν “ατυχήματα”, όπως το δυσάρεστο περιστατικό του Mavi Marmara το 2010, είχε επιτυχία καθώς απέτρεψε αυτές τις ακτιβιστικές δράσεις ακροαριστερών σχημάτων και κινημάτων στα οποία συμμετείχε ο ΣΥ.ΡΙΖ.Α. και άλλα εξωκοινοβουλευτικά κόμματα.¹⁹⁴

Στο αμυντικό πεδίο, η συνεργασία των δυο χωρών, παρά τις τεράστιες δυσκολίες που αντιμετώπιζε η ελληνική οικονομία, αναβαθμιζόταν με ελληνικές παραγγελίες και κοινές αεροναυτικές ασκήσεις όπως αυτές που έγιναν στο παρελθόν, την ώρα που η Τουρκία απειλούσε την Κυπριακή Δημοκρατία για τις έρευνες που διενεργούσε σχετικά με τα ενεργειακά αποθέματα των πεδίων φυσικού αερίου.¹⁹⁵ Οι τουρκικές απειλές συνδέονταν άμεσα και με την αποτροπή τυχόν βλέψεων της Ελλάδας για οριοθέτηση της ΑΟΖ, πράγμα που θα σήμαινε απομόνωση της Ελλάδας από τις εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο.

6.11 Εμβάθυνση της Στρατηγικής Σχέσης Ελλάδος - Ισραήλ (2012-2014)

Οι πολιτικές αλλαγές στην Ελλάδα δεν επηρέασαν επουδενί τις σχέσεις της χώρας με το Ισραήλ, επιβεβαιώνοντας τα λεγόμενα των δυο πλευρών, περί στρατηγικής σχέσης. Η ανάληψη του πρωθυπουργικού αξιώματος από τον εξωκοινοβουλευτικό πρωθυπουργό Παπαδήμο και η μετέπειτα εκλογική νίκη και συγκυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας με ΠΑΣΟΚ και ΔΗΜΑΡ, δεν άλλαξαν τις σταθερές που είχαν δημιουργηθεί από την εξωτερική πολιτική της κυβέρνησης Παπανδρέου.

Αντιθέτως, επένδυσαν στην επαφή των δύο πλευρών, δίνοντας μια διέξοδο ελπίδας στο εσωτερικό ότι υπάρχει έδαφος προόδου σε έναν τομέα όπως αυτός της εξωτερικής πολιτικής. Ιδιαίτερα όσον αφορά τις ενεργειακές συμφωνίες και προοπτικές σύνδεσης της Ελλάδας με ένα δίκτυο αγωγών που θα έδινε στη χώρα

¹⁹⁴ Απαγόρευση απόπλου από Ελλάδα για Γάζα, εφημ. *Ναυτεμπορική*, 01/07/2011, <http://www.naftemporiki.gr/story/330880/apagoreusi-apoplou-apo-ellada-gia-gaza>

¹⁹⁵ Αναβαθμίζεται η στρατιωτική συνεργασία Ελλάδας – Ισραήλ, εφημ. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 05/09/2011, <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=418034>

άλλη στρατηγική βαρύτητα, οι εξελίξεις εμφανίζονταν ευοίωνες για τη χώρα, με τις ευλογίες των ΗΠΑ.¹⁹⁶

Οι δυσάρεστες εξελίξεις της Αραβικής Άνοιξης με την άνοδο των Αδελφών Μουσουλμάνων στην Αίγυπτο και την άκαμπτη στάση του Ιράν σε σχέση με το πυρηνικό του πρόγραμμα, τροφοδότησαν την ανησυχία του Ισραήλ το οποίο έβλεπε την Τουρκία μαζί με το Ιράν, την Αίγυπτο και τη Συρία να βρίσκονται μαζί με τις τρομοκρατικές οργανώσεις της περιοχής σαν κλοιός γύρω από τη χώρα.

Αυτές οι επισημάνσεις, οδήγησαν το Ισραήλ σε μια αναθεώρηση της άτεγκτης στάσης του έναντι της Τουρκίας, εφόσον δημιουργούνταν συνθήκες εγκλωβισμού για τη χώρα.¹⁹⁷ Εξίσου προβληματική ήταν η κατάσταση και για την Ελλάδα που εγκλωβιζόταν στην διαμάχη της Δύσης με το Ιράν, την ώρα που οι εισαγωγές ιρανικού πετρελαίου αποτελούν μεγάλο μέρος των συνολικών ενεργειακών εισαγωγών της χώρας.

Τα νέα δεδομένα που δημιουργούσε ο οικονομικός εξορθολογισμός στην Άμυνα των ΗΠΑ και η ανάγκη εξισορρόπησης του Ιράν, οδηγούσε και τους Αμερικανούς σε μια επαναπροσέγγιση της Τουρκίας προκειμένου να μην αυτονομηθεί σε σχέση με τη συνολική στρατηγική προσέγγιση των ΗΠΑ στα μεγάλα θέματα της περιοχής. Οι προσπάθειες των ΗΠΑ να δημιουργηθεί ένα νέο μομέντουμ συμφιλίωσης και συνεργασίας του Ισραήλ με την Τουρκία, είχε άμεσες επιπτώσεις και στην ελληνική πλευρά που δεχόταν πιέσεις να μην προβεί σε μονομερείς ενέργειες όσον αφορά τα νόμιμα δικαιώματα της στην ΑΟΖ και την υφαλοκρηπίδα.¹⁹⁸ Η συριακή κρίση έδωσε την ευκαιρία σε Τελ Αβίβ και Άγκυρα να βρουν το πεδίο συμφιλίωσης, επαναφέροντας τις διπλωματικές τους επαφές.

Η Τουρκία αναγνωρίζοντας τον κίνδυνο αποξένωσης σε αυτή την εντεινόμενη συνεργασία δημιουργούσε τετελεσμένα, ανεβάζοντας τους τόνους και προχωρώντας σε πράξεις έντασης προκειμένου να δημιουργηθούν προσκόμματα στις βλέψεις της Ελλάδας και της Κύπρου. Η ελληνική πλευρά, απορροφημένη από την υπερπροσπάθεια διαχείρισης του οικονομικού τέλματος στο οποίο οδηγήθηκε από την αλόγιστη οικονομική διαχείριση των προηγούμενων δεκαετιών, δεν είχε τη δυνατότητα να ακολουθήσει την Τουρκία, στις συνεχείς προκλήσεις της. Αντιθέτως, διατήρησε μια στάση κατευνασμού, εξακολουθώντας να οραματίζεται το γεωπολιτικό άξονα Ελλάδας – Κύπρου – Ισραήλ.

Τα νέα δεδομένα που έφερνε η κρίση στην Ουκρανία, με τις σχέσεις ΗΠΑ -Ε.Ε. με τη Ρωσία να δημιουργούν ερωτηματικά σχετικά με την ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης, επανέφερε στο προσκήνιο την ανάγκη εναλλακτικών πηγών ενέργειας, με

¹⁹⁶ Αγγ. Αθανασόπουλος, Ελληνοϊσραηλινό ενεργειακό φλερτ με τις ευλογίες των ΗΠΑ, εφημ. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 11/12/2011, <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=434233>

¹⁹⁷ Αγγ. Αθανασόπουλος, Αξονας Αθήνας - Τελ Αβίβ - Λευκωσίας απάντηση στην αστάθεια, εφημ. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 12/01/2012, <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=438379>

¹⁹⁸ Αγγ. Αθανασόπουλος, «Αποφύγετε μονομερή βήματα» λένε οι ΗΠΑ για την ΑΟΖ, εφημ. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 13/01/2013, <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=492776>

τη Κύπρο να βρίσκεται σε πρώτο πλάνο.¹⁹⁹ Αυτή η εξέλιξη σε συνάρτηση με τις ευρύτερες αλλαγές σε Αίγυπτο και Συρία, τροφοδότησαν εκ νέου τη σημασία που αποκτούσε η προσέγγιση Ελλάδας – Ισραήλ. Ο παράγοντας της Αιγύπτου, με την εμφάνιση του στρατιωτικού Σίσι, έμπαινε ως νέος εταίρος στην εξίσωση του άξονα σταθερότητας στην ταραγμένη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου.

Τα τρίγωνα που προέκυπταν πλέον μεταξύ Ελλάδας-Ισραήλ-Κύπρου και Ελλάδος-Κύπρου-Αιγύπτου διαθέτουν τρομερό στρατηγικό βάθος με άμεσες συνέπειες στην τυχοδιωκτική πολιτική της Τουρκίας, η οποία από πρωταγωνιστής στην περιοχή εμφανιζόταν απομονωμένη. Η δημιουργία έντασης μέσω του Κυπριακού και της αμφισβήτησης των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Κύπρου επί της ΑΟΖ, επιβεβαίωναν τις τουρκικές ανησυχίες.²⁰⁰

Η τριμερής Σύνοδος Ελλάδος-Κύπρου-Αιγύπτου στο Κάϊρο και η συνακόλουθη διακήρυξη επανεκκίνησε την προσέγγιση των τριών κρατών στη βάση των διαβουλεύσεων οριοθέτησης ΑΟΖ και εκμετάλλευσης των ενεργειακών κοιτασμάτων στην Ανατολική Μεσόγειο. Η ιστορική τριμερής Σύνοδος δημιούργησε μεγάλες προσδοκίες για τις χώρες της περιοχής, με το Ισραήλ να εμφανίζεται ικανοποιημένο από την εξέλιξη ενώ η Τουρκία εμφανιζόταν ως η μεγάλη χαμένη.

Η Ουάσινγκτον, αν και επιθυμεί διαχρονικά την αποκλιμάκωση στο υποσύστημα της Ανατολικής Μεσογείου, δεν ήθελε σε καμία περίπτωση η Τουρκία να αισθανθεί απομονωμένη και ανασφαλής σχετικά με το ενεργειακό ντόμινο εξελίξεων στην περιοχή. Παράλληλα, έχοντας ανοικτά ζητήματα με τους Τζιχαντιστές του Χαλιφάτου και την συνεχιζόμενη σύγκρουση στη Συρία και στο Βόρειο Ιράκ, η Τουρκία διέθετε στρατηγική αξία για τα σχέδια των ΗΠΑ.

Εκτός των άλλων, το καθεστώς Σίσι αναζητά σταθερότητα σε μια εκρηκτική περίοδο για την Αίγυπτο ενώ στην Ελλάδα, θεωρούνταν αρκετά πιθανή η αλλαγή της κυβέρνησης.

6.12 Ελληνοϊσραηλινές επαφές σε νέο πολιτικό περιβάλλον (2015)

Το νέο στοιχείο στις σχέσεις Ελλάδας – Ισραήλ αποτέλεσε η νέα κυβέρνηση της Ελλάδας. Μια αλλαγή που προκάλεσε σκεπτικισμό στην πολιτική ηγεσία του Ισραήλ αφού το μεγαλύτερο κόμμα του νέου κυβερνητικού συνασπισμού, ο ΣΥΡΙΖΑ, διακρίθηκε τα προηγούμενα χρόνια στις φιλοπαλαιστινιακές εκδηλώσεις και τις ακραίες δηλώσεις εναντίον της πολιτικής του κράτους του Ισραήλ όσον αφορά τη Γάζα και τη Μέση Ανατολή.

¹⁹⁹ N. Chrysoloras and G. Georgiou Biden Visits Cyprus as Gas Fuels Reunification Talks, *Bloomberg*, 21/05/2014, <http://www.bloomberg.com/news/articles/2014-05-20/biden-visits-cyprus-as-gas-fuels-reunification-talks>

²⁰⁰ Π. Γαλιατσάτος, Σκηνικό έντασης ανοικτά της Κύπρου, εφημ. *Καθημερινή*, 02/11/2014, <http://www.kathimerini.gr/790364/article/epikairothta/politikh/skhniko-entashs-anoikta-ths-kyproy>

Μάλιστα νυν βουλευτές του ΣΥΡΙΖΑ είχαν επιχειρήσει να σπάσουν το ναυτικό αποκλεισμό της Γάζας, σε ανθρωπιστική αποστολή ανάλογη με αυτή που προκάλεσε την ρήξη των τουρκο-ισραηλινών σχέσεων.²⁰¹ Το ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών μερίμνησε τότε προκειμένου να λήξει χωρίς περαιτέρω τριβές η υπόθεση.²⁰²

Η έντονη φιλοαραβική ρητορική του ΣΥ.ΡΙΖ.Α. που θύμιζε έντονα τις διακηρύξεις του ΠΑΣΟΚ ενάντια στο Ισραήλ και τις φράσεις που χρησιμοποιούσε ο αρχηγός του Ανδρέας Παπανδρέου, δεν αποτελούσαν στοιχείο αντισημιτικής συμπεριφοράς. Αντιθέτως, προερχόταν από την παράδοση της Αριστεράς στην Ελλάδα να υποστηρίζει τα αραβικά σοσιαλιστικά καθεστώτα του παρελθόντος, αντιπαλεύοντας το κράτος του Ισραήλ που εμφανιζόταν ως ο κύριος σύμμαχος των ΗΠΑ στην περιοχή της Μέσης Ανατολής.

Ο έτερος πόλος του κυβερνητικού συνασπισμού, οι Ανεξάρτητοι Έλληνες, μέσω του προέδρου τους Πάνου Καμμένου, εμφανίζονται θετικοί στην ελληνική στρατηγική προσέγγιση του Ισραήλ, εφόσον αυτό σημαίνει αξιοποίηση των κοιτασμάτων φυσικού αερίου και την αποτροπή της Τουρκίας.²⁰³

Παρά την ανησυχία που εκφράστηκε αρχικά για τη νέα ελληνική κυβέρνηση,²⁰⁴ η ελληνική στάση δεν άλλαξε στις βασικές της επιλογές.²⁰⁵ Η νέα ελληνική ηγεσία δρώντας ορθολογικά, διατήρησε ανέπαφη την στρατηγική σχέση με το Ισραήλ, προωθώντας παράλληλα την περαιτέρω συνεργασία όπου αυτό ήταν εφικτό.²⁰⁶

Συγκεκριμένα, οι δηλώσεις Καμμένου περί ενιαίου αμυντικού δόγματος μεταξύ Ελλάδος-Κύπρου-Ισραήλ (!)²⁰⁷ μπορεί να είναι υπεραισιόδοξες, καλύπτοντας τις ανάγκες της εσωτερικής πολιτικής κατανάλωσης, αλλά δείχνουν τις διαθέσεις που έχει τουλάχιστον η μια πλευρά του κυβερνητικού συνασπισμού στην Ελλάδα.

²⁰¹ Ο ίδιος ο τότε πρόεδρος της Αξιωματικής Αντιπολίτευσης, Αλέξης Τσίπρας, δήλωνε υπερήφανος για τη συμμετοχή δυο βουλευτών του στην αποστολή του Estelle, βλέπε Alexis Tsipras' (SYRIZA) statement about the Estelle <http://www.shiptogaza.gr/English/News-Announcements/item/1151-Alexis-Tsipras-statement-on-Estelle>

²⁰² Ανακοίνωση Υπουργείου Εξωτερικών σχετικά με Έλληνες επιβάτες πλοίου “Estelle”, <http://www.mfa.gr/epikairoτητα/eidiseis-anakoinoseis/anakoinose-upourgeiou-exoterikon-skhetika-me-ellenes-epibates-ploiou-estelle.html>

²⁰³ Π. Καμμένος: Θα συνεχιστεί η συνεργασία με το Ισραήλ, εφημ. *Ναυτεμπορική*, 02/02/2015, <http://www.naftemporiki.gr/story/910986/p-kammenos-tha-sunexistei-i-sunergasia-me-to-israhl>

²⁰⁴ A. Mekel, The New Greek Government: Israel has reason to concern, *BESA Center Perspectives Paper No. 283*, January 28, 2015

²⁰⁵ Α. Έλλης, Συνέχεια στις σχέσεις με Ισραήλ, εφημ. *Καθημερινή*, 15/03/2015, <http://www.kathimerini.gr/807443/article/epikairoτητα/politikh/synexeia-stis-sxeseis-me-israhl>

²⁰⁶ Α. Έλλης, Ο Τσίπρας και το Ισραήλ, εφημ. *Καθημερινή*, 17/03/2015, <http://www.kathimerini.gr/807698/opinion/epikairoτητα/politikh/o-tsipras-kai-to-israhl>

²⁰⁷ «Τώρα, είναι ώρα για επέκταση του ενιαίου αμυντικού δόγματος Ελλάδας-Κύπρου και με το Ισραήλ και πρέπει να ενισχυθεί και να αναπτυχθεί περισσότερο η συνεργασία με την αμερικανοεβραϊκή κοινότητα. Μπορούμε να χτίσουμε μια μεγάλη συμμαχία και με τη βοήθεια των ΗΠΑ να μπορέσουμε να δώσουμε τη λύση ασφάλειας στην περιοχή. Γιατί να μην δώσουμε εναέριο χώρο, αυτό που χρειάζεται το Ισραήλ απ' την Ελλάδα; Από το Ισραήλ στην Κύπρο και μέχρι την Κρήτη. Γιατί να μην υπάρχουν συμφωνίες προστασίας της μεγάλης οικονομική ζώνης, στον ορισμό της οποίας θα προχωρήσουμε και στην Ελλάδα; Γιατί να μην προχωρήσουμε και σε αμυντικές συμφωνίες;» Ομιλία Π. Καμμένου σε Συνέδριο της Κυπριακής Ομοσπονδίας Αμερικής, βλέπε εδώ <http://news.in.gr/greece/article/?aid=1231396298>

Στα θετικά γεγονότα συγκαταλέγεται η ολοκλήρωση ακόμα μιας σημαντικής συμφωνίας με το Ισραήλ στα μέσα Ιουλίου. Πρόκειται για την υπογραφή της Status of Forces Agreement (SOFA), που αφορά την διαμονή στρατιωτικών δυνάμεων της μίας χώρας στο έδαφος της άλλης. Είναι η δεύτερη συμφωνία τέτοιου τύπου που υπογράφει το Ισραήλ με την πρώτη να έχει υπογραφεί με τις ΗΠΑ, δείγμα της σημασίας που δίνει το Ισραήλ στην στρατιωτική συνεργασία των δυο χωρών.²⁰⁸

Ιδιαίτερη μνεία οφείλουμε στη δράση του Υπουργού Εξωτερικών της νέας κυβέρνησης Τσίπρα, του καθηγητή Διεθνών Σχέσεων, Νίκου Κοτζιά. Πρωταρχικός σκοπός της Εξωτερικής Πολιτικής που ακολουθεί είναι η πολυδιάστατη εκφάνσή της, με κεντρικό δόγμα την αύξηση των «χωρητικοτήτων» της. Με αυτό ως δεδομένο, η Ελλάδα έλαβε πρωτοβουλίες για την βελτίωση των ελληνο-παλαιστινιακών σχέσεων. Θεωρώντας πως οι καλές σχέσεις με το Ισραήλ δεν αναιρούν τις καλές σχέσεις με την Παλαιστίνη, ο Έλληνας υπουργός Εξωτερικών ανακοίνωσε την έναρξη της προσπάθειας δημιουργίας “ομάδας φίλων Παλαιστίνης” μέσα στην Ε.Ε., προωθώντας τις θέσεις της Παλαιστίνης στην ένωση.²⁰⁹

Παράγοντας ενίσχυσης της ελληνο-ισραηλινής σχέσης αποτελεί και η υποστήριξη των ΗΠΑ, με την οποία η νέα ελληνική κυβέρνηση έχει αναπτύξει έναν ισχυρό διάυλο επικοινωνίας για θέματα όπως η οικονομική διαπραγμάτευση της Ελλάδας με την Ε.Ε. αλλά και τα ενεργειακά.²¹⁰

²⁰⁸ Αγγ. Αθανασόπουλος, Σε εντυπωσιακό βαθμό η συνεργασία Ελλάδας-Ισραήλ, εφημ. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 22/07/2015, <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=724291>

²⁰⁹ Δηλώσεις Υπουργού Εξωτερικών Ν. Κοτζιά και Υπουργού Εξωτερικών της Παλαιστίνης Riyad Al-Maliki μετά τη συνάντησή τους, 08/06/2015, «...υποσχέθηκα στον εξοχότατο Υπουργό Εξωτερικών της Παλαιστίνης να ξεκινήσω από σήμερα το απόγευμα ήδη που πάω στις Βρυξέλλες τη δημιουργία της ομάδας των Φίλων της Παλαιστίνης στην Ευρωπαϊκή Ένωση και μόλις δημιουργηθεί, ελπίζω αμέσως μετά το καλοκαίρι, να τον καλέσουμε στις Βρυξέλλες σαν ομάδα»

²¹⁰ Αθ. Έλλης, Στη σκακιέρα της διπλωματίας και των αγωγών, εφημ. *Καθημερινή*, 01/11/2015, <http://www.kathimerini.gr/837096/article/epikairothta/politikh/sth-skakiera-ths-diplwmatias-kai-twn-agwgn>

Κεφάλαιο 7 Η Ενέργεια ως παράγοντας ενδυνάμωσης της ελληνοϊσραηλινής σχέσης

7.1 Η Σημασία της Ενέργειας Παγκοσμίως

Ο τομέας της ενέργειας, των ενεργειακών πόρων και των διαδρόμων παροχής ενέργειας, παρουσιάζει αυξανόμενο ενδιαφέρον στο διεθνές πεδίο αφού οι ενεργειακές κρίσεις και ο ανταγωνισμός στην Ευρασία μονοπωλούν το ενδιαφέρον των Μεγάλων Δυνάμεων.

Οι δυο βασικοί πόροι, το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο, έχουν στρατηγική σημασία για κάθε διεθνή και περιφερειακό δρώντα στο διεθνές σύστημα, εφόσον η κατοχή πόρων αποτελεί το μέτρο ισχύος στη ρεαλιστική προσέγγιση των Waltz και Mearsheimer.²¹¹ Έτσι, η ασφάλεια των πόρων και των ενεργειακών διαδρόμων αποκτά τεράστια σημασία για την οικονομική ευρωστία και επικράτηση των Μεγάλων Δυνάμεων.²¹²

Με τον παγκόσμιο πληθυσμό να φτάνει σύμφωνα με εκτιμήσεις τα 9 δισεκατομμύρια το 2040 (το 2010 βρισκόταν στα 7 δισεκατομμύρια) και την ζήτηση ενέργειας να βρίσκεται αυξημένη κατά 35%, τα ενεργειακά κοιτάσματα αυξάνουν την σημασία τους.²¹³

7.2 Ενεργειακά Δεδομένα για την Ευρώπη

Η Ευρώπη παραμένει μια μεγάλη αγορά για τους ενεργειακούς προμηθευτές. Οι μεγάλες ανάγκες σε ενέργεια που παρουσιάζει η ευρωπαϊκή αγορά, καλύπτονται σε μεγάλο βαθμό από τη γειτονική Ρωσία τόσο σε φυσικό αέριο όσο και σε πετρέλαιο και στερεά καύσιμα.²¹⁴ Σε αυτό πρέπει να έχουμε υπόψη μας και την πρόβλεψη ότι οι ενεργειακές ανάγκες της Ευρώπης αναμένεται να αυξηθούν σημαντικά τα επόμενα χρόνια. Την ίδια ώρα η δυνατότητα της Ρωσίας να προμηθεύει φυσικό αέριο την Ευρώπη το επόμενο διάστημα με τους ίδιους ρυθμούς τίθεται υπό αμφισβήτηση.²¹⁵

Αυτή η εξάρτηση, δοκιμάστηκε διπλωματικά από τις κρίσεις Ρωσίας – Ουκρανίας τόσο το 2006 όσο και το 2009, με τη Ρωσία να χρησιμοποιεί ως διπλωματικό όπλο την ελεύθερη ροή προς την Ευρώπη. Τα γεγονότα στην Κριμαία το 2014 επιβεβαίωσαν τους φόβους της Ε.Ε. για επικίνδυνη ενεργειακή ισορροπία με τη Ρωσία του Βλάντιμιρ

²¹¹ Χ. Παπασωτηρίου, *Η Διεθνής Πολιτική στον 21ο αιώνα*, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα 2008, σ.39

²¹² Β. Φούσκας, *Ζώνες Πολέμου*, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα 2003, σ. 60

²¹³ The Outlook for Energy: A View to 2040, Exxon Mobil, 2015, http://cdn.exxonmobil.com/~media/global/files/outlook-for-energy/2015-outlook-for-energy_print-resolution.pdf

²¹⁴ Eurostat, *Παραγωγή και εισαγωγές ενέργειας*, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Energy_production_and_imports/el

²¹⁵ Αναφορές για το έλλειμμα αερίου (gas deficit) της Ρωσίας, στο Alan Riley, The Coming of the Russian Gas Deficit: Consequences and Solutions, *CEPS Policy Brief*, No 116, Oct. 2006, <http://aei.pitt.edu/11716/1/1389.pdf>

Πούτιν και τις τεταμένες σχέσεις της με την Ουκρανία.²¹⁶ Η διπλωματική εκμετάλλευση αυτής της εξάρτησης από τη Ρωσία, αποδυναμώνει τη θέση της Ε.Ε., με αποτέλεσμα να μπαίνει σε πρώτη προτεραιότητα η διαφοροποίηση των πηγών ενέργειας και των προμηθευτών. Σε αυτό το κλίμα δημιουργήθηκαν οι δράσεις της Ε.Ε. όπως η Ενεργειακή Ένωση (Energy Union) προκειμένου να βελτιστοποιήσει την εσωτερική της αγορά ενώνοντάς την και να μειώσει συνακόλουθα την εξάρτησή της από τις εισαγωγές φυσικού αερίου.²¹⁷

Η διασφάλιση της διαφοροποίησης των προμηθευτών της Ε.Ε. αποτελεί προτεραιότητα και για τη στρατηγική των ΗΠΑ στην Ευρασία, την ώρα που η Ρωσία εμφανίζεται ως αναθεωρητική δύναμη.²¹⁸ Ο έλεγχος της παραγωγής και μεταφοράς με ασφάλεια της ενέργειας στις δυτικές αγορές είναι ένας διαχρονικός αντικειμενικός σκοπός των ΗΠΑ στην προσπάθειά τους να εξουδετερώσουν τους ανταγωνιστές τους στην Ευρασία (Ρωσία, Ιράν, Κίνα κλπ.).²¹⁹

7.3 Η Ελληνική Θέση στον Ενεργειακό Χάρτη

Η Ελλάδα αποτελεί ενδιαφέρουσα περίπτωση στις ισορροπίες που δημιουργούνται λόγω της θέσης της στον ενεργειακό χάρτη. Το ελληνικό κράτος παρέμεινε εξαρτημένος καταναλωτής των ενεργειακών πηγών που έχει ανάγκη αφού δεν προχώρησε στην εκμετάλλευση των ενεργειακών κοιτασμάτων που υπήρχε γνώση ότι βρίσκονταν στο Αιγαίο. Οι διμερείς διαφορές με την Τουρκία, δημιούργησαν κατά καιρούς τριβές και ακραία διπλωματικά επεισόδια με αποτέλεσμα να μην προχωρήσουν οι σειсмоγραφικές έρευνες και η άμεση εκμετάλλευση τυχόν κοιτασμάτων.

Στην πρώτη δεκαετία του 21^{ου} αιώνα, ορόσημο στην ενεργειακή πολιτική της Ελλάδας, αποτέλεσε η προσπάθεια της Κυβέρνησης Καραμανλή, να παίξει κομβικό ρόλο στην ανάπτυξη των ενεργειακών διόδων της Ευρώπης. Στόχος ήταν, η ένταξη της Ελλάδας στις χώρες-διαμετακομιστές (transit countries) του ρωσικού αερίου αλλά και στην εξασφάλιση ενεργειακής επάρκειας.²²⁰ Το περιβόητο σχέδιο του αγωγού Μπουργκάς – Αλεξανδρούπολη, στο οποίο είχε επενδύσει πολιτικά η Ελλάδα, ήταν ένα από τα πολλά σχέδια μεταφοράς φυσικού αερίου που θα περνούσαν από την ελληνική επικράτεια.²²¹ Σημαντικός παράγοντας προς αυτή την κατεύθυνση θεωρείται η ανασφάλεια της Ελλάδας από τυχόν εξάρτησή της ενεργειακά από την μεταφορά αερίου μέσω

²¹⁶P. De Micco, A cold winter to come? The EU seeks alternatives to Russian gas , European Parliament, Policy Paper Study, October 2014, http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2014/536413/EXPO_STU%282014%29536413_EN.pdf

²¹⁷ European Commission, European Energy Union, http://ec.europa.eu/priorities/energy-union/index_en.htm

²¹⁸ From Cold War to Hot War, *Economist*, 14/02/2015, <http://www.economist.com/news/briefing/21643220-russias-aggression-ukraine-part-broader-and-more-dangerous-confrontation>

²¹⁹ Β. Φούσκας, *Ζώνες Πολέμου*, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα 2003, σ.77

²²⁰ Ε. Σούλης-Σκιαδόπουλος, *Ελληνο-Ρωσικές σχέσεις: από την αδράνεια στην ενσυνείδητη επιλογή αναθέρμανσης*, Εκδ. Ινφογνώμων, Αθήνα 2014, σ.112

²²¹ Για εκτενέστερη διερεύνηση της περιόδου 2006-2009 και των στοχεύσεων της Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής βλέπε, Β. Μπαλάφας, *Ο αγωγός Burgas – Αλεξανδρούπολη στη Διεθνή Πολιτική*, Εκδ. Ινφογνώμων, Αθήνα 2015

Τουρκίας. Έτσι, προκρίνονταν τα σχέδια μεταφοράς ενέργειας που παρέκαμπταν την τουρκική επικράτεια.

Βεβαίως, η ελληνική πολιτική ενέτασσε στους σχεδιασμούς της και το ενδεχόμενο ελληνο-τουρκικής συνεργασίας με αφορμή το σχεδιασμό ενεργειακών διαδρόμων. Άλλωστε, η καλύτερη γεωγραφική θέση της Τουρκίας, αποτελεί από μόνη της ένα στρατηγικό πλεονέκτημα στην χάραξη τους. Αυτό σημαίνει ότι οι περισσότεροι ενεργειακοί και οικονομικοί διάδρομοι της περιοχής ελέγχονται άμεσα από την Τουρκία αφού ο έλεγχος των Στενών του Βοσπόρου και οι κομβικής σημασίας αγωγοί ενέργειας που περνούν ή σχεδιάζονται, περνούν από την τουρκική επικράτεια.

Οι ανταγωνισμοί ΗΠΑ-Ρωσίας, έθεσαν την Ελλάδα προ διλημάτων, αφού οι Η.Π.Α. προκειμένου να μην επιτρέψουν την είσοδο της Ρωσίας στο υποσύστημα των Βαλκανίων και της Εγγύς Ανατολής, προκρίνουν αγωγούς με τη συμμετοχή της Τουρκίας.

Οι Η.Π.Α προώθησαν τους αγωγούς TAP και IGB οι οποίοι δίνουν την ευκαιρία στην Ελλάδα να καταστεί ενεργειακός κόμβος, σύμφωνα με τα λεγόμενα Αμερικανών αξιωματούχων.²²² Στα συγκεκριμένα σχέδια, στα οποία συμμετέχει η Τουρκία και η Αλβανία, η διπλωματία της Ελλάδας δεν κατόρθωσε να λάβει ανταλλάγματα πολιτικού χαρακτήρα προκειμένου να έχει πολλαπλά οφέλη πέρα από τα οικονομικά η εν λόγω συμφωνία.²²³

Η οριοθέτηση ΑΟΖ με τις γειτονικές της χώρες αποτέλεσε παράλληλος στόχος της Ελλάδας. Οι επαφές των Ελλήνων αξιωματούχων με Ιταλία, Αλβανία, Αίγυπτο και Λιβύη στόχευαν στην σταδιακή οριοθέτηση ΑΟΖ σε Ιόνιο, Λιβυκό Πέλαγος και ανοικτά της Ανατολικής Μεσογείου, αφήνοντας ως τελευταία εκκρεμότητα τη διμερή διαφορά με την Τουρκία στο Αιγαίο. Μέσω του σχεδίου της κυβέρνησης Καραμανλή, «Ελλάς επί τέσσερα»,²²⁴ τέθηκαν αυτές οι στόχευσεις, μετρώντας ως επιτυχία την οριοθέτηση ΑΟΖ με την Αλβανία.²²⁵ Λίγα χρόνια μετά, η συμφωνία των δυο πλευρών ακυρώθηκε από το Συνταγματικό Δικαστήριο της Αλβανίας, με επιχειρήματα που θύμιζαν έντονα τις τουρκικές θέσεις.²²⁶ Οι επαφές με την Αίγυπτο και τη Λιβύη πάγωσαν αφού και οι δυο χώρες έθεταν φραγμούς στην οριοθέτηση ΑΟΖ.

7.4 Προβλήματα οριοθέτησης ΑΟΖ

Η Αλβανία, χρησιμοποιώντας παρόμοια επιχειρήματα με την Τουρκία σχετικά με την χάραξη του ορίου βάσει της αρχής της ευθιδικίας (κι όχι της μέσης γραμμής) και την μειωμένη επήρεια των νήσων (αντί της πλήρους επήρειας), πάγωσε τη συμφωνία με

²²² Αθ. Έλλης, Κέρι: Ενεργειακό κόμβος η Ελλάδα, εφημ. *Καθημερινή*, 02/10/2015, <http://www.kathimerini.gr/833001/article/epikairothta/politikh/keri-energeiakos-komvos-h-ellada>

²²³ Κων/νος Φίλης, Ο αγωγός TAP προ των πυλών – Η κυβέρνηση προ των ευθυνών της, *Αιχμή*, 07/02/2013, <http://www.aixmi.gr/index.php/tapagwgos-kyvernshsh/>

²²⁴ Γ. Βαληνάκης, Το σχέδιο «Ελλάς επί τέσσερα», *Foreign Affairs (ελληνική έκδοση)*, 12/06/2012, <http://www.foreignaffairs.gr/articles/68831/giannis-balinakis/to-sxedio-%C2%ABellas-epi-tessera%C2%BB?page=show>

²²⁵ Αγγ. Αθανασόπουλος, Τα βρήκαν για την υφαλοκρηπίδα, εφημ. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 20/03/2009, <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=260179>

²²⁶ *Court Nullifies Albanian-Greek Sea Agreement*, Wikileaks, 12/02/2010, https://www.wikileaks.org/plusd/cables/10TIRANA86_a.html

την Ελλάδα. Έτσι, επιβεβαιώθηκαν οι αναφορές που ήθελαν την Τουρκία να αποκτά στρατηγικές σχέσεις με την Αλβανία στα Βαλκάνια.²²⁷

Ταύτιση απόψεων με την Τουρκία εμφάνισε και η Λιβύη, η οποία αυθαίρετα και χωρίς να στηρίζεται στους κανόνες του διεθνούς δικαίου, έχει «κλείσει» με ευθεία γραμμή βάσεως στον κόλπο της Σύρτεως. Βασισμένη στην τουρκική επιχειρηματολογία, η λιβυκή ηγεσία έθετε ως προαπαιτούμενο της διμερής συμφωνίας, την προηγούμενη συνεννόηση με όλες τις χώρες που έχουν σύνορα στη θαλάσσια περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου.²²⁸

Από την άλλη μεριά η Αίγυπτος εμφανίστηκε αναποφάσιστη αφού δεν ήθελε να εμπλακεί στην ελληνοτουρκική διαμάχη που αφορά το σύμπλεγμα νησιών του Καστελόριζου και την πλήρη επήρεια του. Παρομοίως, απέφυγε παρόμοια πρόταση της Τουρκίας για συμφωνία θαλάσσιας οριοθετήσεως που θα έθετε σε κίνδυνο την ελληνική θέση.

7.5 Ο Ρόλος της Κύπρου στην ενεργειακή σύνδεση Ελλάδος - Ισραήλ

Μετά το αρνητικό αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος του 2004, σχετικά με το Σχέδιο Ανάν και την εξεύρεση κοινής αποδεκτής λύσης, η Κύπρος ενέτεινε τις προσπάθειες αναζήτησης ισχύος σε όλα τα επίπεδα.

Ένας προνομιακός για την κυπριακή ηγεσία χώρος είναι η ενέργεια. Η κρίση της τιμής του πετρελαίου, με αφορμή την αστάθεια της Μέσης Ανατολής και των σχέσεων Ε.Ε. – Ρωσίας, επέτεινε την προσπάθεια αναζήτησης νέων ενεργειακών πηγών.

Η μεθοδική προσπάθεια της Κυπριακής Κυβέρνησης έφερε αποτελέσματα αφού έχουν ήδη οριοθετηθεί ΑΟΖ με την Αίγυπτο (2003) και το Λίβανο (2007) ενώ μεγάλη σημασία δόθηκε στην οριοθέτηση με το Ισραήλ.

Οι προσπάθειες της Κύπρου επιταχύνθηκαν, προκειμένου να εξερευνήσει τη δυνατότητα εκμετάλλευσης των υποθαλάσσιων πόρων της και να διευρύνει το ενεργειακό της αποτύπωμα στην ευρωπαϊκή αγορά. Μετά τις σειсмоγραφικές έρευνες στα μεγάλα ενεργειακά αποθέματα που ανακαλύφθηκαν στην Κύπρο και η Ελλάδα αναθέρμανε το ενδιαφέρον της, ενώ η ανάπτυξη των ελληνο-ισραηλινών επαφών διέυρυνε το επίπεδο συνεννόησης στην Ανατολική Μεσόγειο με διάυλο την Κύπρο. Η προοπτική να καταστεί η Ελλάδα διαμετακομιστής φυσικού αερίου της περιοχής, φαντάζει ως ιδανική για τις βλέψεις της χώρας στην περιοχή.²²⁹

Η Ελλάδα έχει την δυνατότητα να γίνει η χώρα διαμετακομιστής καθώς η εξέλιξη των πρωτοβουλιών του Ισραήλ και της Κύπρου, είναι αρκετά σοβαρή. Οι δυο χώρες έχουν πρωταγωνιστικό ρόλο στις εξελίξεις της περιοχής αφού έχουν ανακαλύψει ευρήματα ικανά να οδηγήσουν σε εξαγωγές. Ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός των εξαγωγών βάζει στο κάδρο την Ελλάδα η οποία μέσω υποθαλάσσιου αγωγού θα συνδεθεί

²²⁷ Αγγ. Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, Εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2015, σ.737

²²⁸ Το ίδιο, σ.736-738

²²⁹ Ισραήλ: Ενδιαφέρον για ενεργειακή συνεργασία με Ελλάδα – Κύπρο, εφημ. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 19/11/2014, <http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=652169>

ενεργειακά με Κύπρο και Ισραήλ. Η Ελλάδα προκρίνεται σε σχέση με την Τουρκία ως ενδιάμεσος του σχεδίου (East Med Pipeline) αφού είναι πιο αξιόπιστη σε σχέση με την Τουρκία ενώ έχει άριστες σχέσεις με Κύπρο και Ισραήλ.²³⁰ Όλα αυτά βεβαίως βασίζονται στο χρόνο εξόρυξης και τις τιμές της αγοράς που θα καθορίζονται από την ενεργειακή προσφορά.

Παρά τις προκλήσεις και τις απειλές της Τουρκίας, η Ελλάδα παραμένει ένας δυνητικός ενεργειακός προμηθευτής, εφόσον προχωρήσει στην εκμετάλλευση των ταυτοποιημένων ενεργειακών της αποθεμάτων. Επιπλέον, εάν τα σχέδια εκμετάλλευσης των κοιτασμάτων της Κύπρου και του Ισραήλ προχωρήσουν, θα καταστεί ένας ασφαλής τρόπος μεταφοράς ενέργειας για την Ευρώπη, η οποία αναζητά πηγές ενέργειας που θα διασφαλίζουν την διαφοροποίηση από την Ρωσία.

7.6 Το Ενεργειακό Προφίλ Ισραήλ

Το Ισραήλ είναι εισαγωγέας ενέργειας (καταναλωτής), δεδομένου ότι οι ενεργειακές του ανάγκες δεν καλύπτονται από την παραγωγή της, από τα δύο μεγαλύτερα κοιτάσματα της χώρας, το Mari και το Noa. Μέσω του αγωγού Arish-Askelon, το παρακλάδι ενός μεγαλύτερου αγωγού (Arab Gas Pipeline), το Ισραήλ προμηθεύεται φυσικό αέριο από την Αίγυπτο.

Είναι λοιπόν επόμενο, η ισραηλινή ηγεσία να επιζητά μετεπιτάσεως την ενεργειακή ασφάλεια σε ένα γεωγραφικό χώρο με έντονη αστάθεια και συχνή αλλαγή καθεστώτων. Η εξεύρεση ενεργειακών κοιτασμάτων στα θαλάσσια όρια της ισραηλινής ΑΟΖ αποτελεί μια μεγάλη πρόκληση που καλείται να εκμεταλλευτεί το Ισραήλ προκειμένου η χώρα να έχει επαρκή ενεργειακή ροή για τα επόμενα χρόνια και να καταστεί αυτάρκης ενώ θα έχει τη δυνατότητα να μετατραπεί από καταναλωτής σε προμηθευτής.

Οι εξελίξεις για τα κοιτάσματα που προκύπτουν θα καθορίσουν και την μελλοντική στάση των ενδιαφερόμενων χωρών, οι οποίες θα κληθούν να συνεργαστούν στενά και εποικοδομητικά προκειμένου να εξελιχθεί ομαλά η κοινή εκμετάλλευση των κοιτασμάτων.

Μέχρι στιγμής αποδεδειγμένα κοιτάσματα είναι το γιγαντιαίο κοιτάσμα Λεβιάθαν (που συνορεύει και με το Κυπριακό Οικόπεδο 12, καθώς και το κοιτάσμα Ταμάρ του οποίου η παραγωγή, εκτιμάται, πως είναι δυνατόν να καλύψει την ζήτηση της αγοράς του Ισραήλ για τα επόμενα 25 με 30 χρόνια.²³¹ Η ανακάλυψη του κοιτασματος Dalit, το οποίο βρίσκεται νοτιοδυτικά του Ταμάρ εκτιμάται πως και αυτό μπορεί να διαθέτει περί τα 15 δις κυβικά μέτρα φυσικού αερίου.²³²

²³⁰ A. Cohen, How the Eastern Mediterranean could supply natural gas to Europe, *WSJ*, 03/04/2015, <http://blogs.wsj.com/experts/2015/04/03/how-the-eastern-mediterranean-could-supply-natural-gas-to-europe/>

²³¹ Ι. Γατσίδας – Θ. Νικολετοπούλου, Ενέργεια – Ενεργειακά Αποθέματα στην Ελλάδα και στην Ανατολική Μεσόγειο, *In Deep Analysis*, τευχ. 3, 2013, σ.6

²³² A. Bruneton, E. Konofagos, A. Foscolos, *The importance of Eastern Mediterranean gas fields for Greece and the EU*, Pytheas Investors Service, January 2012, p.8

7.7 Ενεργειακές Επιλογές Ισραήλ

Η συζήτηση που ξεκίνησε την επαύριο των ερευνών στην Ανατολική Μεσόγειο και την μέτρηση των ενεργειακών αποθεμάτων ήταν στη στρατηγική που θα ακολουθήσει η ισραηλινή ηγεσία. Οι επιλογές είναι πολλές με πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα. Συγκεκριμένα:

α) Να εξασφαλίσει την αυτάρκεια του ισραηλινού κράτους για τις επόμενες δεκαετίες, μειώνοντας τα ενεργειακά κόστη και την ενεργειακή εξάρτηση της χώρας από την Αίγυπτο. Με αυτό τον τρόπο βεβαίως, το Ισραήλ δεν μπορεί να εκμεταλλευτεί διπλωματικά το ενεργειακό του όπλο είτε προς την Ευρώπη είτε προς την Ασία, καθώς οι αγορές διψούν για ενέργεια. Η πρόσφατη απόφαση του Νετανιάχου να εφαρμοστεί η συμφωνία με τις πετρελαϊκές όσον αφορά την αγορά φυσικού αερίου,²³³ απομακρύνει την παραπάνω επιλογή δημιουργώντας αντιδράσεις στο εσωτερικό του Ισραήλ.²³⁴

β) Να δημιουργηθεί ενεργειακός δίαυλος και να προωθηθούν προς εξαγωγές σημαντικά αποθέματα προς την Αίγυπτο μέσω επενδύσεων στα πεδία υδροποίησης της Αιγύπτου.²³⁵ Κάτι τέτοιο βέβαια μετά την ανακάλυψη του κοιτάσματος Zohr, φαντάζει δύσκολο εφόσον η Αίγυπτος μπορεί να καλύψει τις ανάγκες της σύντομα.²³⁶

γ) Να διατεθεί φυσικό αέριο προς την πιο προσοδοφόρα αγορά της Ασίας που αναζητά πηγές ενέργειας. Η λύση αυτή αν και φαντάζει ελκυστική εμπορικά, προσκρούει στην επικίνδυνη ζώνη της Μέσης Ανατολής και τους ανταγωνισμούς του Ισραήλ με άλλους δρώντες.

δ) Την σύνδεση του Ισραήλ με την Τουρκία μέσω αγωγού. Αυτή η προοπτική έχει πολλούς υποστηρικτές από την τουρκική πλευρά. Με αυτό τον τρόπο δημιουργούνται νέοι οικονομικοί δίαυλοι μεταξύ των δύο χωρών και ανοίγει μια νέα σελίδα στις σχέσεις Ισραήλ και Τουρκίας. Όμως, η αναξιοπιστία της Τουρκίας και το κόστος μιας τέτοιας προοπτικής απομακρύνει την ισραηλινή ηγεσία από τέτοιες σκέψεις.²³⁷

ε) Μεταφορά φυσικού αερίου μέσω LNG στην Κύπρο. Αυτή η εξέλιξη προϋποθέτει ικανά αποθέματα φυσικού αερίου προς εξαγωγή και εγκαταστάσεις.

ζ) Μεταφορά μέσω αγωγού προς την Ελλάδα (East Med Pipeline).²³⁸ Αυτή η επιλογή προϋποθέτει επενδυτικά κεφάλαια από την Ε.Ε. και ιδιώτες και εγκαταστάσεις στο ελληνικό έδαφος. Η δυσκολία αυτής της επένδυσης έγκειται στο μεγάλο βάθος και τις

²³³ Πρωτοβουλία Νετανιάχου για οριστική λύση με τις πετρελαϊκές, *Energypress*, 06/11/2015, <http://energypress.gr/news/protovoylia-netaniahoy-gia-oristiki-lysi-me-tis-petrelaikes>

²³⁴ Διαδηλώσεις στο Ισραήλ ενάντια στη συμφωνία για το φυσικό αέριο, *Energypress*, 09/11/2015, <http://energypress.gr/news/diadiLOSEIS-sto-israil-enantia-sti-symfonia-gia-fysiko-aerio>

²³⁵ S. Cropsey, *U.S. Policy and the Strategic Relationship of Greece, Cyprus, and Israel: Power Shifts in the Eastern Mediterranean*, Hudson Institute, U.S., 2015, p.36

²³⁶ Το μεγαλύτερο κοιτάσμα Φ.Α. στη Μεσόγειο ανακαλύφθηκε στην Αίγυπτο, εφημ. *Καθημερινή*, <http://www.kathimerini.com.cy/mobile.php?modid=2&artid=217182>

²³⁷ Μάριος Ευρυβιάδης: Πού το πάει το Ισραήλ με την ενέργεια;, *Defence Point*, 15/04/2013, <http://www.defence-point.gr/news/?p=73486>

²³⁸ N. Gaouette, *Israel Pushing EU to Invest in Pipeline Through Cyprus*, *Bloomberg*, 4/12/2014, <http://www.bloomberg.com/news/articles/2014-12-04/israel-pushing-for-eu-to-invest-in-gas-pipeline-through-cyprus>

τεχνικές δυσκολίες που εμφανίζει ενώ και η τιμή του πετρελαίου την καθιστά οικονομικά ασύμφορη.²³⁹

7.8 Τα Νέα Δεδομένα & οι Προκλήσεις

Στην ενεργειακή αγορά όπως σε όλες τις αγορές τίποτα δεν μένει στάσιμο. Οι μεταβολές που συντελούνται στο γεωπολιτικό χάρτη και οι μεταβαλλόμενες σχέσεις μεταξύ των κρατών συνθέτουν ένα σκηνικό διαρκούς αλλαγής. Οι συνθήκες αυτές χρειάζονται προγραμματισμό σε βάθος χρόνου, στρατηγική και ευελιξία με σχέδια που έχουν εναλλακτικές.

Η ελληνική πλευρά εμφανίζει μια ανεπάρκεια στα παραπάνω χαρακτηριστικά, αφού φαίνεται πως έχει χάσει προς το παρόν το momentum του ενεργειακού ενδιαφέροντος των προηγούμενων χρόνων.²⁴⁰ Σημαντικό νέο δεδομένο θεωρείται η κάθετη πτώση της τιμής του πετρελαίου που έχει φτάσει να πωλείται στα 46\$ το βαρέλι από τα 110\$ το 2011.²⁴¹ Την ώρα που τα ενεργειακά αποθέματα της Κύπρου και της Ελλάδας εμφανίζονται σε μεγάλο βάθος και η εξόρυξη τους προϋποθέτει μεγάλες επενδύσεις, το κόστος υπερβαίνει κατά πολύ το προσδοκώμενο όφελος.

Σημαντικές γεωπολιτικές εξελίξεις όπως η προσέγγιση των ΗΠΑ με το Ιράν και η σταδιακή επανάκαμψη της ιρανικής αγοράς στο διεθνές πεδίο, έχει άμεσες επιπτώσεις και στην αγορά ενέργειας αφού πρόκειται για μια από τις μεγαλύτερες χώρες – προμηθευτές αργού πετρελαίου στον κόσμο.²⁴²

Η μεγαλύτερη πρόκληση που αντιμετωπίζει η Ελλάδα και επηρεάζει την περιοχή συνολικά είναι η στάση της Τουρκίας η οποία εμφανίζεται ιδιαίτερα ανήσυχη κάθε φορά που ανακύπτει ζωτικό θέμα εκμετάλλευσης πόρων στην περιοχή. Ο περιφερειακός ρόλος τον οποίο αναζητά στην περιοχή, περνά μέσα από την οριοθέτηση των θαλασσιών γραμμών και την σχέση των έτερων δρώντων στην περιοχή. Τυχόν επικράτηση των ελληνικών θέσεων και ανακήρυξη ΑΟΖ με την Αίγυπτο, τη Λιβύη και την Κύπρο θα έθετε de facto την Τουρκία εκτός νυμφώνος στο μεγάλο ενεργειακό απόθεμα της περιοχής.

Η στάση του Ισραήλ και της Αιγύπτου σε σχέση με την κοινή εκμετάλλευση των αποθεμάτων της περιοχής θα καθορίσει εν πολλοίς την ελληνική θέση στον ενεργειακό χάρτη. Εάν τα δυο κράτη επιλέξουν τη μεμονωμένη εκμετάλλευση, η σημασία της Ελλάδας και της Κύπρου θα απωλέσει τα ισχυρά της πλεονεκτήματα.

²³⁹ Ι. Παρίσης, Η. Κονοφάγος, *Ενεργειακές Εκπλήξεις και Γεωπολιτικές Ανατροπές στην Ανατολική Μεσόγειο*, Ακαδημία Στρατηγικών Αναλύσεων, 13/11/ 2015

²⁴⁰ J. Mainwaring, *The Eastern Adriatic: An Opportunity Missed?*, 09/11/2015, http://www.rigzone.com/news/oil_gas/a/141525/The_Eastern_Adriatic_An_Opportunity_Missed/?pgNum=0

²⁴¹ U.S. Energy Information Administration, 2011 Brief: Brent crude oil averages over \$100 per barrel in 2011, 12/01/2012, <http://www.eia.gov/todayinenergy/detail.cfm?id=4550>

²⁴² A. Racsouet, Iran Return to Intensify Europe Oil-Price Competition, IEA Says, *Bloomberg*, 13/11/2015, <http://www.bloomberg.com/news/articles/2015-11-13/iran-return-to-intensify-europe-oil-price-competition-iea-says>

Εξίσου σημαντική είναι και η στάση που θα κρατήσει η αδύναμη πλευρά της εξίσωσης που στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι η Ελλάδα. Η οικονομική αδυναμία δημιουργεί έλλειψη εξωστρέφειας με αποτέλεσμα να δημιουργούνται νέα δεδομένα τα οποία είναι αδύνατον να παρακολουθήσει η ελληνική πολιτική ηγεσία. Η ανάγκη για σταθερό πολιτικό περιβάλλον, επενδύσεις σε υποδομές που έχουν άμεση σχέση με την ενέργεια (π.χ. Λιμάνια, Σιδηροδρόμους, Οδικά δίκτυα, Εγκαταστάσεις Αποθήκευσης Ενέργειας κλπ.), φιλικό περιβάλλον για την επιχειρηματικότητα και τους επενδυτές, είναι στοιχεία που αν δεν υπάρξουν στο άμεσο μέλλον θα πλήξουν ακόμη περισσότερο την ήδη τρωτή θέση της Ελλάδας στο διεθνές περιβάλλον.

Η πολιτική εντυπώσεων και οι μεγαλοστομίες του πολιτικού προσωπικού της Ελλάδας που χρησιμοποίησε το ενεργειακό χαρτί για ενδεχόμενη διέξοδο από την κρίση, παρομοιάζοντας την Ελλάδα με μια νέα Σαουδική Αραβία, μόνο βλαπτικά μπορούν να χαρακτηριστούν για την μελλοντική προσπάθεια της χώρας να εκμεταλλευτεί τα ενεργειακά της αποθέματα. Κι αυτή είναι μια ακόμα πρόκληση στο εσωτερικό πεδίο της χώρας.²⁴³

²⁴³ Κων/νος Φίλης, Ελλάδα, η Σαουδική Αραβία της Μεσογείου; Υπερβολές και Υπερ-βολικές Αλήθειες, *Αίχμη*, 19/12/2012, <http://www.aixmi.gr/index.php/elladasaudaravmesoge/>

Κεφάλαιο 8 Οι Ελληνο-ισραηλινές σχέσεις στο μέλλον

Το επίπεδο των ελληνο-ισραηλινών σχέσεων φαίνεται να σταθεροποιείται στο ασταθές περιβάλλον της περιοχής. Οι εξελίξεις που θα καθορίσουν το μέλλον των διμερών σχέσεων είναι πολλές και μέσα σε αυτές διαπλέκονται οι αλληλεπιδράσεις των δυο κρατών με τις Μεγάλες Δυνάμεις και τα κράτη που κατέχουν πρωταγωνιστικό ρόλο στην περιοχή.

α) Τουρκο – Ισραηλινές Σχέσεις

Η επιδίωξη του Ισραήλ για άμεση συνεργασία με Κύπρο και Ελλάδα, παρά τα αντιθέτως λεγόμενα, προωθήθηκε έντονα μετά τη διάρρηξη σχέσεων του Ισραήλ με την Τουρκία.

Η ισραηλινή πλευρά παρά τα βήματα συμφιλίωσης τα οποία έχει κάνει δημοσίως και υπόγεια, δεν φαίνεται να γίνεται δεκτή από την τουρκική πλευρά η οποία στους άμεσους σχεδιασμούς της διακατέχεται ακόμα από το νέο-οθωμανισμό που προώθησε ανεπιτυχώς ο Αχμέτ Νταβούτογλου τα προηγούμενα χρόνια.

Η επέκταση της πολιτικής κυριαρχίας του Ερντογάν βάζει φρένο στις επιλογές του Ισραήλ να επανακτήσει μια θέση συνεργασίας με την Τουρκία, η οποία είναι κρίσιμος παράγοντας για τα καυτά θέματα της Μέσης Ανατολής (Συριακό, Ιράν, Ιράκ).

Τυχόν συμφιλίωση του Ισραήλ με την Τουρκία θα δράσει αρνητικά για τις βλέψεις της Ελλάδας που επιθυμεί να δημιουργήσει ένα πλέγμα ασφαλείας στην περιοχή προκειμένου να αναπτύξει το στρατηγικό της πλάνο έναντι της Τουρκίας.

β) Συριακό

Η διαρκώς εξελισσόμενη κατάσταση στη Συρία δημιουργεί εκ των πραγμάτων εξελίξεις στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Η Τουρκία και το Ισραήλ έχοντας κοινά σύνορα με τη Συρία ενδιαφέρονται άμεσα για το μελλοντικό καθεστώς και τις ισορροπίες που θα προκύψουν.

Τυχόν αναβάθμιση του ρόλου της Τουρκίας στην περιοχή, δημιουργεί επιπλοκές στην ασφάλεια του Ισραήλ που ανησυχεί για την αναθεωρητική διάσταση της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής που πολλές φορές ευθυγραμμίζεται με τους βασικούς αντιπάλους του Ισραήλ.

γ) Αίγυπτος

Το καθεστώς της Αιγύπτου και ο ρόλος της στην περιοχή το επόμενο διάστημα αλληλεπιδρά με τις στρατηγικές σχέσεις των υπολοίπων κρατών στην περιοχή. Τυχόν ανατροπή του μπορεί να δημιουργήσει φυγόκεντρες τάσεις και αστάθεια. Αντιθέτως, ένα σταθερό καθεστώς στην Αίγυπτο επιδρά ευεργετικά για την Ελλάδα καθώς οι

διαμεσολαβητικές του προσπάθειες υποβαθμίζουν την αξία της Τουρκίας στην περιοχή.

Επιπλέον, μια στενότερη συνεργασία της Ελλάδας με την Αίγυπτο διευρύνει την αξία της ελληνικής ισχύος στην Ανατολική Μεσόγειο και κατ' επέκταση στο Ισραήλ.

δ) Ενεργειακά Κοιτάσματα

Οι εξελίξεις στο τομέα της εκμετάλλευσης των υδρογονανθράκων στην Ανατολική Μεσόγειο είναι προφανές ότι επηρεάζει τη σημασία της ελληνο-ισραηλινής συνεργασίας.

Οι επιλογές της Ελλάδας και του Ισραήλ στο συγκεκριμένο τομέα θα δημιουργήσει είτε στενότερη συνεργασία και αλληλεξάρτηση, όπως στην περίπτωση δημιουργίας αγωγού εξαγωγής των ισραηλινών κοιτασμάτων που θα περνά από ελληνικό έδαφος, είτε τυπική συνεργασία εφόσον το Ισραήλ αποφασίσει να διαθέσει διαφορετικά τις ποσότητες προς εξαγωγή.

Καθοριστικό ρόλο σε αυτή την περίπτωση θα παίξει η στρατηγική της Κυπριακής Δημοκρατίας που θα κληθεί να αποφασίσει κι εκείνη τον τρόπο εκμετάλλευσης των ενεργειακών της αποθεμάτων.

ε) Εσωτερική Πολιτική

Η πολιτική αστάθεια που χαρακτηρίζει το ελληνικό κράτος τα τελευταία χρόνια έχει δημιουργήσει καθυστερήσεις στην εμπέδωση των καλών σχέσεων της Ελλάδας με το Ισραήλ. Η άνοδος του αριστερού κόμματος του ΣΥΡΙΖΑ στην εξουσία, δεν άλλαξε το περιβάλλον συνεργασίας μεταξύ των δυο κρατών. Παρόλα αυτά, η πολιτική της Ελλάδας τα επόμενα χρόνια σε σημαντικά ζητήματα όπως το Παλαιστινιακό, τις σχέσεις Ισραήλ – Ε.Ε. και το Ιράν θα στείλει μηνύματα στην ισραηλινή πλευρά για το μέγεθος προσφοράς και διπλωματικής βοήθειας που μπορεί να προσφέρει η Ελλάδα.

Η οικονομική δυσπραγία και η απομείωση των οικονομικών μεγεθών της χώρας επηρεάζει γενικά την διεθνή της εικόνα και τη σημασία της στις χώρες που συνεργάζονται, όπως το Ισραήλ. Εάν η Ελλάδα τα επόμενα χρόνια δεν δείξει σημάδια ανάκαμψης αλλά βυθιστεί οικονομικά ακόμη περισσότερο, είναι πολύ δύσκολο να παρουσιάσει μια αξιόπιστη παρουσία στο εξωτερικό.

στ) Ομαλοποίηση σχέσεων Ισραήλ με ενδεχόμενες απειλές

Τυχόν ομαλοποίηση των σχέσεων του Ισραήλ με τους Παλαιστινίους, τη Συρία ή το Ιράν, επιφέρει ταυτόχρονη υποβάθμιση της σημασίας της Τουρκίας ως γεωστρατηγικού παίκτη, αφού οι παρούσες απειλές του Ισραήλ δημιουργούν ανάγκες συνεργασίας με άλλες χώρες.

Τα παραπάνω δεν αποκλείουν άλλους παράγοντες που μπορούν να επιφέρουν αλλαγές στην ισορροπία των ελληνο-ισραηλινών σχέσεων. Εντούτοις, δημιουργούν μια σαφή γενικότερη εικόνα των συσχετισμών που καλούνται η Ελλάδα και το Ισραήλ να λάβουν υπόψη τους.

Κεφάλαιο 9 Σύνοψη των Πλεονεκτημάτων της Ελληνο-Ισραηλινής Προσέγγισης

Η προσέγγιση της Ελλάδας με το Ισραήλ στηρίζεται σε τρεις παράγοντες που για τις δυο χώρες έχουν ξεχωριστή σημασία:

- α) Η υποβάθμιση των τουρκο-ισραηλινών σχέσεων με πρωτοβουλία της Τουρκίας.
- β) Η Αραβική Άνοιξη έτσι όπως αυτή προέκυψε και εξελίχθηκε σε όλη την Ανατολή και τις χώρες της Βορ. Αφρικής.
- γ) Τα σημαντικά ενεργειακά κοιτάσματα που ανέδειξαν την ανάγκη τριμερούς συνεργασίας Ελλάδος-Κύπρου και Ισραήλ.

Τα πλεονεκτήματα που παρουσιάζει η Ελλάδα για το κράτος του Ισραήλ είναι:

- α) Η Ελλάδα ανήκει στη Δύση και αποτελεί μέλος τόσο της Ε.Ε. όσο και του ΝΑΤΟ που πρωταγωνιστούν στην Ανατολική Μεσόγειο. Παρά τις δυσμενείς οικονομικά συνθήκες που επικρατούν στη χώρα, η Ελλάδα παρουσιάζει σταθερότητα.
- β) Σε αντίθεση με τις άλλες γειτονικές χώρες του Ισραήλ, η Ελλάδα δεν είναι αραβική χώρα ούτε έχει συμπαγή μουσουλμανικό πληθυσμό που μπορεί να επικρατήσει δημογραφικά στη χώρα.
- γ) Το γεωγραφικό εύρος της ελληνικής θαλάσσας προσφέρει τον απαραίτητο «ζωτικό χώρο» για τις Ισραηλινές ένοπλες δυνάμεις προκειμένου να εκτελούν στρατιωτικές ασκήσεις προσομοίωσης αλλά και να έχουν έναν ανοικτό δίαυλο με τη Δύση.
- δ) Τα συμφέροντα της Ελλάδας δεν προκαλούν αίσθημα ανασφάλειας στο Ισραήλ το οποίο ανησυχεί για τις ηγεμονικές και αναθεωρητικές τάσεις άλλων χωρών όπως το Ιράν και η Τουρκία. Η ελληνική εξωτερική πολιτική διατηρεί ως κύριο αίτημα της τη διατήρηση του status quo στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου.
- ε) Η Ελλάδα αναζητεί εξωτερική εξισορρόπηση ως αντιστάθμισμα στις αναθεωρητικές βλέψεις της Τουρκίας στην ευρύτερη περιοχή. Το Ισραήλ αποτελεί καίριο δρώμενο που θα μπορούσε να συμβάλλει δημιουργικά σε αυτή την προσπάθεια εξισορρόπησης.

στ) Οι Ένοπλες Δυνάμεις της Ελλάδας χαρακτηρίζονται ως οι πιο ετοιμοπόλεμες και αξιόμαχες στρατιωτικά στην περιοχή. Ιδιαίτερα το Ναυτικό και η Αεροπορία των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων, συνθέτουν ένα από τα μεγαλύτερα πλεονεκτήματα της χώρας στην Μεσόγειο.

ζ) Η Ελλάδα έκανε στο μέτρο του δυνατού επιτυχείς κινήσεις σε όλα τα διεθνή φόρα όποτε χρειάστηκε η επανέναρξη του διαλόγου μεταξύ Ισραήλ και Παλαιστίνης. Η διεθνής θέση της Ελλάδας που συμμετέχει ενεργά σε όλους τους δυτικούς διεθνείς οργανισμούς είναι ένα χρήσιμο βήμα για τα ισραηλινά συμφέροντα που αναζητούν συμμάχους.²⁴⁴

Πλεονεκτήματα που προκύπτουν για την Ελλάδα από την προσέγγιση με το Ισραήλ:

α) Δημιουργούνται οι συνθήκες για μια περιφερειακή σύγκλιση μαζί με την Κύπρο, ένας νοητός άξονας σταθερότητας σε ένα ασταθές περιβάλλον. Ιδιαίτερα την παρούσα περίοδο, αφού το Ισραήλ διατηρεί κακές σχέσεις με την Τουρκία.

β) Το Ισραήλ διαθέτει μια από τις πιο ισχυρές αμυντικές βιομηχανίες στον κόσμο. Το άνοιγμα της ισραηλινής αμυντικής βιομηχανίας προς την Ελλάδα μπορεί να προσφέρει χρήσιμα στοιχεία αναβάθμισης στις Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις.

γ) Τα ενεργειακά κοιτάσματα στην Ανατολική Μεσόγειο σε Ισραήλ και Κύπρο δίνουν την ευκαιρία στην Ελλάδα να καταστεί ο ενεργειακός κόμβος της Ανατολικής Μεσογείου εάν επιλεγεί η ευρωπαϊκή αγορά.

δ) Τα λόμπι του Ισραήλ στις ΗΠΑ σε πολιτική ηγεσία και χρηματοπιστωτικό τομέα μπορούν να επηρεάσουν άμεσα τα κέντρα αποφάσεων προς όφελος των ελληνικών θέσεων σε εξωτερική πολιτική και οικονομία.

ε) Οι ισραηλινές μυστικές υπηρεσίες (Μοσάντ) διαθέτουν ένα ευρύ δίκτυο πληροφόρησης σε όλη τη Μέση Ανατολή και την Ανατολική Μεσόγειο, συμπεριλαμβανομένης και της Τουρκίας. Αυτή η πληροφόρηση είναι πολύτιμη για την ελληνική πολιτική ηγεσία και τις Ένοπλες Δυνάμεις.

στ) Η ισραηλινή οικονομία αν και μικρή σε μέγεθος διαθέτει τρομερό δυναμισμό, ιδιαίτερα στη νεοφυή επιχειρηματικότητα ενώ τα ισραηλινά επενδυτικά κεφάλαια του Ισραήλ και των ομογενών του είναι δεκτικά σε ελληνικές επενδυτικές ευκαιρίες.²⁴⁵

ζ) Οι τουρίστες που προέρχονται από το Ισραήλ και την αμερικανική του ομογένεια,²⁴⁶ μπορούν να συμβάλλουν στην περαιτέρω αύξηση του αριθμού των αφίξεων στην Ελλάδα.²⁴⁷

²⁴⁴ Υπάρχουν πολλά παραδείγματα διεθνών παρεμβάσεων της Ελλάδας στα διεθνή φόρα, βλέπε Στ. Ευσταθιάδης, Ελληνικό Μανιφέστο για Κύπρο και Μέση Ανατολή, εφημ. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 24/09/2006, <http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=175768>

²⁴⁵ Μ. Ακριβού, Στενοί οι επιχειρηματικοί δεσμοί Ελλάδας- Ισραήλ, *FortuneGreece* 5/12/2014, <http://www.fortunegreece.com/article/steni-epichirimatiki-desmi-elladas-israil/>

²⁴⁶ Τουριστικά πακέτα από ΗΠΑ προς Ελλάδα και Ισραήλ, εφημ. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 14/01/2014, <http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=556972>

²⁴⁷ 400.000 Ισραηλινόι τουρίστες επισκέφθηκαν την Ελλάδα το 2014, εφημ. *Καθημερινή*, 16/11/2014, <http://www.kathimerini.gr/792186/article/epikairothta/politikh/isxyrh-h-sxesh-elladas---israhil>

Βιβλιογραφία

- Bas Arts, Math Noortmann, Bob Reinalda** (Ed), *Non State Actors in International Relations*, Ashgate Publishing Company, London 2001
- Baylis John – Steve Smith** (Ed), *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής*, Εκδόσεις Επίκεντρο, Αθήνα 2007
- Brzezinski Zbigniew**, *Η Μεγάλη Σκακιέρα*, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα 1997
- Brzezinski Zbigniew**, *Η Επιλογή Παγκόσμια Κυριαρχία ή Παγκόσμια Ηγεσία*, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα 2005
- Brzezinski Zbigniew**, *Η Αμερική και ο Κόσμος*, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα 2010
- Carr H. Edward**, *Η Εικοσαετής κρίση, 1919-1939*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2000
- Evriviades L. Marios** (Ed), *International Conference: Greece – Israel in a Changing, Regional Environment* Defense Analyses Institute Edition, Athens 2000
- Fukuyama Francis**, *Η Αμερική σε Σταυροδρόμι*, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα 2009
- Gilpin Robert**, *Πόλεμος και Αλλαγή στη Διεθνή Πολιτική*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2004
- Hart Liddell Basil**, *Strategy*, Meridian Editions, London 1991
- Jackson Robert – Sorensen Georg**, *Θεωρία και Μεθοδολογία των Διεθνών Σχέσεων*, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 2006
- Klausewitz Karl Von**, *Περί του Πολέμου*, Εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1999
- Lufti Afaf – Marsot Al Sayyid**, *A Short History of Modern Egypt*, Cambridge University Press, London 1985
- Mearsheimer J. John**, *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2006
- Mearsheimer J. John– Walt Stephen**, *Το Ισραηλινό Λόμπι και η Πολιτική των ΗΠΑ*, Εκδόσεις Θύραθεν, Θεσσαλονίκη 2006
- Mommsen Klaus**, *60 Years Israel Navy*, Books on Demand GmbH, Germany 2011
- Nibblet Robin** (Ed), *America and a Changed World: A Question of Leadership*, Chatham House Papers, London 2010
- Pressman Jeremy**, *Warring Friends: Alliance Restraint in International Politics*, Cornell University Press, Ithaca and London 2008

- Reynolds Michael**, *Echoes of Empire*, Brookings Saban Center for Middle East Policy, No.26, June 2012
- Snyder H. Glenn**, *Alliance Politics*, Cornell University Press, Ithaca and London 1997
- Ugur Mehmet – Canefe Nergis (Ed)**, *Turkey and European Integration*, Routledge, USA 2004
- Walt M. Stephen**, *The Origins of Alliances*, Cornell University Press, Ithaca and London 1987
- Waltz .N. Kenneth**, *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2011
- Waltz .N. Kenneth**, *Ο Άνθρωπος το Κράτος και ο Πόλεμος, Μία θεωρητική ανάλυση*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2001
- Αλειφαντής Στέλιος – Χωραφάς Ευάγγελος**, *Σύγχρονο Διεθνές Σύστημα και Ελλάδα*, Στρατηγικές Εκδόσεις, Αθήνα 2000
- Αρβανιτόπουλος Κωνσταντίνος**, *Η αμερικανική εξωτερική πολιτική μετά τον ψυχρό πόλεμο*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2003
- Αρβανιτόπουλος Κωνσταντίνος (επιμ.)**, *30 χρόνια Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής 1974-2004*, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα 2005
- Αρβανιτόπουλος Κωνσταντίνος – Παναγιώτης Ήφαιστος**, *Ευρωπαϊκές Σχέσεις*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2009
- Βαληνάκης Γιάννης**, *Εισαγωγή στην ιστορία της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής 1949-1974*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2003
- Βαληνάκης Γιάννης (επιμ.)**, *Ελληνική εξωτερική και ευρωπαϊκή πολιτική 1990-2010*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2010
- Βερέμης Θάνος**, *Ιστορία των Ελληνοτουρκικών Σχέσεων 1453-2003*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2003
- Γιαλλουρίδης Χριστόδουλος – Τσάκωνας Παναγιώτης (επιμ.)**, *Η Νέα Διεθνής Τάξη, Η Ελλάδα, η Τουρκία και το Κυπριακό Πρόβλημα*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα 1993
- Γιαλλουρίδης Χριστόδουλος – Τσάκωνας Παναγιώτης (επιμ.)**, *Ελλάδα και Τουρκία μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα 1999
- Γιαλλουρίδης Χριστόδουλος**, *Η Ελληνο-Τουρκική Σύγκρουση, από την Κύπρο έως τα Ίμια τους S300 και το Ελσίνκι 1955-2000*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2001

Ευαγόρου Λ. Ευαγόρας, *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις από το 1923 έως σήμερα*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2010

Ήφαιστος Παναγιώτης - Πλατιάς Αθανάσιος, *Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1992

Καιρίδης Δημήτρης (επιμ.), *Ρόλος και Θέση της Τουρκίας στον Κόσμο*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2006

Κρανιδιώτης Γιάννος, *Η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης Αθήνα 1999

Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, *Η υψηλή στρατηγική της αρχαίας Σπάρτης (750-192 π.Χ.)*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2001

Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, *Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2008

Κοτζιάς Νίκος, *Η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας στον 21^ο αιώνα*, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2010

Κουσκουβέλης Ι. Ηλίας, *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, Στ' έκδοση, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2010

Κουσκουβέλης Ι. Ηλίας (επιμ.), *Το Στρατηγικό Βάθος και η Τουρκία*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2013

Κώνστας Κ. Δημήτρης, *Για την Εξωτερική Πολιτική*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1989

Κώνστας Κ. Δημήτρης – Χαράλαμπος Τσαρδανίδης (επιμ.), *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα 1988

Μπαλάφας Βασίλειος, *Ο αγωγός Burgas – Αλεξανδρούπολη στη Διεθνή πολιτική*, Εκδόσεις Ινφογνώμων, Αθήνα 2015

Μύνκλερ Χέρφριντ, *Οι νέοι πόλεμοι*, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2005

Ναχμάνι Αμίκαμ, *Ισραήλ, Τουρκία και Ελλάδα: Ταραγμένες Σχέσεις στην Ανατολική Μεσόγειο*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2003

Νταβούτογλου Αχμέτ, *Το Στρατηγικό Βάθος, Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, 11η εκδ. Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2010

Ντόκος Θάνος, *Ελληνική Πολιτική Εθνικής Ασφάλειας στον 21^ο αιώνα* (Κείμενο πολιτικής Νο 9), Έκδοση ΕΛΙΑΜΕΠ, Αθήνα 2007

Παπανδρέου Ανδρέας, *Η δημοκρατία στο απόσπασμα*, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα 2006

Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Βυζαντινή υψηλή στρατηγική 6^{ος}-11^{ος} αιώνας*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2000

Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική: 1945-2002*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2003

Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Η Διεθνής Πολιτική στον 21^ο αιώνα*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2009

Παρίσης Ιωάννης, *Η Ευρωπαϊκή Άμυνα και Ασφάλεια στη Μεταψυχροπολεμική Εποχή*, Εκδόσεις Κων/νου Τουρίκη, Αθήνα 1997

Πλατιάς Αθανάσιος, *Το Νέο Διεθνές Σύστημα – Ρεαλιστική Προσέγγιση Διεθνών Σχέσεων*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1995

Πλατιάς Αθανάσιος, *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Εκδόσεις Εστία, Αθήνα 2000

Σακκάς Δ. Γιάννης, *Η Ελλάδα, το Κυπριακό και ο Αραβικός Κόσμος, 1947-1974*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2012

Σβολόπουλος Κωνσταντίνος, *Η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1945-1981*, τόμος 2^{ος}, Εκδόσεις Εστία, Αθήνα 2008

Σονμέζογλου Φαρούκ, *Ανάλυση της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής- Μύθος και Πραγματικότητα*, τομ 1ος, Εκδόσεις Ινφογνώμων, Αθήνα 2001

Σούλης-Σκιαδόπουλος Ερμής, *Ελληνο-Ρωσικές σχέσεις: Από την αδράνεια στην ενσυνείδητη επιλογή αναθέρμανσης*, Εκδόσεις Ινφογνώμων, Αθήνα 2014

Συρίγος Άγγελος, *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2015

Τσιμπιρίδου Φωτεινή (επιμ.), *Οριενταλισμός στα Όρια*, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 2008

Φούσκας Βασίλης, *Ζώνες Πολέμου*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2003

Αναλύσεις

Alpher Y., *Trident's Forgotten Legacy*, Foreign Affairs, May 5, 2015,

<https://www.foreignaffairs.com/articles/turkey/2015-05-07/trident-s-forgotten-legacy>

Aykan M.B., *The OIC and Turkey's Cyprus Cause* στο *The Turkish Yearbook of International Relations*, Ankara University Press, Ankara 1995

Bengio O. - Gencer Ozcan, *Reluctant Involvement or Engagement?*, Turkish Daily News, 31/07/1997 <http://www.hurriyetdailynews.com/reluctant-involvement-or-engagement.aspx?pageID=438&n=reluctant-involvement-or-engagement-1997-07-31>

Bruneton A., E. Konofagos, A. Foscolos, *The importance of Eastern Mediterranean gas fields for Greece and the EU*, Pytheas Investors Service, January 2012,

Cropsey S., *U.S. Policy and the Strategic Relationship of Greece, Cyprus, and Israel: Power Shifts in the Eastern Mediterranean*, Hudson Institute, U.S., 2015

De Micco, *A cold winter to come? The EU seeks alternatives to Russian gas*, European Parliament, Policy Paper Study, October 2014, http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2014/536413/EXPO_STU%282014%29536413_EN.pdf

Kasapoglu C., *TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA DAVUTOĞLU DOKTRİNİ ALTINDA TÜRK-İSRAİL İLİŞKİLERİ*, Ege Strategic Research Journal, 2012

Keridis D., *Europe and Israel: What went wrong?*, The Begin Sadat Center for Strategic Studies Publications, Israel 2004

Kessler G., *Iran's claim that Israel has 400 nuclear weapons*, Washington Post, 01/05/2015, <https://www.washingtonpost.com/news/fact-checker/wp/2015/05/01/irans-claim-that-israel-has-400-nuclear-weapons/>

Razoux P., *The keys to understanding the Israel-Russia relationship*, NATO Research Paper, No 42, November 2008

Riley Alan, *The Coming of the Russian Gas Deficit: Consequences and Solutions*, CEPS Policy Brief, No 116, Oct. 2006, <http://aei.pitt.edu/11716/1/1389.pdf>

Roussos Sotiris, *It takes two to tango: 60 years of Greek-Israeli Relations*, Middle East Bulletin, Center for Mediterranean & Middle Eastern Studies, May 2008, Issue 11

- Somun Hajrudin**, *What is Israel aiming for in the Balkans?*, TodaysZaman, 17/10/2010, http://www.todayszaman.com/op-ed_what-is-israel-aiming-for-in-the-balkans-by-hajrudin-somun-219234.html
- Stavridis J.**, *What Are the Geostrategic Implications of a Grexit?*, Foreign Policy, July 1, 2015, <http://foreignpolicy.com/2015/07/01/what-are-the-geostrategic-implications-of-a-grexit-greece-nightmare-eu/>
- Teitelbaum J**, *Saudi-Israeli Relations: Balancing Legitimacy and Security*, BESA Center Perspectives Paper No. 228, December 17, 2013
- Tsakiris Th.**, *Greece and the Energy Geopolitics of the Eastern Mediterranean*, LSE Ideas, Strategic Update 14.1, June 2014
- Tsakiris Th**, *Shifting Sands or Burning Bridges?*, Eliamep, Policy Paper No.22, February 2014
- Βαληνάκης Γ.**, *Το σχέδιο «Ελλάς επί τέσσερα»*, Foreign Affairs (ελληνική έκδοση), 12/06/2012, <http://www.foreignaffairs.gr/articles/68831/giannis-balinakis/to-sxedio-%C2%ABellas-epi-tessera%C2%BB?page=show>
- Ήφαιστος Παναγιώτης**, «Στρατηγικές αντιπαραθέσεις στο γεωπολιτικό περιβάλλον της Ελλάδας και οι προσανατολισμοί μιας αξιόπιστης εθνικής στρατηγικής», <http://www.ifestosedu.gr/130strategygeo.htm>
- Ντόκος Θάνος**, *Αλφαβητάρι των Ελληνο-Τουρκικών σχέσεων*, Κείμε. Εργ. 11, ΕΛΙΑΜΕΠ, Αθήνα 2010
- Παπασωτηρίου Χαράλαμπος**, *Η ψαλίδα μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας*, Καθημερινή 06.05.2012, <http://www.kathimerini.gr/457160/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/h-valida-meta3y-elladas-kai-toyrkias>